

# Controle van de prostitutie door de politie

Een onderzoek in opdracht van Politie & Wetenschap

Eindrapportage juni 2014

**Goderie Onderzoek**

Marjolein Goderie

m.m.v. Yorick Bekking



# Inhoudsopgave

1. Voorwoord
2. Onderzoeksopzet
3. Mensenhandel in de prostitutie, prostitutiecontroles en verklaringsbereidheid
4. De interactie tussen prostituees en prostitutiecontroleurs
5. De interviews met de prostituees
6. De interviews met de politie
7. Nabeschuwing

## Literatuur

Bijlage 1 Items interviews prostituees

Bijlage 2 Het observatieschema

## 1. Voorwoord

Normaal gesproken begeef je je als onderzoeker naar legale en illegale prostitutie in je eentje of -zeker als het bij nacht en ontij is- met zijn tweeën op zoek naar data in de wereld van de betaalde seks. Dit maal ging het anders. Nu gingen we op pad in het kielzog van de politie die controles uitvoert in de vergunde en onvergunde prostitutiebranche. Een geheel nieuwe ervaring. In het begin leverde dat zelfs heel even een voorheen nog niet ervaren gevoel van onveiligheid op. De politiemensen haalden voor de controle eerst hun wapen op en deden vaak ook nog een kogelwerend vest om. Even flitst dan door je hoofd: zouden de omstandigheden werkelijk zo gevaarlijk zijn nu? Ook heel bijzonder was de mogelijkheid van *real time* dataverzameling door middel van de observaties, naast de interviews met de betrokkenen achteraf.

Andersom zal het voor de politiemensen ook impact hebben gehad dat er een onderzoeker zo dicht met zijn neus op de uitvoering van hun werk stond. Ik wil de politiecontroleurs dan ook heel erg bedanken dat zij ons in hun keuken hebben willen laten kijken. We zijn overal steeds met open armen ontvangen. Caroline Loeber (Landelijke Eenheid) bedankt voor het brainstormen in de beginfase van het onderzoek en natuurlijk het regelen van een extra prostitutiecontrole.

Ook de prostituees wil ik hartelijk bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek. We hebben hele goede gesprekken gehad. Het deed ons ook goed om te merken dat het onderwerp van dit onderzoek ook hen bezig houdt.

Tot slot een woord van dank voor Jacqueline Kleijer (Pretty Woman), Dina Siegel (Willem Pompe Instituut Universiteit Utrecht), Aart Jan Schimmel (Politieacademie), Annemieke Venderbosch (Politie & Wetenschap) en Adriaan Rottenberg (Politie & Wetenschap), de leden van de begeleidingscommissie van het onderzoek. De prettige discussies met jullie over de onderzoeksresultaten heeft geholpen om de conclusies helder te krijgen.

De onderzoeksresultaten hebben niet alleen antwoorden opgeleverd, maar ook weer nieuwe vragen opgeroepen. We hopen niettemin dat de onderzoeksresultaten een bijdrage kunnen leveren aan het onderwijs aan nieuwe prostitutiecontroleurs.

Marjolein Goderie

## 2. Onderzoekopzet

### 2.1. Aangiftebereidheid in mensenhandel zaken.

#### *Mensenhandel*

Mensenhandel is uitbuiting (excessief misbruik) onder toepassing van een dwangmiddel (art. 273f Sr). Het doet zich voor in de prostitutie, maar ook in andere economische sectoren, zoals de industrie, de land- en tuinbouw, huishoudelijk werk en de horeca. Ook kan er sprake zijn van mensenhandel ten behoeve van criminele activiteiten, zoals tewerkstelling in de illegale hennepcultuur. De vormen van uitbuiting in andere sectoren dan de prostitutie zijn relatief kort geleden (sinds 2005) strafbaar gesteld.

Hoewel betrouwbare gegevens over mensenhandel schaars zijn, staat vast dat het een omvangrijk maatschappelijk probleem is. Er is zowel in maatschappelijk als juridisch opzicht dan ook veel aan gelegen om het delict op adequate wijze aan te pakken. Behalve een preventieve benadering is een repressieve reactie van belang als signaal naar de samenleving, de (potentiële) daders en de slachtoffers. Ondanks de beleidsmatige impuls om de aanpak van mensenhandel te versterken, bereikten slechts weinig zaken het stadium van een rechtszaak en als het dan tot een veroordeling komt is de strafmaat vaak laag (Nationaal Rapporteur, 2010). De laatste jaren stijgt het aantal bij het OM ingeschreven mensenhandelzaken. In 2011 waren dat er 257 en in 2012 311. Ook het aantal veroordelingen in eerste aanleg stijgt aanzienlijk. In 2011 eindigde 60% van deze zaken in een veroordeling en in 2012 waren er 109 veroordelingen in eerste aanleg voor mensenhandel, wat neerkomt op een percentage van 71 (Nationaal Rapporteur, 2013a). De aard van het delict stelt hoge eisen aan de motivatie, het bewustzijn en de kennis van alle actoren in de strafrechtsketen. Mensenhandel is strafrechtelijk gezien bijzonder complexe materie. Die complexiteit heeft bovendien meerdere dimensies, en betreft zowel de situatie voor als tijdens het strafrechtelijk ingrijpen.

#### *De aanpak van mensenhandel*

De aanpak van mensenhandel staat zowel in Europees verband als nationaal gezien hoog op de agenda. In Nederland is er sinds 27 februari 2008 een Taskforce Aanpak Mensenhandel waarbij bijbehorende 'actiehouders' vastgesteld zijn. Deze Taskforce is zeer breed ingezet en bestaat uit het lokaal bestuur, de politie, het Openbaar Ministerie (OM), de Rechterlijke Macht (RM), de ministeries van Justitie, BZK, Buitenlandse Zaken, SZW en VWS. De Task Force Aanpak Mensenhandel heeft als taak knelpunten bij de aanpak van mensenhandel te signaleren en oplossingen aan te dragen. De Task Force stelt zich daarnaast tot doel het initiëren van beleidsmaatregelen en het volgen van enkele concrete mensenhandelzaken in zogeheten proeftuinen (Instellingsbesluit Task Force Mensenhandel 10 maart 2011).

Bij prostitutiecontroles door de politie worden seksinrichtingen gecontroleerd op onvrijwillige prostitutie, minderjarigheid en illegaliteit. Prostitutiecontroleurs dienen volgens de in 2012 verschenen Aanwijzing Mensenhandel van het College van procureurs-generaal een cursus te volgen bij de politieacademie, waarna ze als gecertificeerd prostitutiecontroleur aan de slag kunnen.

Voor de escortbranche is in 2000 het Handhaven op Niveau (HON) geïntroduceerd, een stappenplan waarbij in vier stappen zicht wordt verkregen op de escortbranche. Bij deze methode wordt als laatste stap iemand die zich aanbiedt als escort door een zogenaamde klant, in een hotel uitgenodigd en wordt er een gesprek met haar aangegaan. De 'klant' is een medewerker van de politie of de gemeente. Tegenwoordig worden de escortcontroles meestal anders vormgegeven. De politie nodigt als zogenaamde klant de escort uit in een woning of gaat naar een woning of andere locatie toe waar de escort klanten ontvangt (Loeber, 2012).

#### *Aangiftebereidheid en verklaringsbereidheid*

Uit onderzoek is bekend dat niet alle slachtoffers even geneigd zijn om aangifte te doen van een misdrijf. Zo doen bijvoorbeeld ouderen vaker aangifte dan jongeren en hangt de

aangiftebereidheid ook samen met het soort delict (een autodiefstal wordt vaker aangegeven dan een mishandeling) en de situatie waarin het delict is gepleegd (delicten in de privésfeer worden minder vaak aangegeven dan delicten in de openbare ruimte) (Goudriaan, Nieuwbeerta en Wittebrood, 2005). Uit onderzoek naar de overwegingen die burgers kunnen hebben om geweldsincidenten te melden bij de politie (Goderie et al., 2003) blijkt dat slachtoffers vaak het maatschappelijk belang van aangifte meewegen in hun besluit om aangifte te doen. Ook de sociale context waarin het geweld plaats vindt doet er toe. Zo speelt de directe sociale omgeving van een slachtoffer van geweld een belangrijke rol in de aangiftebeslissing, maar ook de aanwezigheid van beleid blijkt een invloedrijke omgevingsfactor.

De aangiftebereidheid bij mensenhandel is notoir laag (Goderie & Boutellier, 2009; Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2009; Verhoeven, van Gestel & De Jong, 2011). Dat is betreurenswaardig, omdat in mensenhandel zaken aangiftes en belastende verklaringen een belangrijke rol als bewijsmiddel spelen, zo blijkt uit de zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel: *"Slachtoffers zijn echter vaak tijdens het opsporingsonderzoek, in tegenstelling tot slachtoffers van andere delicten, nog op één of andere manier onder de invloed van de vermeende daders [...]. Dit levert problemen op voor het vergaren van bewijs. Er zijn slachtoffers die vanwege bovengenoemde redenen geen aangifte willen doen [...]. Dit zijn veel voorkomende problemen waar een rechter in mensenhandelzaken in de praktijk mee te maken heeft."* (Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2009, p.472) Een uitspraak van de rechtbank te Utrecht illustreert hoeveel waarde door rechters wordt gehecht aan een aangifte in een mensenhandel zaak, zelfs als er voldoende steunbewijs aanwezig is: *"De rechtbank overweegt dat er weliswaar wettig bewijs is dat er sprake was van gedwongen prostitutie, doch dat bij de rechtbank de overtuiging ontbreekt. Doorslaggevend was hiervoor dat het slachtoffer geen aangifte had gedaan en eerdere belastende verklaringen zowel bij de RC als ter terechtzitting had ingetrokken."* (LJN: BC9917) (Goderie & Boutellier, 2009). Ook op het niveau van het OM speelt het beschikbaar zijn van een aangifte een cruciale rol. *"Zonder aangifte ga ik niet vervolgen."*, aldus een Officier van Justitie (Goderie & Boutellier, 2009, p.37). Een uitspraak die eens te meer illustreert hoe belangrijk een aangifte voor het strafproces is en hoe weinig fiducia in ieder geval deze Officier van Justitie heeft in het ambtshalve vervolgen van mensenhandel.

Uit de laatste rapportage van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel blijkt dat opsporingsonderzoeken naar mensenhandel voor een groot deel op de verklaringen van slachtoffers steunen. In 95% van de gevallen heeft ten minste één van de slachtoffers in het opsporingsonderzoek aangifte gedaan of een belastende verklaring afgelegd (Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2014: 253-254).

Dit onderzoek richt zich op een eerder stadium, namelijk de prostitutiecontroles door de politie. Dit zijn situaties waarin het nog niet duidelijk is of er sprake is van mensenhandel. De te controleren prostituees kunnen (al dan niet legaal) net zo goed als 'normale prostituee' aan het werk zijn als dat zij slachtoffer van mensenhandel kunnen zijn. De prostitutiecontroles zijn er juist op gericht hier een beeld van te krijgen. Uit een aantal publicaties vanuit de kant van de politie blijkt dat er hier nog veel te verbeteren valt, omdat bij prostitutiecontroles signalen van mensenhandel onvoldoende worden opgepikt (KLPD, 2008; Hendriks & Corsel, 2009). De vraag is wat hier aan de hand is en of deze situatie verbeterd zou kunnen worden. Omdat op het moment van de prostitutiecontroles nog geen sprake is van het eventueel gaan doen van aangifte, maar het in dat stadium gaat om het gaan praten over mogelijke mensenhandel spreken we van verklaringsbereidheid.

De doelstelling van dit onderzoek is inzicht te verkrijgen in de factoren die van invloed zijn op de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie, daarbij rekening houdend met perspectiefverschillen tussen prostituees en politiefunctionarissen. Op basis hiervan kan kennis worden ontwikkeld waarmee de politie bij prostitutiecontroles signalen van misstanden beter kan hanteren en inschatten en krijgt de politie een groter onderscheidingsvermogen ten aanzien van slachtofferschap ('echt' en 'vermeend' slachtofferschap). Door deze kennis over perspectiefverschillen beschikbaar te maken voor de politie kan de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie vergroot worden. Hoewel de verklaringsbereidheid in het hele

strafrechtelijk traject een rol speelt, ligt de focus in dit onderzoek op de fase van signalering en melding, dus rond de prostitutiecontroles.

## 2.2 Vraagstelling

De hoofdvraagstelling van dit onderzoek is welke factoren de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel, werkzaam in de prostitutie beïnvloeden ten tijde van prostitutiecontroles en op welke wijze de Nederlandse politie daar bij prostitutiecontroles rekening mee houdt.

Hieruit vloeien de volgende deelvragen voort:

1. Wat zijn de factoren voortvloeiend uit perspectiefverschillen tussen politie en prostituees die van invloed zijn op de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie die beschreven worden in de literatuur?
2. Hoe ziet het officiële kader voor prostitutiecontroles door de politie er uit?
3. Hoe ziet in de praktijk de interactie tussen politie en prostituees er uit tijdens prostitutiecontroles?
4. Hoe ervaren prostituees het contact met de politie tijdens prostitutiecontroles? Zouden zij in geval van slachtofferschap van mensenhandel dit aan de politie kenbaar maken en een verklaring af leggen? Waarom wel/niet?
5. Welke middelen zetten politiemensen in tijdens prostitutiecontroles om zicht te krijgen op mensenhandel? Welke signalen krijgen zij hierover en krijgen zij deze gevoelens geconcretiseerd? Zijn zij tevreden over de communicatie met de prostituees?
6. Welke kennis is beschikbaar te maken om de politie bij prostitutiecontroles signalen van misstanden beter te kunnen laten hanteren en in schatten ('echt' en 'vermeend' slachtofferschap), de interactie met slachtoffers te verbeteren en daarmee hun verklaringsbereidheid te vergroten?

## 2.3 Aanpak

Er is gekozen voor etnografisch onderzoek om inzicht te krijgen in zowel de belevingswereld van de prostitutiecontroleurs, de belevingswereld en werkervaringen van de prostituees als het verloop van de prostitutiecontrole zelf. Daarnaast is literatuuronderzoek verricht.

Wat betreft het veldwerk zijn interviews gehouden met politiemensen die de prostitutiecontroles houden en met prostituees die ervaring hebben met deze controles. Ook zijn de prostitutiecontroles geobserveerd om te bekijken hoe deze verlopen. Er is een observatieschema (zie bijlage 2) opgesteld dat tijdens de controlegesprekken meteen is ingevuld, waarbij niet alleen gescoord is maar ook voorbeelden om tot een bepaalde score te komen zijn genoteerd. Ook is in een aantal gevallen direct na afloop een veldwerknootje gemaakt.

In de betreffende hoofdstukken over observaties (hoofdstuk 4), interviews met prostituees (hoofdstuk 5) en interviews met prostitutiecontroleurs (hoofdstuk 6) wordt nader ingegaan op de gekozen aanpak. In het volgende hoofdstuk (par. 3.5) zal worden ingegaan op de onderzoekslocaties.

Verder is er ook literatuuronderzoek verricht. Dit had als doel om in kaart te brengen wat er al bekend is over factoren die van invloed zijn op de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie en meer specifiek factoren die rekening houden met perspectiefverschillen tussen politie en prostituees. Gezocht is met behulp van Google Scholar naar Nederlandse, Engelse en Duitse literatuur.

### **3. Mensenhandel in de prostitutie, prostitutiecontroles en verklaringsbereidheid**

#### **3.1 Inleiding**

In dit hoofdstuk komen de eerste twee onderzoeksvragen aan de orde. Eerst gaan we kort in op hoe mensenhandel en prostitutie zich tot elkaar verhouden. Vervolgens schetsen we een beeld van het kader voor de prostitutiecontroles door de politie. Dit bepaalt immers het speelveld voor de politie. De politie voert de controles uit als bestuurlijke controles, maar is vanuit een strafrechtelijk perspectief gericht op het signaleren van mensenhandel.

De vraag is of de belevingswereld, de achtergronden en beweegredenen van het handelen van de prostituee daarbij goed in beeld komen.

Ook gaan we kort in op de opleiding tot prostitutiecontroleur, met name het deel dat zich richt op de controlegesprekken zelf. Daarna beschrijven we een aantal kenmerken van de in het onderzoek betrokken prostitutiecontroleteams.

Tot slot gaan we in op de eerste onderzoeksvraag naar de factoren die voortvloeien uit perspectiefverschillen tussen politie en prostituees en die van invloed zijn op de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie zoals beschreven in de literatuur.

#### **3.2 Mensenhandel in de prostitutie**

De opheffing van het algemeen bordeelverbod in oktober 2000 had twee hoofddoelstellingen. Enerzijds had de wetswijziging tot doel de sociale en juridische achterstelling van prostituees in Nederland op te heffen. Prostitutie neemt, met de erkenning als legale vorm van arbeid, sinds die tijd in principe geen uitzonderingspositie meer in bij de toepassing van arbeidsrechtelijke regelgeving (de Jonge, 1996).

Exploitanten van prostitutie kregen een nieuwe juridische status. Na een periode van strafbaarstelling zijn sinds oktober 2000 gedragingen van exploitanten toegestaan mits zij zich aan wet- en regelgeving houden. Anderzijds was een hoofddoel het optreden tegen onvrijwillige vormen van prostitutie. Hiermee blijft het strafrecht een belangrijke rol spelen in de prostitutiesector (door middel van art. 273f Sr, het huidige mensenhandel artikel).

Of er sprake is van mensenhandel in de prostitutie is lang niet altijd eenvoudig vast te stellen. Soms is een pressiemiddel duidelijk aanwezig, bijvoorbeeld wanneer iemand een prostituee mishandelt of opsluit. Nog al eens is sprake van grensgevallen waar de dwang niet eenvoudig is te bepalen. Het hangt dan van de omstandigheden en de situatie af. Dit geldt eveneens voor het begrip uitbuiting. Om te concluderen of er sprake is van uitbuiting vergelijkt de strafrechter de situatie van de prostituee in kwestie met die van 'een mondige prostituee in Nederland'. Wat de maatstaf 'een mondige prostituee in Nederland' inhoudt is echter niet gedefinieerd.

Uit onderzoek uitgevoerd vlak na de opheffing van het bordeelverbod blijkt uit interviews met de prostituees zelf dat bij de illegale buitenlandse prostituees sprake is van een soort schaal die loopt van ernstige vormen van mensenhandel (grove misleiding en ernstige vormen van geweld) tot lichte vormen die bijna onder mensensmokkel vallen, ware het niet dat het werk in de prostitutie betreft. Buitenlandse prostituees voelen zich zelf in dat laatste geval niet per definitie slachtoffer van mensenhandel. Het werk in de prostitutie in Nederland kan ook een beredeneerde keuze zijn. Het kan zelfs een emancipatoire keuze zijn (economische zelfstandigheid, geslachtsverandering transeksuelen). Er waren grote individuele verschillen in de situatie waarin buitenlandse prostituees verkeren en in de mate van misleiding, geweld en dwang waarmee zij geconfronteerd worden (Goderie et al, 2002:51).

Deze onderzoeksbevinding uit 2002 is als een van de uitgangspunten genomen voor dit onderzoek. Voor iedere prostituee in dit onderzoek, Nederlandse prostituees en



buitenlandse prostituees, al dan niet legaal aan het werk geldt dat zij een positie in neemt ergens op bovengenoemde schaal: van emancipatoire keuze via 'gewoon werk' (de mondige Nederlandse prostituee), lichte vormen van misleiding of dwang tot en met ernstige vormen van uitbuiting. Overigens is een positie op de schaal niet per se een vaststaand gegeven, iemand kan van een gewone situatie in een gedwongen situatie geraken en vice versa.

Alle prostituees die aan het werk zijn in de vergunde en onvergunde prostitutiesector kunnen te maken krijgen met politiecontroles. Dit betekent dat de prostitutiecontroleurs gesprekken hebben zowel met gewone prostituees (de boven genoemde mondige prostituee) als met prostituees die te maken hebben met dwang en uitbuiting.

### 3.3. De prostitutiecontroles

Een prostitutiebeleid wordt vastgesteld op gemeentelijk niveau waarbij door het instellen van een vergunningplicht voorwaarden gesteld kunnen worden aan de exploitatie van prostitutie binnen de eigen gemeentegrenzen. Op basis van de APV kan de politie aangewezen worden als toezichthouder. Dit is ook in een groot deel van Nederland gebeurd. *"In het driehoeksoverleg zal dit prostitutiebeleid moeten worden afgestemd op andere (politiële en justitiële) beleidsterreinen. Ook over de inzet van bestuurlijk toezicht en/of strafrechtelijke handhaving zal afstemming moeten plaatsvinden in het driehoeksoverleg."* (Aanwijzing 2012)

De bestuurlijke bevoegdheden in het kader van het prostitutiebeleid mogen niet worden benut met het uitsluitende doel (strafbare) overtredingen vast te stellen. *"Voor alle bestuursorganen geldt immers het beginsel dat zij hun bevoegdheden niet voor een ander doel mogen inzetten dan waarvoor ze zijn bedoeld (artikel 3:3 Algemene wet bestuursrecht: verbod van détournement de pouvoir). Indien bij een rechtmatige toezichtuitoefening een (vermoedelijk) delict wordt geconstateerd, mogen op de toezichtbevoegdheden aansluitend opsporingsbevoegdheden worden uitgeoefend. Hierbij behoren wel de aan de verdachte toekomende waarborgen in acht te worden genomen, zoals het geven van de cautie."* (Aanwijzing 2012). Aangezien de als prostitutiecontroleur aangewezen politiefunctionarissen tevens opsporingsambtenaar zijn, kunnen zij aansluitend aan het uitoefenen van toezicht besluiten om bij een concrete verdenking van een strafbaar feit opsporingsbevoegdheden in te zetten (Holvast & van der Meij, 2011).

Bij prostitutiecontroles door de politie worden seksinrichtingen gecontroleerd op onvrijwillige prostitutie, minderjarigheid en mensenhandel (Thesaurus Politiekunde). Landelijk is afgesproken om alle seksinrichtingen minstens zes keer per jaar te controleren. Prostitutiecontroleurs dienen volgens de Aanwijzing Mensenhandel van het College van procureurs-generaal een cursus te volgen bij de politieacademie, waarna ze als gecertificeerd prostitutiecontroleur aan de slag kunnen (Aanwijzing, 2012).

Voor de escortbranche is al in 2000 het Handhaven op Niveau (HON) geïntroduceerd, een stappenplan waarbij in vier stappen zicht wordt verkregen op de escortbranche. Bij deze methode wordt als laatste stap de escort door een zogenaamde klant, in een hotel uitgenodigd en wordt er een gesprek met haar aangegaan. De klant is een medewerker van de politie of de gemeente (Loeber, 2012). Het is tegenwoordig ook gebruikelijk de escortcontrole uit te voeren op andere locaties dan in hotels.

Een jaar na de opheffing van het bordeelverbod heeft er een eerste evaluatie van de wetswijziging plaats gevonden. Een van de deelstudies betrof een onderzoek naar de handhaving in de prostitutiebranche door onder meer de politie (Naber en van Lier, 2002). De 22 politiekorpsen hadden rond de periode van de wetswijziging doelstellingen geformuleerd om de seksbedrijven te controleren op vergunningen, illegaal verblijvende prostituees, mensenhandel en exploitatie van minderjarigen. De onderzoeksresultaten waren niet eensluidend. Zo gaf de helft van de korpsen aan dat de doelstellingen haalbaar zijn vanwege draagvlak bij het bestuur en de branche. Ook vonden deze korpsen dat de multidisciplinaire teams goed functioneerden en zagen zij een positief effect van de bestuurlijke rapportages.

De andere helft van de korpsen daarentegen vond de doelstellingen onhaalbaar en constateerde dat de gemeenten een inactieve rol hebben. Verder was er een gebrek

aan handhavingscapaciteit. Tot slot was er volgens deze korpsen niet alleen een hardnekkige vervlechting tussen de branche en criminaliteit, maar was het ook nog eens niet eenvoudig om strafrechtelijk onderzoek van de grond te krijgen (Naber en van Lier, 2002).

Er wordt op verschillende manieren gecontroleerd. Zo zijn er algemene geplande en ongeplande controles op vergunningen. Ook zijn er gerichte controles en opsporingsonderzoeken naar illegaal verblijvende prostituees, minderjarige prostituees en mensenhandel. Vrijwel alle korpsen signaleerden strafbare vormen van exploitatie van prostitutie. Twee zaken vallen daarbij op: vrijwel altijd ging het om illegale prostituees en de meeste signalen kwamen van exploitanten en prostituees, dus vanuit de branche zelf (Naber en van Lier, 2002).

Vijf jaar later vindt er opnieuw een evaluatieonderzoek naar de opheffing van het bordeelverbod plaats. Volgens Daalder (2007) is de vergunningverlening dan praktisch overal op orde. Uit deze evaluatie blijkt dat de politie in ruim de helft van de gemeenten alleen een strafrechtelijke taak heeft. In de rest van de gemeenten heeft de politie zowel een strafrechtelijke taak (controleren op strafbare feiten) als een gedelegeerde bestuursrechtelijke taak (het controleren op gemeentelijke vergunningsvoorwaarden). Daalder stelt dat in de vergunde sector de politie nog steeds de belangrijkste controlerende partij is en controles uitvoert die ook door andere handhavende instanties als de Arbeidsinspectie uitgevoerd zouden kunnen worden (Daalder, 2007, p.11). Door zich voornamelijk te richten op controle van de vergunde sector komt de politie niet of nauwelijks toe aan controle van onvergunde bedrijven. Dit heeft nog een onbedoeld en ernstig effect tot gevolg. *"Deze situatie ondermijnt de bereidheid van exploitanten van vergunde bedrijven om zich aan de regels te houden en compliceert de aanpak van mensenhandel."* (Daalder, 2007, p.11).

In 2009 verschijnt er vanuit het KLPD en in opdracht van de Task Force Mensenhandel een Handreiking Ketenregie en bestuurlijk toezicht in de vergunde prostitutiesector (Hendriks & Corsel, 2009). Geconstateerd wordt dat de uitvoering van handhaving en toezicht op de prostitutiesector heeft geleid tot verbetering, maar dat er nog steeds misstanden voor komen en dat controles te wensen over laten. *"Een van de verbeteringen die nog tot stand moeten worden gebracht is het signaleringsvermogen van betrokken overheidsmedewerkers. Bij bestuurlijke controles wordt vooral gekeken of de vergunningvoorwaarden worden nageleefd. De aandacht voor de prostituees is beduidend minder. Het controlemoment leent zich vaak ook niet voor het controleren van vrijwilligheid."* (Hendriks & Corsel, 2009:4-5).

Iedere twee jaar brengt de politie zelf een Korpsmonitor Prostitutie & Mensenhandel uit, bedoeld om vast te stellen op welke onderwerpen de korpsen (tegenwoordig Eenheden) hun aanpak van prostitutie en mensenhandel nog moeten of kunnen verbeteren. Wat betreft het aandachtsveld Toezicht zijn er normen vastgesteld op het gebied van kwaliteit (bijvoorbeeld de aanwezigheid van gecertificeerde prostitutiecontroleurs), continuïteit (de controles zijn niet afhankelijk van capaciteit), vergunde branche en niet-vergunde branche. In de meest recente Korpsmonitor wordt geconstateerd dat er, gelet op het nog steeds grote aantal vastgestelde misstanden, nog absoluut geen sprake is van het onder controle hebben van de vergunde branche (den Hertog & Loeber, 2013:89).

### **3.4. De opleiding tot prostitutiecontroleur**

In de opleiding Aanpakken van Mensenhandel Seksuele Uitbuiting en Uitvoeren Prostitutiecontrole worden medewerkers van de vreemdelingenpolitie en rechercheafdelingen bekend gemaakt met de bestrijding van seksuele uitbuiting. Dit gebeurt aan de hand van drie leeropdrachten: het uitvoeren van een prostitutiecontrole, prostitutiebeleid en het voeren van informatieve gesprekken. De cursisten leren signalen te herkennen en hierop te reageren. Zij worden getraind in het uitvoeren van een bestuurlijke controle in een seksbedrijf, in het voeren van een informatief gesprek en in het opnemen van een aangifte van een slachtoffer van mensenhandel seksuele vormen van uitbuiting.

Wat betreft de bestuurlijke controles leren de cursisten signalen van mensenhandel te herkennen en hierop te reageren. Zij leren onder meer de rol en functie

van de politie en de positie van slachtoffer van seksuele uitbuiting te verduidelijken, een vertrouwens- en werkrelatie op te bouwen, de hulpvraag van het slachtoffer van seksuele uitbuiting in beeld te krijgen, te werken met een tolk en objectief en neutraal om te gaan met voorinformatie ([www.politieacademie.nl](http://www.politieacademie.nl)).

### **3.5. De prostitutiecontroleteams**

Aanvankelijk zijn er drie prostitutiecontroleteams in dit onderzoek betrokken, namelijk die van IJsselland, Noord en Oost Gelderland en Brabant Zuid Oost. Later zijn daar twee teams van Amsterdam (Beursstraat) en van de Landelijke Eenheid (voorheen KLPD) aan toegevoegd.

Uit de meest recente Korpsmonitor (den Hertog & Loeber, 2013) komt over de prostitutiecontroleteams het volgende beeld naar voren. In IJsselland, Noord en Oost Gelderland en Brabant Zuid Oost zijn alle prostitutiecontroleurs gecertificeerd. In IJsselland wordt de niet vergunde branche niet structureel gecontroleerd. IJsselland heeft een goede informatiepositie en een centrale informatiecoördinatie. Alle signalen van mensenhandel worden in een centraal systeem geregistreerd en centraal behandeld. Ook worden de systemen centraal gescand op signalen van mensenhandel. Brede verspreiding van themakennis in het korps levert een toename van signalen op. Ook Noord en Oost Gelderland en Brabant Zuid Oost beschikken over een goede informatieorganisatie. Brabant Zuid Oost maakt daarbij intensief gebruik van de RIO waarbij een analist en coördinator mensenhandel worden ingezet. In Noord en Oost Gelderland wordt voor korpsbrede verspreiding van themakennis aansluiting gezocht bij de IBT. In Brabant Zuid Oost is de verspreiding van themakennis zowel intern als extern gericht en krijgt ook overige uitbuiting hierbij aandacht. Het team van de KLPD (FIET) bestaat niet alleen uit gecertificeerde rechercheurs maar ook uit juristen en psychologen. Het KLPD organiseert acties samen met het bestuur, GGD, Comensha, Belastingdienst, KMar, regiokorpsen, maar ook buitenlandse opsporingsdiensten. Er wordt gewerkt aan de hand van projectvoorstellen, waarbij sprake is van een themagerelateerde aanpak. Het team richt zich vooral op de escort en de internationale component van mensenhandel en het heeft zicht op zowel de vergunde als onvergunde sector. De informatieorganisatie is nog versnipperd (den Hertog & Loeber, 2013). Het team zeden van de Beursstraat in Amsterdam heeft een aparte positie ten opzichte van de regionale teams. Volgens een van de coördinatoren zijn de prostitutiecontroleurs van bureau Beursstraat niet gecertificeerd op één na. De leden van het controleteam krijgen een cursus van de korpsexpert mensenhandel van Amsterdam, die daarmee in staat is voor het opleidingsniveau. De certificering is gericht op mensen van de recherche. De mensen van het wijkteam Beursstraat zijn geen rechercheurs en hebben meestal ook niet de basiscursus recherche gevolgd. Certificering zou volgens de coördinator wel een uitkomst zijn. Niet zozeer voor intakes en aangiftes, maar een opleiding traint mensen toch wat diepgaander voor de controles waardoor ze net wat meer kennis en achtergronden van de problematiek krijgen.

### **3.6 Factoren die van invloed zijn op de verklaringsbereidheid in relatie tot perspectiefverschillen tussen politie en prostituees zoals beschreven in de literatuur**

Eerder onderzoek maakte duidelijk dat de politie zelf de signalen van mensenhandel die zij krijgt als (te) zwak ervaart. De respondenten spraken over het leren zien van combinaties van signalen, het belang van training en van ervaring. De politie moet slachtoffers van mensenhandel als het ware leren zien. Een politiefunctionaris moet voldoende sensibiliteit hebben om signalen van mensenhandel op te vangen. Vervolgens is het van belang om handelingsmogelijkheden te zien en discretionaire ruimte te hebben om te kunnen handelen, aldus actoren in de strafrechtketen die zich bezig houden met de aanpak van mensenhandel (Goderie & Boutellier, 2009).

Aan de andere kant zien we het perspectief van de prostituees. Hoe denken prostituees die gewoon aan het werk zijn over de politie en de controles? Voelen zij zich hierdoor gestigmatiseerd (Hendriks & Corsel, 2009) en zijn zij bereid om het aan de politie te melden als zij van collega's zien dat zij wel een pooier hebben? Hoe denken prostituees die wel gedwongen worden over de politie en de prostitutiecontroles en zien zij het als in

hun belang om hierover te praten met de politie? Dat zijn vragen waar met dit onderzoek een antwoord op wordt gezocht.

Er is in beperkte mate onderzoek beschikbaar onder personen die door de politie of hulpverlening al als slachtoffer geïdentificeerd waren. Dit onderzoek zoomt in op de situatie nog voor een eventueel strafrechtelijk optreden aan de orde is door te focussen op de prostitutiecontroles door de politie. Hierbij wordt gekeken naar alle prostituees, ook zij die geen slachtoffer zijn. Qua onderzoek is dit een nog vrijwel onontgonnen terrein.

Naar de verklaringsbereidheid van slachtoffers van mensenhandel tijdens politiecontroles is nog niet systematisch onderzoek verricht. Monpellier (2009) interviewde elf slachtoffers over het verloop van de aangifte en de strafrechtelijke procedure. Daarbij komt ook het onderwerp politiecontrole aan de orde, maar onduidelijk is hoeveel van de elf vrouwen daar ervaring mee hebben. Volgens Monpellier (2009) staat voor de vrouwen praten met de politie niet gelijk aan bescherming en vertrouwen, maar roept het eerder angst en onzekerheid op. Op het moment dat de politie hulp aanbiedt, ontbreekt het aan vertrouwen. *"De vrouwen voelden zich onzeker over wat er precies zou gebeuren als ze hun verhaal aan de politie zouden vertellen. Zij beseften zich tevens dat praten met de politie hen kwetsbaar maakt voor represailles van de dader."* (Monpellier, 2009:39).

Rood Utrecht (Rood Utrecht, 2009) sprak met 21 slachtoffers van loverboys over het functioneren van politie en justitie. Er is ook gevraagd naar hun ervaring met politiecontroles. Opvallend is dat de meerderheid van de meisjes aangeeft nooit gecontroleerd te zijn terwijl zij aan het werk waren in de prostitutie. Dit betreft ook meisjes die in de vergunde sector (clubs, ramen) werkten. Over vier meisjes wordt gemeld dat zij wel controles van de politie meemaakten. Een ander meisje werd meteen naar een andere plek gebracht als haar loverboy of een van zijn hulpjes in de gaten had dat de politie kwam controleren. Zij werkten in clubs, prive-huizen of achter het raam. De controles waren volgens hen sporadisch en zij zijn alle vier teleurgesteld in de manier waarop er werd gecontroleerd. *"De benadering was te naïef en vrijblijvend en er werden weinig vragen gesteld. Meestal werd naar het paspoort gevraagd en soms werd er gevraagd of het meisje vrijwillig werkte. Maar als er werd doorgevraagd gebeurde dit op een manier dat van het meisje niet verwacht kon worden dat ze eerlijk antwoordde. De redenen hiervoor hebben te maken met schaamte, loyaliteit naar de loverboy, angst of te weinig vertrouwen in de politie."* (Rood Utrecht, 2009, p.12)

Volgens Rijken en van Dijk (2013:94) is bij slachtoffers mensenhandel in eerste instantie de beschermingsbehoefte overheersend en wanneer aan deze behoefte niet wordt tegemoet gekomen, komt het slachtoffer niet toe aan de identificatie van andere behoeften. Redenen om je verhaal niet aan de politie te vertellen zijn dat de politie niet heel veel zou doen, de beperkte mogelijkheden die de politie heeft om bescherming tegen de pooier te bieden, dat anderen ook niet naar de politie gaan en dat de pooier nooit lang vast zit (Rijken en van Dijk, 2013:100). Sommige door hen geïnterviewde slachtoffers spreken van een situatie van gehersenspoeld zijn. Daar bij komt nog angst voor geweld en bedreigingen van de kant van de pooier, waardoor zij *"de pooier in bescherming nemen door niet het volledige verhaal te vertellen of te doen voorkomen dat zij niet gedwongen waren in de prostitutie"* (Rijken en van Dijk, 2013:99)

Helfferrich, Kavemann en Rabe (2010) verrichtten een onderzoek naar de verklaringsbereidheid onder slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie in Duitsland. Van een niet representatieve maar wel gestratificeerde steekproef van 53 personen interviewden zij 37 vrouwen die een getuigenverklaring aflegden, 11 vrouwen die bij de politie bekend waren maar geen verklaring aflegden en 5 vrouwen die niet bij de politie bekend waren en ook niet bereid waren een getuigenverklaring af te leggen. De vrouwen waren tussen de 21 en 41 jaar, afkomstig uit 19 landen (5 zijn Duitse staatsburgers) en zij zijn heterogeen qua mensenhandelcontext en leefsituatie. De vrouwen zijn geworven in 11 Bundesländer. Volgens de onderzoekers maakte de heterogeniteit van de onderzoeksgroep het onmogelijk één bepalende factor te vinden die de sleutel vormt tot verklaringsbereidheid. Daarom is een analyse gemaakt van de actie die de politie volgens de geïnterviewde vrouwen ondernam ten aanzien van de verklaringsbereidheid. Daaruit bleek dat er een interactie is van factoren, beschreven in de vorm van drie typen van druk waaraan het slachtoffer bloot staat en die de bereidheid om een verklaring af te leggen bepalen: druk afkomstig uit *Täterstrategien* zoals geweld, bedrog en onjuiste informatie, druk die uit gaat van het handelen van de politie en druk om het migratiedoel te bereiken.

Een nadere contextualisering van de determinanten laat keerpunten in biografische antecedenten en processen zien die leiden tot verklaringsbereidheid. Ook het onderzoek van Helfferich et al (2010) laat het belang zien van aandacht voor het verschijnsel dat de perceptie van derden over slachtofferschap van mensenhandel niet steeds overeenkomt met die van de vrouwen zelf. Vooral bij de vrouwen met een illegale verblijfsstatus was te zien dat een verandering in de machtsbalans het afleggen van een verklaring bemoeilijkte of bevorderde. Er kunnen specifieke verschuivingen in zelf-perceptie (als slachtoffer) optreden in relatie tot de perceptie als slachtoffer en de benoeming door derden van iemand als slachtoffer. In de 16 gevallen waarin geen bereidheid bestond een verklaring af te leggen tegenover de politie zagen de onderzoekers de volgende drie typen context: ten eerste een overmachtig dadersysteem (georganiseerde criminaliteit, voodoo), ten tweede een intieme relatie met de dader (wat in Nederland loverboy constructie zou heten) of ten derde het vinden van een nieuwe relatie of van betekenisvolle sociale contacten buiten de prostitutie. De prostituees ervaren de prostitutiecontroles door de politie vooral als controles op de verblijfsstatus. Dit voelen zij als bedreigend. Net als in het onderzoek van Rood (2009) komt het slechts sporadisch voor dat de politie de prostituees regelmatig bezoekt. Vrouwen die niet verklaringsbereid zijn ontwijken de contacten zo mogelijk. Volgens de onderzoekers zijn regelmatige contacten waarbij ondersteuning op de voorgrond staat belangrijk. Door vertrouwen en een langdurig contact op te bouwen, kan de politie de mogelijkheid creëren dat vrouwen zich op een gegeven moment op eigen initiatief tot hen wenden.

De interviews met de slachtoffers leverden volgens de onderzoekers twee aangrijpingspunten voor interventie voor de politie op. Afhankelijk van de context van het specifieke geval komt het er primair op aan ofwel dat de politie zich zelf als betrouwbaar en beschermend en machtiger dan het dadersysteem over het voetlicht brengt ofwel dat de politie in actie komt om de losmaking uit de uitbuitingssituatie af te dwingen danwel de vrouw te beschermen tegen het geweld (Helfferich, Kavemann en Rabe, 2010:236)

Van Herwijnen (2011) heeft zich in zijn onderzoek naar factoren die de verklaringsbereidheid beïnvloeden ook gericht op de vraag wat de politie onderneemt om daar rekening mee te houden. De focus van het onderzoek ligt op opsporingsonderzoeken (dus als er al een strafrechtelijk kader is), maar er is soms ook informatie over de prostitutiecontroles. Vertrouwen winnen van de prostituees probeert de politie op meerdere manieren. In meerdere steden wordt zo snel mogelijk nadat bekend is dat er een nieuwe prostituee werkt contact gezocht. In dat eerste contact krijgen prostituees uitleg over wat mensenhandel inhoudt en wat de politie daarbij kan betekenen. Volgens de politie probeert zij ook vertrouwen te winnen door regelmatig controles te houden en veel aanwezig te zijn in de prostitutiegebieden (van Herwijnen, 2011:40). Dit komt niet overeen met het beeld dat de prostituees zelf hier van hebben in de onderzoeken van Rood (2009) en Helfferich, Kavemann en Rabe (2010). Van Herwijnen geeft aan dat de politie soms via grotere acties zicht probeert te krijgen op mensenhandel en contact te maken met slachtoffers. Zo leverde een zeer grote actie in 2011 in de raamprostitutie in Den Haag, waarbij alle ramen in een straat werden gesloten en met alle die avond werkzame prostituees een intakegesprek werd gehouden en de volgende dag opnieuw contact werd gezocht geen aangiftes op, maar wel verklaart een aantal prostituees over collega's die slachtoffer zijn. Ook vindt de politie een maand na de actie dat de verhouding tussen haar en de prostituees beter is dan daarvoor (van Herwijnen, 2011 :41). Van Herwijnen noemt nog twee manieren om de verklaringsbereidheid te bevorderen die mogelijk zijn rond en tijdens de prostitutiecontroles. *"Een manier om een slachtoffer (tijdelijk) uit het isolement te halen, is aanhouden voor een gepleegd strafbaar feit. De politie probeert dan in de enkele dagen dat het slachtoffer vast zit een vertrouwensband op te bouwen. Meerdere respondenten melden dat in verband met een vals paspoort aangehouden slachtoffers in het verleden op deze manier nog al eens tot aangiftes kwamen."* (van Herwijnen, 2011 :43). Een andere manier is om daders uit één groep zo mogelijk gelijktijdig aan te houden en daarbij de slachtoffers aan te spreken en hen gelijktijdig opvang te bieden. Dit komt tegemoet aan de beschermingsbehoefte van slachtoffers.

### 3.7 Conclusie

De politie is in veel Nederlandse gemeenten op grond van de APV aangesteld als toezichthouder op de prostitutie. Gecertificeerde politiemensen controleren de vergunde

en onvergunde prostitutie op illegaliteit, minderjarigheid en uitbuiting. De controles zijn bestuurlijke controles en mogen niet worden benut met het uitsluitende doel om (strafbare) overtredingen vast te stellen. Als de politie bij een bestuurlijke prostitutiecontrole een (vermoedelijk) delict constateert mogen aansluitend opsporingsbevoegdheden worden uitgeoefend, maar daarbij horen wel de aan de verdachte toekomende rechtswaarborgen worden toegekend, zoals het geven van de cautie.

Of er sprake is van mensenhandel in de prostitutie is lang niet eenvoudig vast te stellen. De strafrechter vergelijkt de situatie van een uitgebuite prostituee met die van een mondige prostituee in Nederland. Wat deze maatstaf inhoudt is echter niet gedefinieerd. Vanuit de politieorganisatie zelf wordt in 2009 geconstateerd dat de controles te wensen over laten, omdat het vermogen van de controleurs om misstanden te signaleren nog onvoldoende is en er vooral naar vergunningvoorwaarden wordt gekeken in plaats van na te gaan of er sprake is van vrijwilligheid bij de prostituees (Hendriks & Corsel, 2009). In 2013 wordt er vanuit de politieorganisatie vast gesteld (den Hertog & Loeber, 2013) dat er nog absoluut geen sprake is van het onder controle hebben van de vergunde prostitutiebranche.

Er zijn in beperkte mate onderzoeksgegevens beschikbaar over hoe prostituees de controles door de politie ervaren. Het is retrospectief onderzoek onder personen die al als slachtoffer geïdentificeerd zijn door de hulpverlening of door de politie. De slachtoffers van mensenhandel voelden zich onzeker over wat er zou gebeuren als zij met de politie zouden gaan praten (Monpellier, 2009) en zij realiseren zich dat dit hen kwetsbaar maakt voor represailles van de dader. Zij hebben geen vertrouwen in hulp van de politie (Monpellier, 2009; Rood Utrecht, 2009; Rijken & van Dijk, 2013). Zij vertellen de politie niet hoe het zit (Rood Utrecht, 2009; Rijken & van Dijk, 2013). Ook geven zij aan dat de benadering van de politie zowel te naïef als vrijblijvend was. Zo vroeg de politie niet door of deed dit niet op de goede manier (Rood Utrecht, 2009).

De beelden van de politie lijken niet overeen te stemmen met hoe de prostituees dit zelf ervaren. Zo is de politie er van overtuigd dat zij regelmatig contact legt met de prostituees zodat er een vertrouwensbasis kan ontstaan (van Herwijnen, 2011), maar de prostituees zelf denken daar anders over (Rood Utrecht, 2009; Helfferich, Kavemann en Rabe, 2010). Uit een Duits onderzoek (Helfferich, Kavemann en Rabe, 2010) komt eveneens naar voren dat prostituees de contacten met de politie als te sporadisch ervaren. Volgens Helfferich, Kavemann en Rabe (2010) kan de politie slechts door het bevorderen van vertrouwen en het opbouwen van een langdurig contact er aan werken dat vrouwen zich op een gegeven moment tot hen wenden. Deze onderzoekers zien, afhankelijk van de specifieke context van de situatie, twee handelingsmogelijkheden voor de politie. Ofwel de politie brengt zich zelf als betrouwbaar en beschermend en machtiger dan het dadersysteem over het voetlicht, ofwel de politie komt in actie om de losmaking uit de uitbuitingssituatie af te dwingen en beschermt het slachtoffer.

## 4. De interactie tussen prostituees en prostitutiecontroleurs

### 4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de vraag hoe de interactie tussen politie en prostituees er uit ziet tijdens prostitutiecontroles centraal.

De prostitutiecontroles zijn geobserveerd door mee te lopen met een aantal prostitutiecontroleurs. Er zijn zowel controles van de vergunde sector als van de onvergunde sector (dit waren escortcontroles) geobserveerd. Van te voren is een observatieschema gemaakt. Maar waar moesten we tijdens de controles op letten? Wat zijn voor de prostitutiecontroleurs belangrijke componenten in de communicatie met de prostituees? Op de keuzes die daarin gemaakt zijn en de achtergrond daarvan gaan we in in paragraaf 4.1. Vervolgens beschrijven we in paragraaf 4.2 de aanpak, het aantal observaties en de soort controles die geobserveerd zijn. In paragraaf 4.3 beschrijven we de resultaten. We besluiten met een aantal conclusies (par.4.4).

### 4.2 De keuze voor de observatie-items

Het primaire doel van het controlegesprek is simpel gezegd te achterhalen of er sprake is van een normale situatie waar iemand haar beroep als prostituee uitoefent of een niet normale situatie waar iemand aan het werk is als minderjarige, in een illegale situatie of onder (een bepaalde vorm van) dwang en/of uitbuiting. Of er sprake is van minderjarigheid of illegaliteit is te constateren aan de hand van controle van ID of paspoort.

Het constateren of er sprake is van dwang of uitbuiting ligt veel minder eenvoudig. Als er sprake is van dwang of uitbuiting zal een prostituee dat niet zo maar vertellen (Doornbos, 2006; Goderie & Boutellier, 2009; Rood, 2009; Goderie & Boutellier, 2011). De politie is in eerste instantie dus afhankelijk van signalen of het wel goed zit of dat het niet in de haak is. Om deze signalen te krijgen is het van belang om vertrouwen te krijgen en om de goede vragen te stellen en goed te luisteren. Deze manier van een gesprek voeren is ook te omschrijven als 'actief luisteren'.

#### *Actief luisteren*

Actief luisteren is absoluut geen passieve bezigheid. Luisteren is een bewuste activiteit, gebaseerd op een open houding, die gericht is op het oppikken van geluiden van gesprekspartners. Luisteren (als activiteit) moet gezien worden als een zich voortdurend vernieuwend en actief gevoerd proces, waarin het voor de vertellende gesprekspartner zichtbaar is dat er naar hem geluisterd is.

Een grote valkuil is dat mensen van nature de neiging tot een autopoïetische cultuur hebben. Dit wil zeggen dat zij zich bedienen van communicatie die zichzelf reproduceert en zelfreferentieel is (Luhman, 1995 in: van der Krogt, z.j.). Leden van een organisatie staan vaak niet echt open voor geluiden van buitenaf en voor meningen en inzichten die niet met eigen visie stroken. Hier hoort ook een bepaalde manier van luisteren bij die tegengesteld is aan actief luisteren: het *downloaden*. Bij het downloaden wordt er geluisterd ter bevestiging van wat je al weet of denkt te weten. Bij deze eenzijdige manier van luisteren wordt er bijna geen nieuwe informatie vergaard en worden er zeker geen nieuwe inzichten verkregen (<http://luisterendeoverheid.wordpress.com>). Autopoïetische zorgt er dus niet alleen voor dat de luisteraar zijn standpunten niet bij kan stellen omdat deze niet helemaal correct bleken, maar ook dat de luisteraar geen veranderingen in zijn omgeving opmerkt. Een goed luisteraar zorgt er dan ook voor dat de spreker zoveel mogelijk informatie overdraagt, terwijl de spreker toch altijd het gevoel blijft houden dat de luisteraar een actief onderdeel is van het gesprek.

Kenmerken van actief luisteren zijn: de ander aanmoedigen om diens verhaal te vertellen, proberen door te vragen, aandacht tonen (non verbaal gedrag als knikken en oogcontact maken), in eigen woorden weergeven wat de ander voelt of zegt en toetsen of dit klopt. Hierbij is het de kunst de goede vragen te stellen. Vragen kunnen de functie hebben om iets toe te laten lichten wat nog niet duidelijk is, stimuleren om over bepaalde aspecten te vertellen, belangstelling te tonen, maar ook prikkelen om ergens over na te

denken of dieper op een kwestie in te gaan (<http://luisterendeoverheid.wordpress.com>). Ook is het belangrijk om open vragen te stellen en een empathische houding te hebben. Deze kenmerken zijn dan ook opgenomen als scoringselementen in het observatieschema.

Actief luisteren is ook onderzocht als beïnvloedingsstrategie voor het gebruik in verdachtenverhoren (Beune, 2009; Stradmann, 2010). Zo blijkt actief luisteren tot meer bekentenissen te leiden dan rationeel overtuigen. Door actief te luisteren, waarbij de verhoorder vriendelijk, empathisch en oprecht geïnteresseerd is, is de verdachte coöperatiever en ontstaat er een betere werkrelatie. Ook het gedrag van de rechercheur blijkt direct van invloed op de door de verdachte waargenomen geloofwaardigheid van de rechercheur: verdachten nemen de rechercheur als meer betrouwbaar en als expert waar wanneer zij geconfronteerd werden met actief luisteren in vergelijking met rationeel overtuigen (Stradmann, 2010:1).

Tijdens de observaties is gekeken in hoeverre er sprake was van actief luisteren. De wijze waarop de prostitutiecontroleur het gesprek voert is beoordeeld op voor de onderzoeker observeerbare zaken ten aanzien van vier onderwerpen. Ten eerste de procedure (bijvoorbeeld wordt uitgelegd wat het doel van de controle is, wordt er structuur in het gesprek aangebracht). Ten tweede de inhoud van het gesprek (bijvoorbeeld de politie stelt ook open vragen, gaat in op wat de prostituee vertelt, vraagt waar nodig om verheldering). Ten derde de interactie (bijvoorbeeld reageert op signalen, vraagt door) en ten vierde de attitude (empathisch, betrokkenheid wordt ondersteund door non-verbaal gedrag) van de prostitutiecontroleur.

Op een schaal van 'goed', 'voldoende', 'zwak' en 'niet van toepassing' is gescoord:

- 1.) In welke mate de prostituee wordt aangemoedigd om haar verhaal te vertellen;
- 2.) Of de controleur om verduidelijking vraagt als hij/zij iets niet begrijpt;
- 3.) Of de controleur doorvraagt;
- 4.) Of de controleur een open vraag stelt;
- 5.) Of de controleur aanmoedigt om door te gaan;
- 6.) Of de controleur toetst of hij/zij de prostituee goed begrepen heeft / goed aangevoeld heeft;
- 7.) Of de controleur samenvat wat de prostituee gezegd heeft.

Het scoreformulier is steeds ter plekke tijdens het controlegesprek ingevuld. Ook zijn steeds voorbeelden van vragen, uitspraken of kleine gespreksfragmenten waarin de gesprekspartners op elkaar reageren bij de scores genoteerd.

Verder is er zowel gelet op het verbale als het non-verbale gedrag. Met name het onderdeel 'aanmoedigen om door te gaan', is gericht op non verbaal gedrag en daar is gekeken of er sprake was van gedrag als knikken of hummen, er geïnteresseerd bij zitten, oogcontact maken, een rustige ontspannen houding hebben.

Na afloop zijn aan de observatieverslagen zo nodig nog aanvullende opmerkingen toegevoegd over een actieve of passieve luisterhouding of over specifieke omstandigheden van het controlegesprek of andere bijzonderheden. In de tekst zijn deze aangegeven als veldwerkaantekeningen.

### 4.3 De prostitutiecontroles

Bij vijf prostitutiecontroleteams, waaronder het team van de Landelijke Eenheid, zijn in totaal 34 observaties van controles uitgevoerd. De prostitutiecontroles waren gericht op locatiegebonden en op niet locatiegebonden prostitutie.

Bij vier teams hebben de onderzoekers een koppel prostitutiecontroleurs geobserveerd; bij één team vond men een controle-situatie met twee politiemensen en ook nog een onderzoeker er bij te veel en is de onderzoeker met één prostitutiecontroleur op pad geweest.

De omstandigheden voor de controlegesprekken zijn soms niet ideaal en niet bevorderlijk voor een goede communicatie met de te controleren prostituees. Ter illustratie vier veldwerk aantekeningen van de onderzoekers:

We staan in de deuropening te praten. Achter onze rug lopen allerlei mensen langs. Ik sta er met mijn rug naar toe dus heb geen idee wie het zijn (klanten?) en of ze misschien



proberen wat van het gesprek op te vangen. Voelen de vrouwen zich zo wel vrij genoeg om te zeggen wat ze zouden willen? Het is in ieder geval niet ideaal om langer dan een paar minuten met elkaar te praten. (situatie raamprostitutie; veldwerknootitie w)

Omdat de ene escort te laat kwam en deze volgende iets te vroeg moeten we uitwijken naar de eerste verdieping voor een gesprek. Daar is geen verlichting in de kamer en het is al donker geworden. Door de deur open te laten staan valt er een beetje licht van de overloop de kamer binnen. In de compleet kale kamer is ook niets om op te gaan zitten, dus blijven we met zijn allen maar staan. Het geeft al met al wel een vreemde sfeer. (situatie escortcontrole; veldwerknootitie w)

Gesprek vindt plaats aan een tafeltje in een keuken, grenzend aan de ontvangstruimte waar de gastvrouw achter een balie zit en alles kan horen wat er in de keuken besproken wordt. De gastvrouw komt een keer de keuken binnen om iets te drinken te pakken. Ook de beheerder loopt tijdens het controlegesprek tot twee keer toe de keuken binnen om iets te pakken. Op het moment dat de beheerder voor het eerst binnen komt lopen wil de masseuse net een vraag van de politie beantwoorden over of ze het prettig vindt om hier te werken. Je kunt merken dat dit haar belemmert om te zeggen wat ze wilde gaan zeggen, ze stopt heel even met praten en vervolgt met een iets ander onderwerp. (situatie in een massagesalon; veldwerknootitie x)

Ondertussen is er aan de andere kant van de ruimte een derde vrouw uit A. verveeld met haar telefoon bezig. Tien minuten nadat we de club binnen zijn gaat de telefoon van de barvrouw en er volgt een vreemd afgekapt gesprekje. "De baas die via de verborgen camera's heeft gezien dat we binnen zijn." vertrouwt de agent naast me mij toe. Het gesprek met het meisje uit A. vindt plaats aan het bartafeltje in de hoek waar ze met haar telefoon zat. Er zijn inmiddels wat klanten binnen gekomen, waarmee ze over onze rug wat communiceert en de barvrouw zet de muziek nog harder zodat de klanten zeker niks van het gesprek kunnen volgen. Maar wij kunnen elkaar inmiddels ook nauwelijks meer verstaan. (situatie in een club; veldwerknootitie y)

Soms is er sprake van een taalbarrière. Bij de manier om hier mee om te gaan is de een wat creatiever, vasthoudender en succesvoller dan de ander. Hierdoor vindt er de ene keer toch een echt gesprek plaats en is het de andere keer eigenlijk niet veel meer dan de controle van het paspoort. Een tolk wordt niet zo snel ingeschakeld. Twee voorbeelden van een echt controlegesprek, ondanks een situatie met een taalbarrière:

Een ouderwetse club 'stijl van voor 2000'. Bargeeelte met tv aan de wand en wat rustiger café-achtig gedeelte met tafels en stoelen. Smalle gangetjes naar vrij donkere en sleetse afwerkruimten.

Controlegesprek vindt plaats in werkruimte; prostituee en controleur zitten op het randje van het met rood zeil overtrokken bed, de onderzoeker op de enige stoel. Prostituee is een Poolse van in de dertig. Ze spreekt een enkel woordje Nederlands en wat Duits. Af en toe zijn er taalproblemen, maar de prostitutiecontroleur probeert het dan op andere manier te vragen. De sfeer is ontspannen. Beiden doen hun best elkaar te begrijpen. (veldwerknootitie z)

Thaise vrouw praat nauwelijks Nederlands, ook nauwelijks Engels. Dit is haar eerste werkdag in de massagesalon.

Ondanks taalbarrière toch een echt controlegesprek, omdat de prostitutiecontroleur het gesprek voert met veel geduld, sommige dingen op een andere manier vraagt en af en toe te checkt of de vrouw haar wel begrepen heeft. (veldwerknootitie a)

#### 4.4 De resultaten van de observaties

Eerst gaan we in op de voorbereiding door de politie en de start van de controle. Vervolgens bespreken we de resultaten per observatie-item.

##### De voorbereiding

Ter voorbereiding van de controles van de locatiegebonden prostitutie lezen alle teamleden eerst hun mails met bijzonderheden, mogelijk binnen gekomen signalen of verzoeken van collega's om ergens op te letten zoals vermiste meisjes. Vervolgens worden eventuele bijzonderheden besproken en wordt zo nodig een praktisch plan de campagne gemaakt.

De voorbereiding van de escortcontroles, de niet locatiegebonden prostitutie, kost de controleteams veel meer tijd (zowel qua voorbereiding als uitvoering) en capaciteit dan de controles van de seksinrichtingen. Ook moeten er allerlei praktische zaken geregeld worden om de controle goed te laten verlopen. Ter illustratie veldwerk aantekeningen van een briefing voor een omgekeerde escort-controle:

"We hebben op een aantal sites advertenties gevonden waarvan wij vermoeden dat daar een dame achter zit die slachtoffer is van mensenhandel. Advertenties waarin geadverteerd wordt dat zij alles zonder condoom doet, 24 uur per dag beschikbaar is, extreme seksuele handelingen verricht, nog maar net 18 is, dat soort signalen. Wij hebben goed contact met de woningbouwvereniging en mogen van hen een leegstaande woning gebruiken om daar de dames te ontvangen. Collega x gaat met collega y deze dames bellen voor een afspraak op .... [adres] . Op dat adres ben ik met twee teams en de dames van de GGD aanwezig om de prostituee op te vangen. Zo gauw de deur opengaat maken we ons meteen bekend als zijnde politie en vragen we haar of we haar wat vragen mogen stellen en mee te komen naar een van de twee interviewruimtes. Vervolgens wordt de prostituee geïnterviewd door een van de twee koppels binnen, terwijl collega z haar gegevens natrekt in de systemen. Buiten staan ook twee teams in ongemarkeerde politieauto's verdekt opgesteld om te zien wie de prostituees aflevert en de chauffeur aan te houden om te zien wie dat is. Als het interview met de dame voorbij is vertellen wij dat er twee mensen van de GGD zijn die graag met haar zouden willen praten. Als ze daar niet aan mee wil werken hoeft dat natuurlijk niet." veldwerknootitie b.

### De start van het controlegesprek

Er is gekeken naar de manier waarop de politie zich introduceert. Steeds legitimeerden de controleurs zich. Daarna hing het er van af of de prostituee al bekend was bij het prostitutiecontroleteam of dat het om een nieuw gezicht ging. In het laatste geval was de introductie meestal wat uitgebreider. Zonder uitzondering werden steeds legitimatiebewijzen gecheckt, ook in die gevallen dat de prostituee bekend was bij de controleur en al eerder gecontroleerd.

Bij de escortcontroles, waar de prostituees een klant verwachtten, was het enorm schrikken voor de prostituees en bleven zij in de meeste gevallen gedurende het gesprek duidelijk niet op hun gemak.

Ook is gekeken hoe het doel van de controle is uitgelegd. Vrijwel altijd werd uitgelegd dat de controle zich richt op drie zaken: vaststellen of de prostituee niet minderjarig is, niet illegaal aan het werk is of uitgebuit wordt. Dat laatste wordt niet op die manier benoemd, maar omschreven als 'gedwongen worden', 'we willen weten of je dit vrijwillig doet' of 'we willen weten of je al je geld zelf mag houden'. Hieronder volgen vier voorbeelden van verschillende situaties waarin dat goed verliep.:

Turks meisje in een massagesalon:

R werkt nog maar 2 weken en vindt het duidelijk spannend om voor het eerst gecontroleerd te worden. De politie speelt hier heel goed op in door zich heel vriendelijk en enthousiast op te stellen zonder daarin gekunsteld over te komen. Er wordt netjes en volledig uitgelegd wie ze zijn, wat ze komen doen en waarom. De sfeer wordt zowaar gezellig. Later in het gesprek komt ook duidelijk aan bod met welke problemen R allemaal bij het prostitutiecontroleteam aan kan kloppen (dat blijkt meer dan R had gedacht). Veldwerknootitie c.

Nederlandse vrouw die voor de tweede keer gecontroleerd wordt:

De controle van het paspoort wordt gebruikt als input/aanleiding voor gesprek. *Oh je*

*woont in x? Prettig om daar te wonen? Vind je het belangrijk om niet in de buurt van je werk te wonen? Kom je naar je werk met de trein of de auto?*

Controle van een nieuwe prostituee uit Roemenië:

Politie: *Do you know the reason why we do this check up?*

M: *No*

Politie: *the renting office can not rent a room to a girl that isn't an adult, is illegal or is forced to do this job. The only way for us to check this permit is to check you. We want to know if you want to do this job. I want to know if you are happy. Do you understand that?*

Controle van een Bulgaarse prostituee die naar later blijkt ook in andere stad gewerkt heeft:

De politie stelt zich voor en de controleur legt uit dat ze totaal geen problemen heeft met prostitutie, maar dat ze wel twee regels heeft: *"I have two rules: you do this work because you want to, and you get to keep your own money."* Vervolgens worden A's tattoos bewonderd en wordt er gevraagd wat ze betekenen. Hiermee wordt er over iets persoonlijks gepraat dat toch prettig en veilig is omdat het een onderwerp is dat A duidelijk uit heeft willen dragen.

Vervolgens wordt uitgelegd wat het doel van de controle is en er wordt gevraagd of ze al eerder gecontroleerd is en of de reden om te controleren bij de vorige controles ook uitgelegd is en dit blijkt niet het geval te zijn volgens A.

We hebben echter ook gevallen waargenomen waarin de prostitutiecontroleurs door de manier van formuleren en de algehele houding ten opzichte van de prostituee onduidelijkheid creëren en er een ongemakkelijke sfeer ontstaat. Twee voorbeelden van dergelijke wijzen van optreden tijdens twee omgekeerde escortcontroles, waar de prostituee door het verrassingseffect al niet op haar gemak was:

Controleur: *Wij zijn van het prostitutie controle team. Ons doel is te achterhalen of er meisjes gedwongen in de prostitutie werken.*

Prostituee: *Maar wat is dan het doel van de controle?*

Controleur: *Wij willen de rotte appels er uit halen. We zijn op zoek naar meisjes en vrouwen die gedwongen worden om dit werk te doen.*

Controleur: *Wij willen kijken of meisjes gedwongen worden. Wij zitten hier niet om jou te pesten. Het is in jouw belang. Het is voor jouw toekomst. We zijn hier om te kijken of wij jou kunnen helpen. Wij zagen jouw advertentie op Kinky .....*

Bij gesprekken waar sprake was van een taalbarrière zagen we twee totaal verschillende soorten situaties. In het ene geval liet de prostitutiecontroleur het er maar bij of deed hooguit een zwakke poging (you do'nt speak Dutch or English, how do you communicate with your cliënts?). Het kwam dan ook niet tot een echt gesprek. In het ander soort situaties werd van alles uit de kast gehaald om toch tot een gesprek te komen (zie ook elders in dit hoofdstuk).

Eenmaal was er sprake van een zeer bijzondere situatie: een escortcontrole waarbij een buitenlandse prostitué een beetje Engels sprak en de prostitutiecontroleur geen Engels beheerste en alleen Nederlands sprak. De tweede persoon van het koppel die wel Engels spreekt, grijpt niet de kans om het gesprek over te nemen. Uit een veldwerkaantekening blijkt ook dat het gesprek slecht voorbereid was. De controleur loopt halverwege 'het gesprek' weg om een collega te zoeken die de advertentietekst heeft.

Verder waren er ook een paar controles waar geen sprake was van een taalbarrière, maar waar het toch niet kwam tot een echt controlegesprek, bijvoorbeeld in de in bovenstaande controle in een club (zie veldwerknootitie y in par. 4.2). De controle bleef beperkt tot een controle van de identiteit en wat 'social talk'. Onderstaande aspecten konden in deze controles dan ook niet gescoord worden.

**De prostituee wordt aangemoedigd om haar verhaal te vertellen.**

Het aanmoedigen van de prostituee om haar verhaal te vertellen gebeurde vooral door middel van gesprekstechnieken en een maal ook door de omstandigheden waarin het gesprek plaats vond voor de prostituee te verbeteren. Dat laatste werd gedaan door een raamprostituee die aanvankelijk heel zenuwachtig was, voor te stellen om in plaats van staand het gesprek te voeren er even bij te gaan zitten op het bed. Daarbij werd er enthousiast meegepraat en ad rem doorgevraagd op het onderwerp zonder de lijn van het verhaal van de prostituee te onderbreken.

In een geval waarin de politie via een andere prostituee het verhaal van de uitbuitpraktijken van de verhuurder al kende, wordt er toch heel aandachtig geluisterd naar de klachten en aangemoedigd om zo volledig mogelijk te vertellen alsof het verhaal nieuw is voor de controleurs.

Ook voert de politie soms een 'praatje pot'. Een 'praatje pot' noemt Overbeek (<http://www.jongebazen.nl>) een bijzondere vaardigheid. Het is een gesprek over koetjes en kalfjes. De inhoud is niet zo belangrijk, het doel is contact maken. Het is dus over onbelangrijke zaken praten, maar wel zo dat de ander het plezierig vindt en geboeid blijft. Oftewel een vorm van communiceren die bedoeld is om de goede relatie te behouden of te bevorderen. Daarnaast moet een praatje pot wel functioneel zijn. Voor de gesprekssituatie van een controlegesprek betekent dit, dat de werking van het 'praatje pot' zodanig moet zijn dat de prostituee aangemoedigd wordt om haar verhaal te vertellen. Als de prostitutiecontroleur uiteindelijk alle onderwerpen bepaalt en het gesprek domineert, mist een 'praatje pot' zijn doel.

Ook hier zagen we weer twee totaal verschillende situaties, een gesprek over koetjes en kalfjes zonder enig nut voor het controlegesprek en een gesprek over koetjes en kalfjes dat er toe leidde dat de prostituee aangemoedigd werd haar verhaal te vertellen.

### **De controleur vraagt om verduidelijking als hij/zij iets niet begrijpt**

Dat een prostitutiecontroleur de prostituee om verduidelijking vraagt gebeurde naar verhouding niet zo vaak. Dat hoeft niet negatief te zijn, je hoeft als controleur natuurlijk niet om verduidelijking te vragen als het allemaal helder is. Desondanks valt op dat bij de geanimeerd verlopende gesprekken wel sprake is van af en toe eens om verduidelijking vragen. We geven voorbeelden uit drie gesprekssituaties:

*Wat doe je nu met je geld? Kun je alles zelf houden wat je verdient?* Ja, ze spaart geld om over een tijd weer terug te kunnen naar Polen. Ze vertelt dat ze spaart, zodat haar dochter als ze groot is kan gaan studeren. Dat zat er vroeger voor haar zelf niet in. Ze hoopt dat ze haar dochter wel die kans kan geven. Ook stuurt ze iedere maand geld naar haar ex.

*Waarom stuur je hem iedere maand geld?* Ik moet mijn ex betalen voor mijn dochter. Mijn dochter woont bij hem. Hij werkt niet. *Hoeveel geld stuur je hem dan?* 300 euro per maand. *Dus die 300 euro die je hem stuurt zijn voor je dochter?* (gesprek met Poolse vrouw werkzaam in een club)

Er wordt goed doorgevraagd in wat voor soort bar L precies werkte toen ze in Griekenland was omdat dat aanvankelijk niet helemaal duidelijk was uit het verhaal en L vertelde in Nederland pas voor het eerst in de prostitutie te zijn gaan werken. (gesprek met Roemeense raamprostituee)

Vrouw vertelt dat ze het werk niet leuk vindt, maar dat het uiteindelijk meevalt omdat ze maar één klant per week nodig heeft die honderd euro betaalt. *"Ik snap het niet zo goed. Waar leef je dan nu van?"* (gesprek met Nederlandse escort)

### **De controleur vraagt door**

Op dit onderwerp werd over het algemeen 'goed' of 'voldoende' gescoord. Onderwerpen waar op door werd gevraagd zijn zeer breed, bijvoorbeeld onduidelijkheden over hoe

iemand woonruimte gevonden heeft, of ze zelfstandig naar haar werk komt of gebracht wordt en door wie, over een uitspraak van de prostituee dat ze problemen heeft, over een pooiervriendje van een collega, over de manier van werken van de uitbater van de werkplek. In de meeste gevallen gebeurde dit op een empathische wijze. Zo leek in een van de controlegesprekken het onderwerp familie aanvankelijk een beetje pijnlijk, dus werd het onderwerp met een omweg en een onschuldiger vraag ("Do you have a lot of family?") toch binnen het gesprek gehouden.

Een schoolvoorbeeld van een combinatie van doorvragen en tegelijkertijd open vragen blijven stellen vindt plaats tijdens een escort controle:

Controleur: *werk je alleen?*

M: *ik werk samen met een man.*

Controleur: *Wat bedoel je met samenwerken?* M: *Hij regelt de advertenties.* Controleur: *Wat krijgt hij daar voor?* M: *Hij krijgt 1/3.* Controleur: *Wat doet hij daar dan precies voor?* M: *Hij regelt de klanten en beantwoordt de mails.* Hij spreekt de dingen met hen af. Controleur:

*Rijdt hij je ook naar afspraken?* M: *nee, ik rij zelf. Ik val onder hem. Ik werk niet voor een*

*bureau.* Controleur: *Heeft hij nog meer meisjes die voor hem werken?* M: *ja*

Controleur: *hoe komt hij aan die meisjes?*

M: *hij adverteert zelf ook.*

Controleur: *Waar adverteert hij dan mee?*

M: *hij zoekt meisjes om voor te rijden.*

Controleur: *Wat doet hij voor die andere meisjes?*

M: *De afspraken met klanten, mails, telefoontjes. Die rijdt hij wel naar klanten*

Een paar keer is bij dit onderwerp 'zwak' gescoord. Zo werd er in een controlegesprek met een escort, waarbij duidelijke signalen van mensenhandel waren niet doorgevraagd voor wie ze bang is, hoe het komt dat ze bang is, wat diegene dan doet, hoe het precies zit met degene(n) die het geld van haar krijgen. Mogelijkheden die het meisje gaf om op door te vragen werden keer op keer niet benut. Zo zei het meisje op een gegeven moment "*Wat er langs komt moet je pakken*", met de nadruk op het woord 'moet', waar vervolgens niet op doorgevraagd werd: wat betekent dat, waarom moet ze dat, wat wil ze niet, wat gebeurt er als ze klant die ze niet wil niet neemt/ geen handelingen verricht die ze niet zou willen, etcetera.

Ook in een ander controlegesprek werd niet doorgevraagd. Het gaat om een net 18 jarig meisje dat ontvangt in een vakantiewoning op een recreatiepark. In de advertentie staat dat ze alles doet (vrijwel alle denkbare mogelijkheden van tongzoenen, sm, *gangbang* tot *deep throat* zijn in het overzicht bij de advertentie aangevinkt), ook zonder condoom en dat ze 7/24 beschikbaar is.

Controleur: *we hebben jouw advertentie op internet gezien. Daarin staat dat je alle*

*handelingen doet en ook zonder condoom?* Meisje: *ja, maar ik gebruik de pil dus ik kan niet zwanger worden.*

Politie legt uit dat er iemand van de GGD beschikbaar is die haar gratis kan controleren op geslachtsziekten. Wil ze dat? Na even aarzelen antwoordt ze dat ze daar nog even over na wil denken.

Controleur: *hoe heb je in de advertentie aangegeven wat je wilt doen met een klant?*

Meisje: *ik heb gewoon gekeken wat ik leuk vind om te doen.*

.....

Controleur: *vind je het ook makkelijk werk?* Meisje: *ik vraag me af of ik hier wel mee door wil gaan.* Controleur: *ik zou het wel zonde vinden als je het er bij laat zitten en je school niet af maakt.*

## De controleur stelt een open vraag

Bij het stellen van een open vraag is de ander vrij in het formuleren van een antwoord. Door het stellen van open vragen krijg je betere informatie. Het stellen van open vragen in het controlegesprek zal het gesprek beter op gang houden en de prostituee echt uitnodigen om te gaan praten. Er lijkt een soort tweedeling te zijn. In sommige

controlegesprekken worden nauwelijks of geen open vragen gesteld, in andere controlegesprekken worden juist veel open vragen gesteld.

Een aantal voorbeelden van open vragen in controlegesprekken zijn "waarom ben je dit werk gaan doen?", "hoe lang wil je dit werk doen?", "hoe heb je dit werk gevonden?", "how did you start this job?", "waarom niet?", "waarom heb je niets gezegd?", "what problems do you have?" (nadat iemand heeft gezegd dat ze problemen heeft), "why don't you know where you live?", "hoe heb je hem leren kennen?", "Heb je enig idee waar we jou mee kunnen helpen?", "Wat bedoel je met samenwerken?", "Hoe vond je je eerste dag werken hier?", "Waarom werk je daar nu niet meer?", "Hoe heb je hem leren kennen?".

In een van bovengenoemde gesprekken met een escortdame waar niet werd doorgevraagd, stelden de prostitutiecontroleurs ook geen open vragen en een van de twee vult het antwoord vaak al in. Preciezer geformuleerd: soms stellen de prostitutiecontroleurs wel open vragen, maar verliezen de open vragen hun effect omdat zij in plaats van enkelvoudige vragen te stellen en het antwoord af te wachten, het meisje als het ware bombarderen met vragen. Verder valt op dat van een van de controleurs de toon soms neerbuigend is. Toch lijkt hij erg begaan met het meisje. Hij observeert haar goed, benoemt ook dat hij ziet dat ze het moeilijk heeft, dat ze moeite heeft om er over te praten waarop de andere controleur aanbiedt om een glaasje water voor haar te gaan halen. Ter illustratie enige fragmenten uit dit gesprek:

*Politie: wat verdien je per klant en wat houd jij daarvan over?*

*S: 150 euro, het gaat fifty fifty.*

*Politie: dat kan toch niet zo zijn dat die gasten zo veel krijgen van wat jij verdiend hebt, dat is niet eerlijk en dat vind jij ook.*

*.....*

*Politie: denk je dat wij je kunnen helpen of denk je je weet niet waarover je praat? Zit je in die fase?*

*.....*

*Politie: als jij met dit werk stopt moeten ze weer een andere sukkel vinden die voor ze gaat werken. Nou die vinden ze weer hoor. Jij moet op je rug gaan liggen om met van die viezerikken seks te hebben, er zullen vast heel wat viezerikken bij zitten bij die klanten toch?*

Als het meisje het zichtbaar moeilijk heeft vraagt controleur 1: *wil je wat drinken?* Hij blijft steeds proberen meisje op haar gemak te stellen. Hij blijft steeds duidelijk maken dat de bal bij het meisje ligt; even goede vrienden als ze niet wil praten.

Controleur 2 observeert goed en vraagt soms feedback op zijn observaties (ben je gelovig? ik zie dat je steeds dat kruisje van je ketting vast houdt).

Een goede, open vraag: *"Wat zou je willen? Wat wil je het liefst?"* Antwoord meisje: *"dat alles goed komt."* Uitstekende volgende vraag: *"wat bedoel je met alles goed komen?"* Maar meteen zonder antwoord af te wachten gevolgd door *"Huisje, boompje, beestje? Waar zouden wij je mee kunnen helpen?"*

## **De controleur moedigt aan om door te gaan**

Bij dit onderdeel is gekeken of er sprake was van het volgende gedrag: knikken of hummen, er geïnteresseerd bij zitten, oogcontact maken, een rustige ontspannen houding hebben. Op een enkele uitzondering na wordt hier 'goed' of 'voldoende' op gescoord. De prostitutiecontroleurs hebben over het algemeen een houding waaruit interesse spreekt, zij knikken, maken oogcontact met de prostituees en zij hebben een rustige ontspannen houding. Een enkele keer is er sprake van ongemakkelijke omstandigheden, waardoor een rustige ontspannen houding niet goed mogelijk is. Eén controlegesprek valt zeer uit de toon bij alle andere gesprekken. Terwijl de buitenlandse prostitué zelf wel wanhopig probeert non-verbaal contact te maken, weet de controleur zich geen raad en kijkt zonder iets te zeggen steeds naar de papieren op schoot. Er vallen héle lange stiltes zonder uitleg en zonder dat er enig contact met de prostitué gemaakt wordt.

## **De controleur toetst of hij/zij de prostituee goed begrepen heeft of goed aangevoeld**

## heeft

Een deel van de prostituees zijn nog al eens onduidelijk of vaag in hun omschrijvingen, nog al eens veroorzaakt omdat zij niet in hun moedertaal met de politie kunnen praten. Het vergt dan wat kunst- en vliegwerk om goed te begrijpen wat zij zeggen. Maar ook in gesprekken waar zowel de controleur als de prostituee dezelfde moedertaal hebben, is het belangrijk dat af en toe getoetst wordt of je je gesprekspartner goed begrepen hebt. Zo check niet alleen of je beeld klopt, maar laat je ook zien oprecht geïnteresseerd te zijn en goed te willen luisteren naar wat de prostituee te zeggen heeft.

Het kwam niet zo heel vaak voor dat dit item gescoord kon worden, omdat er maar een paar prostitutiecontroleurs door middel van controlevragen toetsten of zij de prostituee goed aanvoelden of begrepen.

Een controleur die hier 'goed' scoorde vroeg een vrouw die in de escort werkt: "Je vindt het werk meestal vreselijk, maar als je één keer in de week werkt heb je net voldoende om van rond te komen, begrijp ik dat goed?" en "Dus als ik het goed begrijp kun je alles wat je verdient zelf houden?"

Een ander voorbeeld is een controleur die, nadat de prostituee uitlegt waarom ze het de vorige keer geen prettig gesprek vond, zegt: "Dus je vindt het wel prima om met ons te praten, maar liever niet aan het eind van de avond en meteen nadat je een klant hebt gehad?". Een volgende prostitutiecontroleur toetst tegen het eind van het gesprek of hij goed aangevoeld heeft dat de raamprostituee die hij al vaker gecontroleerd heeft, nu liever weer snel aan het werk gaat omdat ze nog geen klanten heeft gehad.

Ook wordt er in een gesprek hier 'goed' op gescoord, omdat er tussendoor regelmatig geresumeerd wordt en gecheckt of iets goed begrepen is. Tot slot was er een prostitutiecontroleur die niet alleen checkte of zij zelf de prostituee goed begrepen had, maar ook nog toetste of de Thaise prostituee begrepen had wat de controleur verteld heeft. De controleur legt uit dat ze over een tijdje weer komt. Als ze dan nog steeds liever niet dit werk in de massagesalon zou doen is er hulpverlening mogelijk. Ze vraagt of de masseuse begrepen heeft wat ze gezegd heeft. Ook checkt de controleur als ze een kaartje gegeven heeft of de prostituee snapt wat daar op staat en wanneer ze kan bellen.

### De controleur vat samen wat de prostituee gezegd heeft

Er zijn twee redenen om op het eind van het gesprek of eventueel tussendoor samen te vatten wat de prostituee gezegd heeft. Door dit te doen laat je weten dat je de prostituee gehoord en begrepen hebt. Daarnaast geeft het reflecteren op en samenvatten van het belangrijkste wat de prostituee in het gesprek gezegd heeft een basis voor een vervolg van het contact. Het kwam nauwelijks voor dat dit item gescoord kon worden, want in een minderheid van de gesprekken vatte de controleur samen (tussendoor of aan het eind van het gesprek) wat de prostituee gezegd had. Opvallend is dat de enkele gesprekken waar dit wel gebeurde, op alle andere items ook goed of voldoende scoorden.

Een van de controleurs die 'goed' op dit item scoorde, structureerde het gesprek op deze wijze: 'A is een spraakwerval en de controleur onderbreekt haar af en toe door relevante informatie van A samen te vatten en een voor de controle relevante volgende vraag te kunnen stellen.' (bron: veldwerk notitie). De tweede controleur die hier 'goed' scoorde liet steeds aan het einde van het gesprek de hoofdpunten nog even de revue passeren, een derde controleur resumeerde tussendoor. Tot slot resumeerden de controleurs die een gesprek voerden, waarbij de escort vertelde uitgebuit en geslagen te worden, op het einde van het gesprek wat er besproken was alvorens vervolgstappen te zetten.

### 4.5 Zeven controlegesprekken uitgelicht

Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen controleert de politie de vergunde en onvergunde prostitutie op illegaliteit, minderjarigheid en uitbuiting (mensenhandel). Beschreven is dat het op het spoor komen van slachtofferschap van mensenhandel een lastig punt is. Slachtoffers en hun collega's zullen daarover niet zo gemakkelijk verklaren. Dit legt een extra belang op een goed gesprek met de te controleren prostituees en uitstekende gespreksvaardigheden. In verband met het signaleren van mensenhandel lichten we er zeven controlegesprekken van de hier boven behandelde gesprekken uit, omdat hier van

te voren en/of tijdens het gesprek signalen van mensenhandel aan de orde waren. Het gaat om vier escortcontroles in de overgunde sector en drie controles in de vergunde sector.

Bij de drie controles in de vergunde sector geven de prostituees tijdens het gesprek met de politie uit eigen beweging aan dat een directe collega een pooier heeft. Zij maken zich daar zorgen over en alle drie vertellen hierover tijdens het controlegesprek. Bij deze gesprekken was van te voren nog geen sprake van signalen van mensenhandel. Deze gesprekken scoren goed respectievelijk zeer goed op de items van het observatieschema. Bij twee van de vier controlegesprekken in de onvergunde sector vertellen de prostituees op een gegeven moment dat ze zelf slachtoffer zijn van uitbuiting. Bij deze twee gesprekken was van te voren nog geen sprake van duidelijke signalen van mensenhandel. Deze vijf gesprekken worden niet alleen gekenmerkt door een goede tot zeer goede actieve luisterhouding, maar ook door oprechte interesse en getoonde betrokkenheid van de prostitutiecontroleurs.

Bij de andere twee controlegesprekken in de vergunde sector was van te voren wel sprake van duidelijke signalen van mensenhandel. Het ene gesprek scoorde voldoende op actieve luisterhouding, behalve op het punt doorvragen. Het andere gesprek scoorde onvoldoende wat betreft actieve luisterhouding. In het deels voldoende scorende gesprek verklaarde de prostituee niets over eventuele mensenhandel. In het laatstgenoemde gesprek werd wel goed geobserveerd, maar werden geen open vragen gesteld. Ook kreeg de prostituee niet de gelegenheid om haar verhaal te vertellen. De prostituee gaf wel aanwijzingen dat er sprake was van dwang en uitbuiting, maar daar werd niet op doorgevraagd.

#### 4.6 Conclusies

Het constateren tijdens een controlegesprek of er sprake is van dwang of uitbuiting ligt veel minder eenvoudig dan het constateren van illegaliteit of minderjarigheid. De politie is in eerste instantie afhankelijk van signalen van dwang of uitbuiting. Om deze signalen te krijgen is het van belang om vertrouwen van de prostituee te krijgen en om de goede vragen te stellen en goed te luisteren, ook wel 'actief luisteren' genoemd.

Bij de observaties van de prostitutiecontroles valt allereerst op dat de omstandigheden voor de gesprekken niet altijd even ideaal zijn: lawaaiig, te weinig licht, geen plek om te zitten, klanten en beheerders die mee kunnen luisteren, een taalbarrière. Dit komt de communicatie met de te controleren prostituees uiteraard niet ten goede. Op de gesprekken tijdens de escortcontroles ligt een extra druk, omdat de prostituees enigszins van streek zijn, omdat de klant die zij verwachtten de politie blijkt te zijn.

In het oog springend is de niet altijd constante kwaliteit van de controlegesprekken. We hebben hier geen verklaring voor. Zo verliep bijvoorbeeld op een en dezelfde avond en bij een en dezelfde prostitutiecontroleur het ene gesprek goed en het volgende gesprek was niet veel meer dan een obligate paspoortcontrole. Om achter de oorzaak te komen zou nader onderzoek gedaan moeten worden.

Bij ongeveer de helft van de gesprekken konden we goede scores op het observatieformulier noteren. Daar zagen we meerdere kenmerken van een actieve luisterhouding, bij de gesprekken van één van de prostitutiecontroleurs zelfs alle aspecten. Met name het stellen van open vragen en het toetsen of de prostituee goed begrepen is zijn elementen in de gespreksvoering die bij de wat minder scorende prostitutiecontroleurs verbeterd kunnen worden.

Bij een aantal controles was er geen sprake van 'actief luisterende' controleurs. Soms kwam het vanwege een taalbarrière niet tot een echt gesprek, hoewel een ander ondanks dat er sprake was van een taalbarrière wel tot een echt gesprek kwam waarin actief werd geluisterd. Soms waren er gesprekken over koetjes en kalfjes zonder enig nut voor het controlegesprek (hoewel er ook gesprekken over koetjes en kalfjes waren die er wel toe leidden dat de prostituee aangemoedigd werd haar verhaal te vertellen). Deze gesprekjes waren eigenlijk niet veel meer dan een babbeltje en controle van de identiteit. Twee controlegesprekken staken bijzonder negatief af bij de andere gesprekken. Bij het ene gesprek was geen sprake van een actief luisterende gesprekshouding, omdat de



politie geen enkelvoudige vragen stelde, de prostituee bombardeerde met vragen zonder het antwoord af te wachten, de vraagstelling suggestief was en de toon vaak neerbuigend. Bij het andere controlegesprek was eigenlijk geen sprake van een gesprek. Er kwam geen communicatie tot stand omdat de prostitutiecontroleur geen Engels sprak en daarbij zich duidelijk geen raad wist met de situatie.

Er waren zeven controlegesprekken waar prostituees gingen verklaren over slachtofferschap van mensenhandel. Bij vijf gesprekken komen de signalen pas tijdens de controle naar voren. Deze gesprekken scoorden niet alleen goed tot zeer goed qua actieve luisterhouding, maar vielen ook op wat betreft getoonde betrokkenheid bij de prostituee. Naast vaardigheden op het gebied van 'actief luisteren', lijkt het kunnen tonen van betrokkenheid bij de prostituee en van echte interesse in haar verhaal en vinden van aansluiting ook een positief effect te hebben op de verklaringsbereidheid in het geval er sprake is van mensenhandel.

## 5. De interviews met de prostituees

### 5.1 Inleiding

Er zijn 26 prostituees geïnterviewd<sup>1</sup>, waarvan 6 werkzaam in de escort, 9 werkzaam in een club of privehuis, 5 in de raamprostitutie en 6 in een massagesalon. De Nederlandse prostituees zijn oververtegenwoordigd (n=15). Verder is er met een Hongaarse, een Oekraïense, een Somalische, twee Midden Amerikaanse, drie Zuid Amerikaanse en drie Roemeense prostituees gesproken. Vijfentwintig van hen zijn vrouw, een is transgender. De bereidheid om mee te werken aan een interview was groot. Slechts twee keer werd niet ingegaan op de uitnodiging om geïnterviewd te worden. Een keer betrof het een raamprostituee van Turkse afkomst waar al twee klanten stonden te wachten en een maal een thuisprostituee die te ontgaan was door de controle. In bijlage 1 is een overzicht te vinden van de interviews.

Bij de interviews is rekening gehouden met ethische issues die te maken hebben met het interviewen van (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel, maar ook van prostituees die daar misschien getuige van zijn. Surtees (2007) en Surtees and Craggs (2010) noemen als belangrijke punten *informed consent* (we hebben de prostituees steeds uitgelegd dat we bezig waren met een wetenschappelijk onderzoek en niet van de politie zijn), vertrouwelijkheid en privacy (we gaan vertrouwelijk met de informatie om en anonimiseren de verhalen in de rapportage), rekening houden met veiligheidsrisico's (we boden de vrouwen een interviewvergoeding aan zodat ze zonedig aan een eventuele pooier konden laten weten dat ze tijd doorgebracht hadden met 'klanten'; dit aanbieden van een vergoeding diende nog meer doelen, zie hierna). Daarnaast vinden we ook vrijwilligheid om deel te nemen aan het onderzoek van groot belang. De prostituees moesten zich volkomen vrij voelen om ja of nee tegen deelname te zeggen.

De meeste interviews zijn gehouden direct aansluitend aan de controle om de kans op een gesprek zo groot mogelijk te maken. Nadeel hiervan was dat er soms een *pressure cooker* effect optrad: het interview kon niet te lang duren want dan zou het de politie te veel hinderen, omdat zij op de onderzoeker moesten wachten alvorens naar de volgende locatie te kunnen gaan. Met acht prostituees heeft in een later stadium een interview plaatsgevonden, een dag of een paar dagen na de controle. In één geval is het met een afspraak voor een volgende dag misgelopen. Dit betrof een gesprek met een escort die in een huisje op een vakantiepark ontving.

Aan de prostituee is in de meeste gevallen al tijdens de controle de aanwezigheid van de onderzoeker uitgelegd. De prostituees die mee wilden werken aan een interview hebben hiervoor een vergoeding aangeboden gekregen. Het geven van een bedrag voor het interview diende twee doelen. Ten eerste konden de prostituees zo toch nog iets verdienen; het ondergaan van een controlegesprek en aansluitend nog een interview legt wel een heel groot beslag op hun werktijd. Prostituees met een pooier konden zo ook hun 'werktijd' verantwoorden. Ten tweede was het heel belangrijk om duidelijk te maken dat de onderzoekers niet van de politie zijn. Het is immers gemakkelijker om een oordeel over het politieoptreden te geven tegenover een onafhankelijk onderzoeker die zelf niet werkzaam is bij de politie. Het geven van een vergoeding voor het gesprek onderstreepte die onafhankelijkheid: de politie zal immers nooit een bedrag geven als vergoeding voor een gesprek. Een nadeel van betaling voor een interview kan zijn dat prostituees alleen maar meewerken omdat er een vergoeding tegenover staat en dus niet intrinsiek gemotiveerd zijn om hun mening over de politiecontroles te geven. In de praktijk leek dit geen grote rol van betekenis te spelen, omdat een deel van de vrouwen – ondanks dat hen een vergoeding in het vooruitzicht gesteld was – deze vergoeding na afloop van het gesprek pas na aandringen accepteerde. Ook wilden drie prostituees geen vergoeding voor het interview. Twee van hen zeiden dat het hen geluk zou brengen die avond als ze

---

1 Doelstelling was minimaal 12

geen geld voor het gesprek aannamen.

In de interviews zijn de onderwerpen *communicatie*, *perspectief* en *signaalherkenning en doorzettingsmacht* geoperationaliseerd in vragen. Soms was er nog tijd om de prostituee kort naar haar eigen verhaal te vragen (bijvoorbeeld de reden om in de prostitutie te gaan werken; de leuke kanten en de minder leuke kanten van het werk). Er is steeds zo veel mogelijk doorgevraagd. Dit gebeurde onder meer door te vragen naar voorbeelden.

## 5.2 Communicatie

Om te achterhalen of bij de controles op signalen van mensenhandel de belevingswereld, de achtergronden en beweegredenen van het handelen van de prostituee wel goed in beeld komen is de eerste stap het bevragen van de prostituees hoe zij de communicatie met de politie tijdens de controles ervaren.

Uit eerder onderzoek onder slachtoffers van mensenhandel komt naar voren dat zij om vertrouwen in de politie te hebben, van de politie verwachten dat deze persoonlijke interesse in hen toont en zich begripvol opstelt (Monpellier, 2009; Goderie et al, 2012).

Het interview werd gestart met de vraag of de vrouwen het gesprek met de politie als prettig hadden ervaren en of ze de politiemensen aardig vonden.

Twee escorts die onder invloed staan van een pooier vonden de prostitutiecontrole geen prettig gesprek. De een omdat het zo'n moeilijk gesprek was, de ander omdat zij zich zo verschrikkelijk schaamde. Een transgender escort vond de prostitutiecontrole een verschrikkelijk nare gebeurtenis. Deze controle viel dermate uit de toon en de prostitué kwam zo getraumatiseerd op de onderzoeker over, dat om nog verdere traumatisering te voorkomen met hem geen standaardinterview is afgenomen. Slechts bij enkele onderwerpen komt zijn mening terug.

Degenen die als escort gecontroleerd werden, waren allemaal erg geschrokken. Zij verwachtten een klant te treffen, maar het bleek een politiemann te zijn en vervolgens kwamen er meteen daarna, als uit het niets, nog meer politiemensen. Op een na voelden zij zich overrompeld en zij waren na afloop van het gesprek nog ontdaan. Dit was te merken aan het feit dat zij, in tegenstelling tot de andere prostituees, gestresst en zenuwachtig waren.

De vrouwen die in de vergunde sector werkzaam zijn vonden het allemaal een prettig gesprek en zij vonden de controleurs aardig. Als reden daarvoor gaven zij op dat het controlegesprek laagdrempelig is, onder andere omdat de politie niet in uniform komt<sup>2</sup> en door de manier waarop de politie zich voorstelt. Verder stellen ze het op prijs dat ze een visitekaartje krijgen en dat de politie hen duidelijk maakt dat als er iets is ze altijd contact op kunnen nemen. Ook wordt het gewaardeerd dat de politie de tijd voor hen neemt. Het controlegesprek mag gerust langer dan tien minuten duren. Dit is voor hen een teken dat de politie in hen geïnteresseerd is.

We hebben de vrouwen gevraagd of ze zich met respect behandeld voelden en of ze het idee hadden dat de politie hen begrijpt.

Alle prostituees voelen zich met respect behandeld door de politie tijdens de controle. De een merkt dit doordat ze niet als nummer behandeld wordt, zoals ergens anders wel vaak gebeurt. Andere vrouwen lichten de respectvolle bejegening toe door aan te geven dat de politie hen niet veroordeelt vanwege hun beroep als prostituee en hen op een normale manier tegemoet treedt. Zo zegt een vrouw die in een club werkt: *"Ze doen niet neerbuigend. Zo van dit is het enige wat je kunt. Ik doe dit als bijbaan. Ik werk ook als verpleegkundige. Ze behandelen je niet als ongeschoolde, maar als een normaal persoon zeg maar. Niet zo van jij bent maar een hoer dus niets waard."* (respondent 19), een vrouw in een andere club: *"Ja, hij kwam niet over zo van jullie zijn maar hoeren. Hij was neutraal en stond niet met een oordeel klaar. Hij behandelde mij als een mens zeg maar."* (respondent 4) en een vrouw die werkzaam is in een massagesalon: *"Ja, het is een beetje te vergelijken met als ze bij wijze van spreken een patatzaak komen controleren. Zo gewoon doen ze. Ze zien het als een gewoon beroep."* (respondent 14) Weer anderen wijzen op de respectvolle, gelijkwaardige manier waarop de communicatie verloopt. Zo zegt een vrouw die

---

2 Dit geldt niet voor de controleurs van Beursstraat; zij controleren meestal in uniform.

werkzaam is in een club dat het respect van de politie voor haar blijkt uit het feit dat de politie netjes met haar praat, niet dwingt en zakelijke vragen stelt (respondent 5) en een raamprostitutee: *"Ze roepen je niet naar het politiebureau. Ze kennen ons al. Ik ben niet bloot, maar ik heb ook niet veel kleren aan. Maar dat geeft niet, want zij kijken niet naar mijn lichaam maar naar mijn ogen."* (respondent 26)

Hoewel de ervaring van de prostituees is dat de politiecontroleurs niet op een veroordelende of neerbuigende manier met hen spreken en dat ze prostitutie zien als een gewoon beroep, zijn de meeste prostituees over het algemeen er niet van overtuigd dat de politie hen echt begrijpt, ofwel ze zeggen hier niet zeker van te zijn. Een vrouw vraagt zich af of er wel eens een situatie is geweest dat de politie haar überhaupt zou kunnen begrijpen. Twee andere vrouwen vragen zich af of onze vraag of de politie hen begrijpt er eigenlijk wel toe doet. Zo zegt de een: *"Het gaat hun niets aan. Dat is dus niet belangrijk of ze me begrijpen. Zij doen hun eigen werk, wij doen ons werk."* (respondent 5). De ander zegt dat de politie haar misschien wel begrijpt, *"Maar dat interesseert me eigenlijk niet. We zijn hier in Nederland. Het land van wiet en prostitutie. Het werk dat ik doe is legaal hoor. Ik had geen andere optie dan dit werk te gaan doen. Ik ben gescheiden en heb twee kinderen waar ik voor moet zorgen"* (respondent 22)

De vraag aan de vrouwen of zij het idee hebben dat er sprake van wederzijds vertrouwen was, bleek een wat lastig te beantwoorden vraag te zijn. Vooral het aspect 'heeft de politie vertrouwen in jou' is lastig te beoordelen, want moet ingeschat worden. In de interviews die niet in het Nederlands waren was dit helemaal een lastige vraag, die niet helemaal uit de verf kwam.

Wat betreft het vertrouwen van de prostituees in de politie is de heersende tendens dat dit vertrouwen aanwezig is. Het doorvragen dat de politie doet wordt gelabeld als iets 'voor het goede doel'. Zo zegt een vrouw die in een massagesalon werkt: *Je zal ze wel moeten vertrouwen. Het is immers de politie. Zij zijn van de politie dus ik neem aan dat ik hen zal kunnen vertrouwen. Ze vragen door als je iets antwoordt. Ze willen er door heen kunnen prikken als er iets is. Je weet waarom ze komen. Ze kunnen dan niet genoeg nemen met één antwoord. Uiteindelijk willen ze er meisjes uit vissen die voor een pooier werken. Dan kunnen ze geen genoeg nemen met gesloten antwoorden.* (respondent 16) Daarnaast vermelden meerdere vrouwen dat de politie niet pusht om toch wat te zeggen als ze dat niet willen. Ook is het vertrouwen aanwezig dat de politie vertrouwelijk om gaat met bepaalde informatie die ze van de prostituees krijgen. Een andere vrouw in een massagesalon: *"Ja, ik heb wel het idee dat wat ik vertel dat dat anoniem blijft. Ik merk wel dat ze doorvragen en niet gelijk genoeg nemen met je eerste antwoord. Maar ik begrijp het wel dat ze wat meer over je willen weten. Ook om te zien dat het echt goed met je gaat."* (respondent 15)

Tijdens een controle in een club spreekt een prostituee haar zorgen uit over een collega met een pooier die tot voor kort in de club werkte. Bij het volgende controlegesprek polst de politie of deze prostituee ook signalen heeft dat het niet goed ging met de ex-collega. Zij zegt hier later tijdens het interview over: *"Het is niet echt een kwestie van vertrouwen. Het gaat meer om de vraag of je er goed aan doet om er iets over te zeggen. Ik kende dat meisje nauwelijks, ze werkte er nog maar net. Ik weet niet hoe ze er zelf over dacht, of hoe het zit bijvoorbeeld met haar familie. Ik denk wel dat er vertrouwen bij de politie was en ik heb ook vertrouwen in hen want ze pushten me niet om toch wat daarover te zeggen. Dat is wel fijn."* (respondent 4)

Eén prostituee wijkt af van dit beeld. Zij had het idee dat de politie haar niet helemaal geloofde. Waarom niet? *"Nou ja de politie kwam soms twijfelig over."* (respondent 2). Dit betreft een tijdens de observaties als slecht beoordeeld controlegesprek van een prostituee met een pooier.

Diepgang of kwaliteit van de gesprekken tussen prostitutiecontroleur en prostituee blijkt lang niet altijd hetzelfde. Dit wijst op een van de handicaps die we als kwalitatief onderzoekers hebben (beïnvloeding van het studieobject, in dit geval de controleur) of op een structureel kwaliteitsverschil in prostitutiecontroleurs. Ter illustratie de volgende veldwerkaantekening:

We startten met te vragen of het laatste controlegesprek leek op de controlegesprekken

die ze eerder had gehad. Aanvankelijk zegt de prostituee ja, maar even later in het gesprek blijkt dat ze onze vraag niet goed begrepen had. Er was dit keer wel degelijk verschil, normaal gesproken hield de controle eigenlijk alleen een paspoortcontrole in en werd er niet uitgebreid met haar gesproken. (veldwerkaantekening a)

### 5.3 Het perspectief van de prostituees op de aanpak van mensenhandel

In de interviews met de prostituees is geprobeerd een beeld te krijgen van hun perspectief op de aanpak van mensenhandel om vast te kunnen stellen in hoeverre dit spoort met het handavingsperspectief. Allereerst is het van belang te weten of de politiecontroleurs adequate vragen stellen aan de prostituees.

De vraag of de politie tijdens een controle de goede vragen stelt, kende een grote variatie aan antwoorden. Zo waren zowel een escortvrouw, een vrouw die werkt in een club evenals een masseuse erg te spreken over de vragen van de politie. Laatstgenoemde: *“Ja, ze stelden goede vragen. Dat is meteen voor jezelf ook een zelfreflectie. Het zet je aan het nadenken. Wat doe je met je geld? Hoe sta je in je werk? Hoe lang wil het nog blijven doen en dergelijke. Het is ook belangrijk voor meisjes die spontaan hier komen om te werken om hen even te laten nadenken.”* (respondent 16)

Volgens de vrouw uit de club zijn de politiemensen goed getraind in het stellen van de goede vragen. Zij voegt daar aan toe dat de controleurs daarin ook maatwerk leveren, omdat ze aan iemands houding kunnen zien welke vragen ze moeten stellen. Een masseuse vindt de vraag van de politie waarom ze dit werk doet weliswaar een lastige vraag, maar de andere vragen die gesteld werden zoals 'ben je hier vrijwillig', 'heb je het naar je zin', vindt ze goede en normale vragen.

Drie andere vrouwen, waarvan twee werkzaam in verschillende clubs en de derde onder dwang in de escort zijn daarentegen van mening dat de politie tijdens hun controlegesprek niet alle relevante vragen heeft gesteld. Zo vertelt de vrouw uit de club: *“Ja en nee. Nee want ze hebben niet specifiek aan mij gevraagd of ik het zelfstandig doe. Dat moet je voor de zekerheid wel altijd vragen. Uit je zelf zo iets aangeven dat doe je niet zo snel. Het is makkelijker voor je als ze je vragen Doe je het zelfstandig? want dan kan je daar antwoord op geven als je het zou willen vertellen.”* (respondent 4). Ook de vrouw die onder dwang in de escort werkt is van mening dat haar niet alle relevante vragen zijn gesteld. Ze vindt het moeilijk om uit te leggen waarom. Na even peinen zegt ze: *“Ik weet het niet zo waarom, maar eigenlijk niet.”* (respondent 3). Tijdens de observatie is dit gesprek ook als slecht beoordeeld. De derde vrouw is ook van mening dat de politie geen relevante vragen heeft gesteld. De vraag waarom niet, beantwoordt ze met: *“Dat heb je zelf net toch ook kunnen zien?”* (respondent 13). Tijdens de observatie is inderdaad vast gesteld dat het gesprek oppervlakkig bleef en alleen over koetjes en kalfjes ging.

Op de vragen of dit het goede moment en de goede locatie waren om een gesprek met de politie te hebben lopen de antwoorden erg uiteen. Sommigen zijn zowel tevreden over het moment als de locatie. Zij geven aan dat de politie er rekening mee houdt als je een afspraak met een klant hebt en vinden ook de werkplek een goede locatie omdat, als je een pooier hebt, hij niet op het werk aanwezig is. Je moet wel de gelegenheid hebben om zonder anderen er bij met de politie te praten. Een van de vrouwen vertelt dat ze in een club in België gewerkt heeft waar de bazin aan het eind van de dag het geld dat de meisjes verdiend hadden aan hun pooier betaalde in plaats van aan het meisje zelf. In zo'n club zou ze nooit een gesprek met de politie willen hebben. Het meest tevreden over de plek waar het gesprek plaats vond zijn de prostituees in een club en massagesalon die de beschikking hebben over een eigen huiskamer als gespreksruimte. Een vrouw die in een massagesalon werkt zegt dat ze het zo prima vindt, omdat het ook niet anders kan. *“Het moet toch onverwacht dus ja het is niet anders.”* (Respondent 11).

Raamprostituees op twee onderzoekslocaties geven aan dat het voor hen belangrijk is dat de politie niet bij de deur blijft rondhangen, omdat dan opvalt dat je met de politie praat. Een raamprostituee op een andere onderzoekslocatie vindt het ook niet het goede moment dat de politie komt en vindt het ook niet prettig om op de werkplek een gesprek

met de politie te hebben. De meisjes die gedwongen werken, werken er maar heel kort waardoor de kans dat de politie ze treft volgens haar maar heel klein is. *"Dat zijn meisjes die maar drie weken werken hier. Dan gaat het misschien opvallen en worden ze ergens anders naar toe gebracht. Als je nog maar kort hier bent heb je nog geen vertrouwensband. Omdat ze zich snel verplaatsen zie je het nooit. De werkplek is ook niet de goede locatie. Nee, het is veel beter om ergens anders af te spreken. Als je hier zit dan praat je niet veel. Als er iets aan de hand is dan valt het hier op dat je met de politie praat. Dat valt op bij de andere meisjes."* (respondent 14)

Een escort die onder dwang werkt is niet tevreden over de locatie waar de controle gehouden wordt. Zij was veel liever in de woning waar haar pooiers verblijven en waar zij en de andere meisjes ook wel eens klanten ontvangen door de politie bezocht. Dan had de politie meteen kunnen zien wie het zijn en kunnen ingrijpen. Bovendien was zij verlost geweest van de last van het nemen van initiatief om te verklaren. Een masseuse was ook niet tevreden over de locatie. Het gesprek met de politie vond plaats in een ruimte, aangewezen door de beheerder die steeds kwam binnen lopen evenals andere collega's. Dat dit niet productief was, werd bevestigd door de observatie van dit controlegesprek. Twee andere masseuses zijn ook niet helemaal tevreden, met name over het moment waarop de controle plaats vond. Zo zegt de een: *"Nee, het was niet het goede moment. Het was beter geweest als ze het vooraf aangekondigd hadden. Het was te veel drukte meteen na een uur massage. Dan zit je daar in je jurkje met twee mannen. Ik voelde me niet prettig. De locatie is wel okay, maar liever niet op een werkkamer, maar in onze eigen ruimte waar wij nu zitten te praten. Ik zou niet weten waar het anders zou moeten dan op het bedrijf, (lachend) zou je willen afspreken bij de Febo op zo?"* (respondent 15). De ander geeft aan: *"Ik vind dit niet het goede moment. Ik kom hier om geld te verdienen. Ik had een gesprek terwijl een klant zat te wachten. Dat was niet ontspannen. Eigenlijk zouden ze net als de GGD een briefje op moeten hangen met dan en dan komen we langs. Maar in een ander soort bedrijf is dat wel belangrijk om onaangekondigd te komen, want anders blijven de meisjes waar het mis mee is gewoon thuis of ze kunnen zich voor bereiden met leugens. Nu kan dat niet omdat ze onverwacht voor je neus staan. Nou ja, de bezoeken komen in principe nooit uit, maar het is wel goed dat het gebeurt. De locatie om een gesprek met de politie te hebben is goed. Ik zou geen andere locatie kunnen bedenken."* (respondent 16)

Een enkeling is zowel over het moment als over de locatie ontevreden. Een escort: *"Ik vind dit niet het goede moment of de juiste plek om te controleren. Veel liever had ik gehad dat de politie bij de club waar ik ook werk langs was gekomen om te controleren. Dan was het veel minder heftig geweest en hoefde ik ook geen verantwoording af te leggen aan de uitbaatster van de club."* (respondent 1). Een masseuse zegt: *"Nee ik vind dit toch eigenlijk niet zo'n situatie om het gesprek te houden, niet qua moment en ook niet qua plek. Je voelt je toch wat opgelaten en ja ik was liever lekker een kopje koffie om de hoek gaan doen bij wijze van spreken. Dat was misschien wat beter geweest."* (respondent 11)

Wanneer de politie een bestuurlijke controle van de prostitutie uitvoert, zal zij zowel prostituees tegenkomen die niet te maken hebben met dwang of uitbuiting, oftewel gewone prostituees als prostituees waarbij dit wel het geval is, oftewel slachtoffers van mensenhandel. Lastig is dat signalen van dwang en uitbuiting niet eenvoudig in een controlegesprek te concretiseren zijn. Op voorhand is niet duidelijk wie gewoon aan het werk is in de prostitutie en wie slachtoffer is. Complicerend voor de prostitutiecontroleur is dat de verklaringsbereidheid van prostituees die gedwongen en/of uitgebuit worden notoir laag is, waardoor je extra in moet zetten om slachtofferschap op het spoor te komen. Tegelijkertijd hebben gewone prostituees het recht om gewoon en niet argwanend tegemoet getreden te worden. In de CBA Mensenhandel wordt ook gewezen op het risico van stigmatisering van niet-uitgebuite prostituees. *"Een prostituee wordt namelijk vaak benaderd als zijnde slachtoffer en als ze dat niet blijkt te zijn wordt de reden voor het prostitutiewerk in een slechte seksuele ervaring of een slechte jeugd gezocht. Dit hoeft echter niet de beweegreden voor een prostituee te zijn om in de prostitutie te gaan werken."* (Bottenberg, Valk, Kuipers en de Weerd, 2012, p. 202). De extra bemoeienis van de overheid in de vorm van prostitutiecontroles kost de prostituee tijd en daarmee geld (Bottenberg et al, 2012).

Te verwachten was dan ook dat een deel van de geïnterviewde prostituees aan zou geven

dat zij zich gestigmatiseerd voelt omdat de politie hen onterecht benadert als slachtoffer. Deze verwachting is niet echt uitgekomen. Alleen een Zuid Amerikaanse prostituee, werkzaam in een club, die maar een paar woorden Nederlands en Engels spreekt, geeft iets in die richting aan. Zij zegt al heel vaak gecontroleerd te zijn. Zij zegt de controles niet prettig te vinden, omdat zij legaal is want in het bezit van een Spaans paspoort en dat zij voor zich zelf werkt. Ondanks dat zij de politiecontroleurs aardige mensen vindt, ziet zij de controles als een soort overval. Waarom moet zij vaker dan eens gecontroleerd worden als ze legaal en vrijwillig aan het werk is? Zij is een uitzondering, alle andere prostituees, ook degenen die niet uitgebuit of gedwongen worden vinden het niet problematisch dat de politie een controlegesprek met hen houdt. Zo is een raamprostituee van mening dat het nou eenmaal bij dit werk hoort. Een andere raamprostituee vond het aanvankelijk wel vervelend om gecontroleerd te worden, maar nu inmiddels niet meer: *"Tegenwoordig vind ik het wel prettig. Eerst is het vervelend als je ze al drie keer gezien en gesproken hebt en dan komen ze alweer. Nu is dat niet meer zo. Ik krijg ook informatie van hen. Dat is wel handig."* Welke informatie bijvoorbeeld? *"Nou over het sluiten van de ramen hier in de straat en we hebben het er met elkaar over of en wanneer ze misschien weer open gaan. En we hebben het ook over Utrecht en het sluiten van de ramen daar. Ze helpen je ook als je een probleem met een klant hebt."* (respondent 14)

Meerdere vrouwen geven aan dat ze weet hebben van collega's die niet zelfstandig werken, die een pooier hebben. Een prostituee werkzaam in een massagesalon zegt dat ze achter het werk van 'de zedenpolitie' staat, omdat hun doel het helpen is van meisjes die voor een pooier werken. Daarom vindt ze het prima om met ze te praten. Een ander geeft aan dat de politie eigenlijk nog vaker zou moeten controleren dan ze nu doen. Op de vraag waarom zij van mening is dat er veel meer controles nodig zijn zegt zij: *"Je kunt wel merken dat er heel veel meisjes zijn waar het niet goed mee gaat. Ik heb heel veel meisjes gezien die voor iemand werken."* Kun je daar iets meer over vertellen? *"Ja ik bedoel meisjes met pooiers. Maar ik ga me daar niet mee bemoeien. Ik moet ook aan mezelf denken, ik heb twee kinderen!"* (respondent 23)

Een prostituee die in een club werkt, is ook van mening dat de politie vaker controles zou moeten houden, omdat het belangrijk is om de tijd te krijgen om moed te verzamelen om er over te gaan parten als je een pooier hebt. Zij stipt daarnaast de speciale positie die de politie heeft aan om een oogje in het zeil te houden: *"Ja ik vind het heel belangrijk dat de politie komt controleren of er geen misstanden zijn, want eigenaars kunnen dat niet. Ik vind het echt belangrijk. Ik ben heel blij dat ik geen pooier heb. Je kunt alles wat je dwars zit aan de politie vertellen. Het is ook belangrijk dat ze vaker komen. Ook al durf je het nu niet te zeggen, misschien de volgende keer dan wel. Ook buiten de mensenhandel, – zo heet dat toch? – is het belangrijk dat ze er zijn."* Een collega in dezelfde club zegt: *"Het idee dat er mensen zijn die er voor jou zijn is belangrijk en goed. Je voelt je vaak onbegrepen. Het is toch een taboe, werken in de prostitutie. Ik heb het gisteren niet gedaan, ik heb gisteren niets verteld."* (ze lacht) Waarom lach je? Wat heb je niet tegen de politie verteld? *"Ja, er is zo veel. Dingen die te maken hebben met de club."* (respondenten 4 & 5)

Een van de vrouwen noemt ook een preventief aspect: ook al heb je nu nog geen problemen, het is goed dat je ze al eens gesproken hebt. Als je ze wel nodig hebt omdat je in de problemen zit, is het eerste contact al gelegd, heb je al het telefoonnummer en is het makkelijker om te bellen.

De vrouwen die te maken hebben of hadden met een pooier vinden het essentieel dat de politie controles houdt. Zo zegt een escort: *"Ja dat vind ik wel heel belangrijk. Anders komen ze er nooit achter als er een meisje gedwongen wordt. Drie jaar geleden heb ik zelf ook met mensenhandel te maken gehad en dat is echt geen pretje."* (respondent 2) Maar dit is niet altijd het hele verhaal, er is meer nodig. Zo vertelt een vrouw die in een club werkt: *"Vroeger toen ik nog illegaal was heb ik alles aan de politie verteld. Dat heeft om de pooiers te stoppen goed gewerkt. Ze zijn allemaal opgepakt en hebben zes jaar gevangenisstraf gekregen. Maar ik moest eerst ook naar de gevangenis omdat ik illegaal was. Daar heb ik een maand gezeten en het was verschrikkelijk. Ik sprak toen nog geen woord Nederlands. Ik wilde toen liever dood, zo erg vond ik het daar. Ik was zo verschrikkelijk bang."* (respondent 5). Een escort die de politie net verteld heeft onder dwang van een aantal

pooiers te werken en daar doodsbang voor te zijn (dit is een tijdens de observatie als slecht beoordeeld controlegesprek): *"Jazeker. Als ze dit (controles houden, M.G.) niet doen blijft het doorgaan."* Wat is er dan anders voor jou morgen? Of is het morgen gewoon alsof er niks is gebeurd? *"Nee als er dit niet was gebeurd, was ik morgen gewoon doorgedaan alsof er niks gebeurd was. Nu ga ik morgen stoppen en als ze daar vervelend over doen bel ik de politie."* Is alleen controleren dan genoeg om het te laten stoppen? *"Nee dat is het ook weer niet. Het is echt heel moeilijk nu om te praten"*. (respondent 3)

Een prostituee, werkzaam in de raamprostitutie, heeft meerdere keren actie ondernomen voor collega's die te maken hebben met een pooier en waar het niet goed mee ging. Zij heeft daar echter slechte ervaringen mee.

Ze legt uit dat als het meisje niets vertelt, de politie niets kan doen. Zo gaat het steeds. Als het meisje geen aangifte doet, gebeurt er niets. Tot nu toe belde ze steeds de politie als zij iets zag, maar ze is daar nu mee gestopt. Ze legt uit aan de hand van drie voorbeelden waarom ze nu niet meer naar de politie zal gaan. Het eerste voorbeeld toont aan dat als ze haar nek uitsteekt door met de politie te praten over mensenhandel dit voor haar ook risicovol is. Ze vertelt over een zaak over een pooier van een vrouw die in dezelfde straat werkte waar de politie mee aan de slag ging. De politie vroeg haar om een verklaring af te leggen over wat zij gezien had. De man is veroordeeld. Hij kwam na een jaar terug, klopt op haar raam en zegt: ik ben vrij. Deze man heeft haar nog niets aan gedaan, maar ze heeft het gevoel dat haar nog wel iets boven het hoofd hangt. Een ander meisje had een vriend, een Roemeense jongen, waarvan bekend was dat hij gevaarlijk is. *Ik zei tegen dat meisje: ik zou niet met die man om gaan, hij is gevaarlijk. Hij heeft zijn vorige vriendin dood gemaakt. Toen zei dat meisje: ja, ik weet het, maar het is mijn vriend. Zij was dom, ik niet.* (respondent 26)

Een collega van haar had problemen gekregen met haar Albanese pooiervriend. Dit meisje had haar hart uitgestort bij haar en wilde vluchten. Het meisje had haar die nacht gevraagd: help mij om mijn spullen te pakken in het huis. Dat heeft ze gedaan en haar meegenomen naar haar eigen huis, wat ze een behoorlijk risico vond. Haar familie woont daar ook en ze kende het meisje eigenlijk niet echt. De volgende dag bij de politie, tot haar grote frustratie, zegt het meisje tegen de politie 'nee, er is niets aan de hand'. Wat zei dat meisje dan tegen jou, wat voor problemen had ze met haar vriend? *"Hij pakt haar geld. Ik heb haar in mijn huis gebracht. Maar als ik nu blauwe plekken zie, ik zie niets meer. Ze hebben mijn ex-vriend toen gebeld met het dreigement blijf af van onze meisjes. Mijn familie is nu ook bang en ze hebben me gevraagd om nooit meer een meisje mee naar huis te nemen. Dat doe ik ook niet meer. Soms ben ik ook bang dat ze mijn familie iets aan zullen doen."* (respondent 26)

Tot slot is over het onderwerp *perspectief op de aanpak van mensenhandel* met de prostituees gesproken over of de vraag of – in het geval het niet goed met hen zelf zou gaan omdat ze onder dwang werken en/of uitgebuit worden – het in hun eigen belang zou zijn om daarover met de politie te praten. Vrijwel alle prostituees zeggen geen verklaring af te willen leggen bij de politie als het niet goed met hen gaat. Dit zullen ze ook niet doen als ze weet hebben van een collega die met een pooier werkt. *"Ik weet het niet, je wil je ook niet al te veel met een ander bemoeien."* (respondent 10). Zij verwachten ook niet dat andere prostituees dit zullen doen.

Over de achterliggende reden bestaat grote eensgezindheid: onveiligheid. Zij geven aan dat met de politie praten niet in hun eigen belang is als dit een strafzaak tot gevolg kan hebben. Een vrouw die in een club werkt zegt daarover: *"Zulke meisjes houden hun mond dicht. Als hij vrijkomt is het meisje de lul. Zo'n meisje gaat ook nooit uit zichzelf bellen. Hoe lang duurt zo'n proces wel niet voordat je gaat praten. Dan moet je de bodem van de put echt wel bereiken hebben. Vooral met zo'n manipulatief iemand."* (respondent 4). Een raamprostituee zou ook niet met de politie praten: *"Nee het is niet in jouw belang om met de politie te praten."* Waarom niet? *"Omdat dat veel te gevaarlijk is als je met de politie gaat praten. Ik zou niets tegen de politie vertellen als ik iets zie. Ik woon ook in Nederland [niet als de ouders]."* (respondent 14) Een andere raamprostituee legt uit: *Het ligt er aan in welke situatie je zit. Je gaat denk ik alleen praten als je gelijk ook opgevangen wordt. Dat je meteen na afloop van het gesprek een veilige plek hebt waar je kan slapen. Dan zal zo'n meisje wel meewerken. Als ze er een zaak van gaan maken dan is het niet in jouw belang. Je moet veilig zijn.* (respondent 15)



Enerzijds is er het gevoel dat de politie je zou kunnen helpen ontsnappen uit een situatie van dwang en uitbuiting, anderzijds het gevoel dat als je in dat geval zou gaan praten met de politie de pooier later wraak gaat nemen en je je leven niet meer veilig zult zijn. Een van de prostituees verwoordt de spagaat die dit oplevert: *"Het feit dat iemand van de zedenpolitie je al ooit heeft gevraagd of het goed met je gaat. Dat (naam controleur) je zijn kaartje heeft gegeven. Dat verlaagt de drempel enorm. Maar als ze er een proces verbaal van gaan maken dan zet je wel je leven op het spel. Het is een beetje krom. Het is wel belangrijk dat ze die controles doen, zeker weten. Het is emotioneel zo zwaar als je gedwongen wordt dat je mentaal en fysiek niet in staat bent om dit werk te doen. Het is goed dat jullie je er in verdiepen om aan verbeterpunten te werken."* (respondent 16)

Op de vraag of prostituees zich beschermd voelen door de politie is het antwoord soms paradoxaal of gecompliceerd, zoals bijvoorbeeld blijkt uit een dubbelinterview met twee Roemeense prostituees. *Do you feel protected by the police? I feel protected sometimes. The alarm does not work. So if a client fights with you ..* [gebaart hoe dat gaat en beeldt uit dat je in zo'n situatie niet in staat bent of de gelegenheid hebt om de politie te gaan bellen] *if the police is near they can help.* (respondent 24). Imagine you come in a situation where you are not okay, because there is someone who makes you do things you don't want to or takes away your money. Would it be in your interest to talk to the police in that situation? De ene raamprostituee zegt daarop: *"Yes it is normal. I think yes."* (respondent 25). De tweede raamprostituee: *"If she is stupid she does not speak to the police. We are in Holland. If you speak one time it is enough. Here prostitution is legal, pimps are not."* (respondent 24). Dus aan de ene kant voelen zij zich niet voldoende beschermd door de politie tegen lastige klanten, terwijl dezelfde twee dames wel zeggen dat ze het idee hebben dat ze veilig melding kunnen maken bij de politie als er sprake is van uitbuiting.

In de volgende paragraaf gaan we verder in op waarom het zo moeilijk is om met de politie hierover in gesprek te gaan.

## 5.4 Signaalherkenning en doorzettingsmacht

Herkent de politie volgens de prostituees de signalen van mensenhandel en zijn de prostituees van mening dat de politie in dit opzicht iets kan doen? Om dit onderwerp te exploreren is allereerst gevraagd waaraan je kunt merken dat het goed gaat met een prostituee, dat zij zelfstandig werkt en happy is met haar werk. En andersom waaraan zou je kunnen merken dat het niet goed gaat met iemand die in de prostitutie werkt? De vrouwen zijn immers de experts op dit gebied.

De vrouwen geven aan dat het weliswaar lastig te zien is of het goed gaat met een prostituee, maar zij gaan er van uit dat de politie goed getraind is om de signalen op te pikken. Zelf vinden ze het ook moeilijk om te bedenken hoe dit zou moeten. Het is in ieder geval maatwerk, iedereen is weer anders. Een prostituee in een club over een collega met een pooier: *"Het is heel moeilijk om daar over te praten, ook tegen de politie. Maar ik denk dat de politie als ze nu dat 18 jarige meisje hadden gecontroleerd dat de politie het wel van haar gezicht had afgelezen. Ik denk dat het ze ook wel gelukt was om haar dat te laten vertellen omdat ze daar bepaalde trucjes voor hebben geleerd."* (respondent 4) Een prostituee in een andere club: *"Als politie moet je vriendelijk zijn, de goede vragen stellen."* Wat zijn de goede vragen? *"Dat hangt ook van de persoon af. Je moet ook een goede psycholoog zijn, dan voel je dat wel aan. Dan kun je dat. Kijk niemand gaat zelf zeggen 'ik heb een loverboy'. Je moet iemand apart spreken. Het moet meer op een psychologische manier."* (respondent 13)

Meerdere vrouwen vertellen dat het voor hen zelf ook moeilijk te zien is of een collega happy is met haar werk. Het is in dit werk erg belangrijk dat je je privéleven thuis laat. Als je ongelukkig bent, dan straalt je dat uit en dan verdien je niet, omdat klanten je dan niet uit kiezen. Het is belangrijk dat je een masker op kunt zetten.

Vrouwen waar het goed mee gaat en die happy zijn met hun werk zijn vrolijk. In een enkel bedrijf waar we waren, zoals een club en een massagesalon, doen ze gezellige dingen met elkaar in de pauzes. De vrouwen in deze bedrijven merken het natuurlijk wel

als een collega niet goed in haar vel zit. Volgens een vrouw in een andere club is het in dit wereldje toch een beetje ieder voor zich, waardoor je eigenlijk nooit zo goed weet of het vaak voor komt dat het niet goed gaat met een vrouw. Signalen kunnen dan zijn dat iemand zich isoleert, schrikachtig reageert en angstig over komt.

Een raamprostituee geeft een hele opsomming van zaken waaraan zij merkt dat een collega een pooier heeft. Wat zijn signalen, behalve blauwe plekken zoals je net vertelde, dat een meisje een pooier heeft? *"Ja die blauwe plekken op een niet meteen zichtbare plek, dus niet in het gezicht of de hals. Maar als je als collega's elkaar zo vaak ziet valt het je op. Ook dat het regelmatig is, niet zoals bij iedereen dat je wel eens een blauwe plek hebt."* Zonder moeite somt ze verder op:

- *Ze hebben geen minuutje voor mij. Als je collega's bent, wil je als collega soms even iets bespreken. Maar zij hebben nog geen minuutje. Zij hebben stress. Stress voor geld.*
- *Ze zijn verdrietig, zo maar.*
- *Ze krijgen straf van hun vriend, bijvoorbeeld ze krijgen geen eten.*
- *Ze hebben altijd dezelfde kleren aan. Hier verdienen we op het moment niet veel geld, maar in dit werk moet je jezelf presenteren en moet je regelmatig nieuwe kleren kopen. Het hoeft niet veel te kosten. Dan ben ik bijvoorbeeld bij van Haaren geweest en heb in de opruiming mooie schoenen gekocht voor 3 tientjes. Dan vertel ik dat tegen hen, moet je even gaan kijken, het is nu niet duur, maar dan zeggen ze dat kan ik niet, ik heb geen geld. Ze hebben nooit geld voor zichzelf. Ook niet om hun werk goed te doen. Ze vertelt dat het belangrijk is om professioneel, dus hygiënisch te werk te gaan (klant wassen/na afloop jezelf wassen). Een professionele prostituee heeft dus in haar locker 4 of 5 pompflesjes zeep staan. "Zij hebben er maar eentje. Als die op is ..."*
- *Ze hebben na 3 of 4 klanten geen condooms meer en komen dan bij jou vragen. Dat kan een keer gebeuren, maar niet steeds. Ze hebben dus geen geld om zoals je normaal in dit vak zou doen altijd een grote doos met condooms te hebben staan.*
- *Soms hebben we 's nachts na twaalfen zin om wat te eten. Ik ga dan wat halen en vraag hen of zij ook wat willen. Dan zeggen ze 'nee, ik heb geen 5 euro'.*
- *In dit werk is het belangrijk om veel water te drinken. Zij gaan water halen en komen altijd maar met 1 water terug. Dan komen ze bij mij wat drinken vragen. Dat is raar, wie heeft er nou geen geld om 3 flesjes water te kopen? (respondent 26).*

Geen van de door ons geïnterviewde prostituees kon een duidelijk beeld schetsen van wat de politie zou kunnen doen in het geval je te maken hebt met een pooier. Opvallend is dat op de vraag 'Heb je al eens gemerkt dat de politie iets heeft kunnen doen voor een prostituee die te maken heeft met een pooier?' niemand voorbeelden kan noemen. Een masseuse: *"Dat is een lastige vraag. Maar ik denk dat ze je wel kunnen helpen."* (respondent 10). Een masseuse in een andere stad: *"Als ze echt je veiligheid kunnen garanderen dan kun je het tegen de politie vertellen. Zij zijn de politie toch? Als je een goed gesprek met ze hebt gehad, en ze bieden je veiligheid en goede nazorg. Eigenlijk is het voor mij niet goed duidelijk wat ze zouden kunnen doen. Misschien is het een idee om een folder te maken en die meegeven. Dat je weet hoe de nazorg is. Wat ook zou kunnen werken zijn van die posters bij bushaltes zoals ze die ook hebben voor kindermishandeling. Dat je zo'n zin op die poster leest en weet dat je kunt bellen."* (respondent 16) Een mannelijke escort: *"Police do not help. Why police do not help?"* (respondent 8). Ook een prostituee met een pooier geeft aan dat ze nooit gemerkt heeft dat de politie iets heeft kunnen doen voor vrouwen in een situatie als de hare. Zij kent ook geen voorbeeld van iemand die met succes uit de prostitutie is gestapt.

De vraag of de prostituees denken dat de controles genoeg zijn om een vrouw waar het niet goed mee gaat uit die situatie te krijgen, wordt negatief beantwoord. Meerdere prostituees noemen dat het belangrijk is om na de controle zelf een moment uit te kunnen kiezen om contact op te nemen met de politie. Sommige vrouwen vinden dat er nog meer moet gebeuren, maar wat dan precies vinden ze een moeilijke vraag die ze niet kunnen beantwoorden. Een prostituee in een club: *"Ik denk dat het makkelijker is om het telefonisch te doen. Dan kun je zelf het moment uitkiezen. Stel je voor dat je het nu zegt. Dan moet je daarna weer aan het werk.... Als je zelf het moment kunt uitkiezen is het veel laagdrempeliger. Je zou ze zo kunnen bellen. Ze keren je de rug niet toe."* (respondent 19). Een raamprostituee zegt: *"De politie kan niet alles doen, maar ze luisteren toch naar ons."* (respondent 26). De in de escort werkzame vrouw met een pooier zegt dat de politie zich

beter kan richten op de pooiers. Dan zijn ze er zelf getuige van wat er gebeurt en hoeft een prostituee die gedwongen wordt niet zelf haar nek uit te steken en gevaar te lopen dat ze terug gepakt wordt door de pooier. (respondent 3)

Naast bovengenoemde risico's voor de melder is een gebrek aan onderlinge loyaliteit onder prostituees een hindernis bij het waarnemen en melden van misstanden aan de buitenwereld. Ook kan een rol spelen dat de ene respondent (Amsterdam 1.1) in een dubbelinterview, waar de andere respondent een pooier heeft (Amsterdam 1.2) zoals een andere collega later vertelt, liever geen antwoord geeft op de vraag of zij vrouwen kent die een pooier hebben en waar het niet goed mee gaat. Deze vrouw zit immers naast haar. Does this (= women with pimps) happen a lot? Do you know women who are not well? "I don't know." (respondent 24) Haar collega zegt: *"It depends. We don't speak about that. We are not all girlfriends. We talk something, yes. But we are here to make money."* (respondent 25).

## 5.5 Conclusies

Er konden ruim twee maal zo veel prostituees geïnterviewd worden als van te voren verwacht (n=26). De bereidheid om mee te werken aan het onderzoek was groot. Slechts twee maal werd niet ingegaan op de uitnodiging tot een interview. Alle respondenten in de vergunde sector vonden de controlegesprekken prettige, laagdrempelige gesprekken. Wanneer de politie echt de tijd neemt voor zo'n gesprek, ervaren zij dit als prettig aangezien dit laat zien dat de politie persoonlijke interesse in hen heeft. Uit de literatuur blijkt dat het ervaren van persoonlijke interesse een van de voorwaarden is om vertrouwen te hebben in de politie. Ook uit een rechtstreekse vraag of de prostituees vertrouwen hebben in de politie, blijkt dit over het algemeen het geval te zijn. De politie vraagt door, maar dat is niet uit een gebrek aan vertrouwen. De prostituees ervaren dit doorvragen als iets 'voor het goede doel', namelijk om te achterhalen of het echt goed met hen gaat. Zij staan dan ook achter het doel van de controles. De achterliggende reden is dat zij hun beroep erg gevoelig vinden voor mensenhandel. Veel respondenten kennen dan ook collega's met een pooier, enkele zijn zelf slachtoffer van mensenhandel (geweest). Stigmatisering van niet-uitgebuide prostituees door de politiecontroles wordt niet bevestigd door dit onderzoek. Integendeel, sommigen respondenten zouden het een goede zaak vinden als de politie nog vaker controles houdt en een ander ziet een preventief aspect in het contact met de politie. De vrouwen die te maken hebben of hadden met een pooier vinden het essentieel dat de politie controles houdt, omdat dit hun enige hoop is dat er een einde aan de uitbuiting komt. Desondanks is het gaan praten hierover met de politie problematisch. Alle prostituees op één na hebben enerzijds het gevoel dat de politie je zou kunnen helpen ontsnappen uit een situatie van dwang en uitbuiting, maar anderzijds het gevoel dat als zij met de politie gaan praten de pooier later wraak gaat nemen en je eigen leven of dat van je familie niet meer zeker is. Zowel slachtoffers als getuigen ervaren een groot gevoel van onveiligheid, waardoor zij het niet meer als in hun belang zien om met de politie te gaan praten over situaties van mensenhandel. Dat geen van de respondenten een voorbeeld kent van situaties waarin de politie iets heeft kunnen betekenen voor een slachtoffer is in dit verband tekenend, evenals dat niemand een beeld kon schetsen van wat de politie kan doen als je slachtoffer van mensenhandel bent. Ook worstelen vrouwen die weet hebben van een collega die uitgebuit wordt met de vraag of gaan praten met de politie wel in het belang van het slachtoffer zal zijn. Alleen de prostituees controleren is ook niet genoeg. De politie zal ook haar tanden moeten laten zien en daders sneller moeten aanpakken. Tot slot hebben de prostituees belangrijke tips gegeven om de prostitutiecontroles verder te verbeteren, waaronder er voor zorg te dragen dat prostituees de gelegenheid hebben om zonder anderen er bij met de politie te praten. De meest belangrijke en zwaarwegende verbeteringsuggestie is, dat prostitutiecontroleurs nooit nalaten relevante en essentiële vragen stellen over de vrijwilligheid.

## 6. De interviews met de politie

### 6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staan de volgende onderzoeksvragen centraal: Welke middelen zetten politiemensen in tijdens prostitutiecontroles om zicht te krijgen op mensenhandel? Welke onderbuikgevoelens hebben zij hierover en krijgen zij deze gevoelens geconcretiseerd? Zijn zij tevreden over de communicatie met de prostituees? Ook is met de prostitutiecontroleurs gesproken over of zij tevreden zijn over wat de politie doet of kan doen, wanneer zij een slachtoffer van mensenhandel aantreffen. Met 16 van de prostitutiecontroleurs die we aan het werk hebben gezien zijn open interviews gehouden, zowel face to face als telefonisch. Daarnaast zijn er korte gesprekjes gehouden tussendoor op het politiebureau of onderweg in de auto of te voet op weg voor een controle.

Sommige geïnterviewden hebben nog niet zo heel lang ervaring als prostitutiecontroleur, anderen zijn inmiddels gepokt en gemazeld. De ervaring met prostitutiecontroles varieert van 1,5 tot 10 jaar. De controleurs zijn voornamelijk bevraagd over hun ervaringen in het algemeen met de prostitutiecontroles en er zijn wat vragen gesteld over de geobserveerde controles. Alle prostitutiecontroleurs zijn gecertificeerd, op de wijkagenten van Amsterdam na. Deze wijkagenten hebben een cursus gehad van hun eigen korpsexpert mensenhandel.

De observaties van de controles door een onderzoeker plus daarna interviews met prostituees over hun oordeel over de controles kunnen de prostitutiecontroleurs een gevoel van de maat genomen worden geven. Er is daarom gekozen voor open interviews om een gevoel van een examen- of beoordelingssituatie zo veel mogelijk te voorkomen. Gezien het feit dat het open gesprekken waren en geen gestructureerde interviews (daardoor heeft de ene prostitutiecontroleur spontaan veel meer verteld dan de andere), de prostitutiecontroles zeer uiteenliepen en het eveneens om een beperkt aantal respondenten gaat, zijn de data niet uitputtend noch representatief en is het daardoor niet mogelijk te generaliseren.

### 6.2 Zicht krijgen: gewone prostituee of slachtoffer mensenhandel

Bij de prostitutiecontroles gaat het om het kunnen onderscheiden of er sprake is van een situatie waarin iemand haar beroep als prostituee uitoefent of dat het gaat om een situatie die niet gewoon is. In deze paragraaf gaat het over dit onderscheidingsvermogen, oftewel over de vraag hoe de politie door middel van prostitutiecontroles een beeld probeert te krijgen of er sprake is van een normale arbeidssituatie of dat er mogelijk sprake is van mensenhandel. Waar richten de controleurs zich op, wat is het doel van de controles en wat is de aanpak daarbij zijn de vragen die beantwoord worden in deze paragraaf.

*"Zolang er geen sprake is van gedwongenheid is er niets aan de hand. Vooral met een vrouwelijke collega er bij heb ik meestal leuke gesprekken. Maar ook al zeggen ze dat het allemaal goed gaat, toch houd ik er in mijn achterhoofd altijd rekening mee dat dat niet het geval is."* aldus een van de respondenten. Op de vraag waarop hun controles zich richten antwoorden de prostitutiecontroleurs: minderjarigheid, illegaliteit en dwang. De meesten geven daarbij aan dat zij illegaliteit het minst belangrijk vinden. Het is voor hen belangrijker of iemand niet gedwongen werkt en zelf haar geld in handen krijgt. Minderjarigheid komen ze maar zelden tegen. Overigens geldt dit binnen de vergunde prostitutie ook voor illegaliteit.

De geïnterviewden geven aan dat minderjarigheid en illegaliteit voor hen ook gemakkelijk te controleren zijn. Een Amsterdamse prostitutiecontroleur vertelt dat leeftijd makkelijk te controleren is aan de hand van het paspoort. De leeftijdsgrens is daar, vooruit lopend op het voorstel tot wetswijziging, al opgetrokken naar 21 jaar, behalve voor degenen die voor 15 juli van dit jaar (2013) al werkzaam waren in de prostitutie. Zij mogen blijven werken. Is dat niet lastig te controleren? *"Het is zo geregeld dat de vergewis plicht bij de kamerverhuurder ligt. In de praktijk kennen wij de meeste prostituees al. Als er een nieuw meisje onder de 21 komt nemen de kamerverhuurders niet zo snel dat risico; dan verhuren ze*

*liever aan een ander. Voor illegaliteit geldt het zelfde, ook dat is te controleren aan de hand van het paspoort en we kunnen zo in de systemen na laten kijken of iemand al dan niet illegaal aan het werk is. Dwang signaleren ligt lastig.*" Een andere respondent legt uit dat je dwang niet boven water krijgt als je geen vertrouwensband opbouwt.

De Amsterdamse controleurs zijn, in tegenstelling tot de andere controleurs, veelvuldig in het prostitutiegebied aanwezig omdat zij ook wijkagent van het gebied zijn. Zij hebben daardoor ook meer gelegenheid om bepaalde signalen van mensenhandel op te vangen.

Wat betreft het doel van het gesprek geven twee prostitutiecontroleurs aan dat er verschillen kunnen zijn. Is het een gesprek met een nieuw persoon of met iemand die ze al vaker hebben gezien; ook kan de prostitutievorm nog verschil uitmaken. Sommige seksinrichtingen lenen zich niet voor een goed gesprek. *"In .... (raamprostitutie) waar we geweest zijn kun je over het algemeen goed een gesprek voeren. Iedere vrouw heeft haar eigen kamertje. In clubs, zoals bij .... waar de controle was maar ook in privéhuizen vind ik het heel erg ingewikkeld. Je hebt vaak het idee dat je wordt afgeluisterd. Bij die club speelt nog mee dat de beheerster een hele dominante invloed op de vrouwen en de sfeer heeft. Ook over onze rol als politie."*

Drie prostitutiecontroleurs uit een zelfde team geven aan dat het doel van de prostitutiecontroles weliswaar het opbouwen van een vertrouwensband is, maar dat zij niet de illusie hebben dat die vertrouwensband ook opgebouwd wordt. *"Het gaat er om dat ze weten dat we er zijn. We hebben ook 2 kaartjes, een gewoon visitekaartje van de politie, maar ook een anoniem kaartje met namen en telefoonnummers."* Anderen delen deze mening niet. Zij denken dat er wel degelijk vertrouwen in de politiecontroleur kan ontstaan, maar dat dit niet in één gesprek lukt. Zeker als je iemand uit een preciaire situatie wilt halen heb je over het algemeen niet binnen één gesprek resultaat.

Gevraagd naar de aanpak van de controles zegt een deel van de geïnterviewden dat zij van te voren geen specifieke aanpak bepaald hebben. Het gaat er om aan de praat te komen met de vrouw.

Een respondent geeft aan dat voor haar de aanpak verschilt van situatie tot situatie. Ze gaat daarbij af op haar gevoel. De situatie bepaalt hoe je binnen komt. Ze probeert spontaan te zijn en in te spelen op de situatie. Het ene gesprek levert dan ook meer op dan het andere gesprek. *"Soms lukt het om wat dichterbij te komen. Soms houd je het ook kort als je merkt dat het stroef verloopt. Dan hoop ik dat ik binnenkort wel beter contact kan maken. Ik geef altijd mijn kaartje af."* De omstandigheden kunnen een bepalende rol spelen of een gesprek goed verloopt. Gunstige gespreksomstandigheden kunnen er voor zorgen dat een gesprek met een prostituee dat voorheen niet soepel verliep dit keer wel gunstig verloopt. *"Bij de controle in de club zat ik in de keuken terwijl jij x aan het interviewen was in de huiskamer. Daar zat ik te praten met die blonde vrouw met dat lange opgestoken haar. Zij is een Groningse, zij heeft dat stugge, is wat afstandelijker. Op een gegeven moment gingen de andere vrouwen die in de keuken waren weer aan het werk. Op het moment dat ze alleen was vertelde ze me ineens van alles over haar zelf. Toen er weer een andere dame terug kwam van een klant en in de keuken kwam zitten, was dat ineens weer afgelopen en was ze niet meer zo spraakzaam. Een volgende keer zal ik er voor zorgen dat ik zonder de anderen er bij met haar praat."* Deze prostitutiecontroleur vindt het ook belangrijk om dezelfde bedrijven te controleren, zodat je de gelegenheid krijgt om vertrouwen te krijgen. Op die manier zien ze je gezicht vaker en is er herkenning als je de volgende keer weer komt. Een andere prostitutiecontroleur is van mening dat er zowel voordelen als nadelen zitten aan het voeren van een controlegesprek met een prostituee die je al eerder gecontroleerd hebt. *"F kende ik al, ik had haar al eerder gesproken. Dat gesprek had een andere insteek. De sfeer was ook wat losser. Ze weet wat haar te wachten staat. Zelf hoef je geen startcontact meer te maken. Dat is een voordeel. Maar het kan ook wel eens nadelig zijn, want ze zijn ook wel gehaaid en kunnen inspringen op de situatie van dat je elkaar al kent. Dat biedt hen ook wel weer de mogelijkheid om onder bepaalde vragen uit te komen."*

Ook een andere respondent geeft aan dat het elke keer weer anders is. Het komt nog al eens voor dat anderen, zoals collega's, studenten of een officier van justitie mee willen

met de controles. Als er te veel mensen bij de controle aanwezig zijn die niet ingeschoten zijn ervaart zij dat als een soort ballast, omdat je dan te veel met andere dingen bezig bent. Uit een verantwoordelijkheidsgevoel naar de prostituees toe, kan er daarom alleen iemand mee op controle als het een bepaald doel heeft, niet omdat iemand dat ook wel eens mee wil maken. Zij benadrukt het belang dat je je als prostitutiecontroleurs aan de gedragscode houdt. Dat betekent bijvoorbeeld dat je altijd bij elkaar moet blijven, altijd alles met zijn tweeën doet. Hoe zij het controlegesprek aanpakt is dan ook afhankelijk van met wie zij is, het is immers teamwerk. Dit is niet altijd gemakkelijk. *"Soms ben je met een collega die er toch wat anders in staat dan jezelf. Dat is lastig."*

### 6.3 Signaleren

In deze paragraaf gaan we in op het kunnen signaleren van mensenhandel tijdens de prostitutiecontroles. Het gaat daarbij om de kwestie of prostitutiecontroleurs wel eens niet pluis gevoelens hebben en zo ja, wat voor signalen ze daar voor krijgen.

Het begrip 'niet pluis gevoel' gaat over intuïtie. Om een bepaalde situatie te doorgronden gebruiken onze hersenen twee compleet verschillende strategieën. Een bewuste, maar trage strategie die behoorlijk veel informatie vereist en een (aanvankelijk) onbewuste strategie, waarmee je razend snel en op basis van een beperkte hoeveelheid informatie conclusies trekt. Het deel van de hersenen dat op die intuïtieve, snelle manier werkt, noemen psychologen het adaptieve onbewuste (Gladwell, 2005). Intuïtieve kennis is niet per definitie goed of fout. Soms werkt het subtiel en doeltreffend en soms zet intuïtieve kennis ons op het verkeerde been.

Met de prostitutiecontroleurs is gesproken of zij wel eens niet pluis gevoelens hebben tijdens een controle en zo ja wat ze in zo'n situatie doen. Een prostitutiecontroleur vertelt dat ze wel eens niet pluis gevoelens heeft en die bespreekbaar probeert te maken. Als het ter plaatse niet kan om er over te praten dan is het het meest ideaal om te proberen om de prostituee weg van haar werkplek te krijgen, door haar mee te nemen naar het bureau bijvoorbeeld. Of ze dat zo doet is ook een beetje afhankelijk van of de prostituees er niet over willen praten of durven praten, omdat zij daar later vragen over zullen krijgen van hun pooier. Wat ze in ieder geval altijd doet is een kaartje geven met een 06 nummer er op. Ze zegt er bij dat ze altijd kunnen bellen als ze er aan toe zijn. *"Het is een kwestie van vertrouwen of ze een keer gaan bellen. Het blijft lastig."*

Ook een andere respondent vertelt dat ze wel eens een prostituee meeneemt van haar werkplek. Dit doet zij als het zo onrustig is dat ze de vrouw niet verstaat of als er meerdere signalen zijn dat er opnames gemaakt worden via camera's en/of microfoons. Een andere respondent gaat als zij het gevoel heeft dat het niet goed is, een gevoel zonder dat zij echte harde aanwijzingen heeft, op korte termijn opnieuw het gesprek aan. *"Ik zeg ook altijd: als je met ons wilt praten dan kan dat. Op een moment dat jij dat wilt. Het kan ook ergens anders. Zo hebben we al eens afgesproken in een restaurant (ook niet de meest ideale plek) en bij V&D. Al moeten we er voor naar Amsterdam, als het maar op neutraal terrein is."*

Een volgende respondent zegt dat je niet pluis gevoelens moet 'opplussen', sterker zien te maken. Dit doet hij bijvoorbeeld door tijdens het gesprek tegen de prostituee te zeggen dat het volgens hem niet klopt wat zij vertelt. Dit kan naar zijn mening niet altijd, want je hebt vaak al eerder een gevoel, dan dat ze iets zeggen. *"Een gevoel kun je al heel gemakkelijk hebben."*

Volgens Baart (2002) is de betekenis van een signaal verbonden met een handeling en in die zin 'appellerend'. *"Aan een (opgemerkt) signaal hangen in beginsel dus twee codeboeken: een die ons naar de (waarschijnlijke) betekenis voert, en een die ons naar de bijpassende handeling leidt. Die twee codeboeken staan achter elkaar: begrijp ik de betekenis niet dan kom ik ook niet bij de passende handeling."* (Baart, 2002:2) Iemand kan heldere signalen verstoppen, niet expliciet maken om te laten weten dat hem iets vreselijks overkomt en dat daar iets aan gedaan zou moeten worden. Omdat diegene zich schaamt, bang is, zich schuldig voelt, zich schaamt zend hij geen openlijke signalen uit. Omdat signalen op ernstige kwesties duiden waarbij handelen is geboden, is er vaak moed voor nodig om ze te uiten. De ontvanger van de signalen zal dan ook voorzichtig en vertrouwenwekkend moeten zijn, willen de signalen niet uitdoven.

Gevraagd naar signalen van mensenhandel noemen de prostitutiecontroleurs dat het om een combinatie van dingen gaat waardoor ze een niet pluis gevoel kunnen krijgen. Volgens een coördinator verschilt waar op gelet wordt wel een beetje per controleur. Hij let zelf op of ze het Nederlands een beetje machtig is, waar ze woont, hoe ze naar haar werk komt, of ze weet waar ze werkt, dat soort dingen. *"Het komt er op neer of ze een beetje zelfredzaam is zeg maar."*

Onraad ruikt een volgende respondent als ze niet alles willen vertellen, bijvoorbeeld over hun vriend en dan meteen op een ander onderwerp over gaan. Later in het gesprek komen ze daar dan zelf weer even op terug, maar wanneer dan doorgevraagd wordt gaan ze weer snel op iets anders over. *"Dan vraag ik me af, wat zit daar achter? Dat is echt meer mijn gevoel. Dat ik denk, hier wil toch wat meer van weten."*

Een andere respondent noemt de volgende combinatie van waarnemingen bij een vorige controle: jong Hongaars meisje, een oudere vrouw die bij haar stond en het woord zo'n beetje deed. Dat meisje had een werkweek van 7 dagen, dus nooit een dag vrij. Andere signalen die door de respondenten genoemd werden zijn bij buitenlandse prostituees:

- niet concreet kunnen vertellen hoe je naar Nederland bent gekomen, wat de prijs van je busticket ongeveer was, hoe je aan woonruimte bent gekomen.
- 35 euro overhouden van de 150 die je verdiend hebt.
- drie meisjes in de escort afkomstig uit hetzelfde kleine dorpje.
- echt helemaal geen Nederlands of Engels of Duits spreken (hoe maken ze zich dan verstaanbaar bij de klanten?).
- het eigen adres niet weten.
- familie die niet op de hoogte is en niet weet waar ze is.

Signalen in het algemeen:

- een boete krijgen voor het niet opnemen van de telefoon (bij escorts).
- een escort die helemaal niets bij zich heeft behalve een telefoon.
- een escort die onverzorgd is en stinkt.
- 7 dagen per week werken.
- een leeftijd van 18 of 19 jaar.
- een prostituee die vertelt over een collega waar ze zich zorgen over maakt.
- werken zonder condoom.

Een van de respondenten vertelt dat er ook trends in de signalen zijn, ze veranderen soms in de tijd. Zo vertelden een tijd geleden alle meiden met een pooier dat ze een vriendje hadden. Nu zeggen ze juist dat ze geen vriendje hebben, maar worden ze wel altijd door een man afgezet bij hun werk. Zo vraagt zij ook altijd naar de tatoeages van prostituees en waarom ze deze hebben. Tatoeages worden vaak onder druk van een pooier gezet. Ook daarin zijn trends te zien. Waren het eerst vooral namen, nu zijn nieuwe tatoeages vaak afbeeldingen van bloemen. Het is heel lastig om er zicht op te krijgen.

Naast signalen van mogelijke mensenhandel letten de prostitutiecontroleurs ook op signalen dat het goed zit. Enkele voorbeelden daar van zijn: de prostituee kan zich goed verstaanbaar maken; de prostituee wappert al met het visitekaartje van de politie dat ze de vorige keer gekregen heeft; de prostituee kan vertellen waarom de politie de controles doet; een escort werkt voor een vergund bedrijf en kan de naam van de exploitant noemen. Opvallend is de prostitutiecontroleur die over een 18 jarig meisje dat zonder condoom in de onvergunde escort werkt en bereid is alle seksuele verrichtingen te doen, tijdens het controlegesprek geen niet-pluis-gevoelens krijgt, omdat het meisje een plausibel verhaal vertelt dat ze voortijdig schoolverlater is en geen ander werk dan dit werk kan vinden.

Twee respondenten geven aan dat het gedrag van een exploitant of beheerder ook wel eens aanleiding geeft tot niet-pluis-gevoelens. Zo zegt de ene prostitutiecontroleur dat het op een overdreven, veel te gladde manier doen voorkomen alsof alles klopt en in orde is bij een bepaalde club een raar gevoel geeft. *"Een vrouw heeft me achteraf nog gebeld. Zij vertelde ook over de beheerder en dat er veel meer speelt dan dat op het eerste gezicht lijkt."* De andere respondent houdt er bij controles altijd rekening mee dat de exploitant en beheerder een dubbele agenda (kunnen) hebben. *"Dat moet je altijd in je achterhoofd houden. Zij hebben er een belang bij dat de tent draait en blijft draaien, ook al gebeuren er dingen met de vrouwen die niet in de haak zijn."*

Dit is ook de achtergrond voor de opmerking van twee andere prostitutiecontroleurs. Zij vinden het een kwestie van integriteit om er voor de prostituees te zijn. De een geeft aan dat het van belang is om gesprekken met de prostituees te scheiden van gesprekken met beheerders. Als het eens nodig is om de beheerder te spreken moet het ene koppel met de beheerder praten en een ander koppel praat met de dames. De andere controleur zegt dat hij om die reden als hij in het prostitutiegebied loopt niet joviaal terug gaat zwaaien naar personen die naar hem zwaaien. Voor de prostituees die dit vanachter hun raam kunnen zien, zou dit een verkeerd signaal kunnen zijn. De prostitutiecontroleurs zijn er voor de prostituees, niet voor de exploitanten.

## 6.4 De communicatie met de prostituees

Sommige prostitutiecontroleurs benadrukken dat het belangrijk is dat je zorgt dat je echt contact krijgt met de prostituee. Ze gaat dan eerder dingen vertellen waar het echt om gaat.

Maar hoe doe je dat, echt contact krijgen? Meerdere respondenten noemen dat je een enorm empathisch vermogen moet hebben. Verder moet je er in de onderlinge communicatie aan werken dat je op het zelfde niveau komt als je gesprekspartner. Een van de respondenten vindt het belangrijkste bij het tot stand brengen van een goed contact dat je dicht bij je zelf blijft en goed oplet of degene met wie je het controlegesprek voert je begrijpt. Vervolgens moet je toetsen of het begrepen is, met name het beleid en de taak van de politie. Ook moet je heel erg duidelijk zijn in wat je als politie kunt en niet kunt. Helder zijn over wat je als politie wel en niet vermag, wordt door meerdere respondenten als belangrijk punt genoemd. Dit wordt benoemd als eerlijkheid tegenover de prostituee waar je een gesprek mee hebt. Volgens een andere respondent zijn respect, empathisch vermogen en niet veroordelend zijn zeer belangrijk, maar is het nog belangrijker dat je eerlijk en duidelijk bent. *"Je moet de meiden geen beloftes doen die je niet waar kunt maken. Anders worden ze door ons ook nog eens een keer bedonderd."*

Verder is door meerdere respondenten genoemd dat het belangrijk is om mensen te behandelen zoals je zelf behandeld wilt worden. *"Heb respect voor de prostituee, of het nu een vrouw of een man is. Je moet echt iets voor ze willen betekenen. We zijn natuurlijk aan bepaalde kaders gebonden maar daarbij moet je het menselijk aspect niet uit het oog verliezen."* Er zijn meer respondenten die het belang van het tonen van respect voor de prostituee aangeven. Dit is ook iets dat in de opleiding tot prostitutiecontroleur aandacht krijgt.

Geen van de prostitutiecontroleurs zegt het moeilijk te vinden om bepaalde vragen aan de prostituees te stellen. Naar aanleiding van dit punt zegt een respondent dat ze soms iets wel raar vindt, bijvoorbeeld dat een buitenlandse prostituee zegt elke dag te werken, maar nooit zal zeggen 'ik vind dat raar'. *"Maar ik zeg dan dat het in onze cultuur niet gewoon is om altijd te werken zonder een keer een dag vrij te hebben. Dat ik er daarom naar vraag. Dan begrijpen ze het wel. Het gaat er dan om, maken zij zelf de keuze om zo veel te werken? .... Wat is jouw beweegreden om dat zo te doen? Daar moet je over aan de praat komen."*

In de prostitutie zijn veel buitenlandse prostituees werkzaam. Alle prostitutiecontroleurs zijn van mening dat er verschillen zijn tussen de gesprekken waar je gewoon in het Nederlands of Engels met iemand kunt praten en gesprekken waar sprake is van een taalbarrière. Slechts in enkele gevallen voeren zij een gesprek via de tolktelefoon. Om meerdere redenen zijn dit veel ingewikkelder gesprekken waardoor je geen echt goed contact krijgt met de prostituee en het levert een enorm verlies aan informatie op. De drempel om een tolk in te schakelen ligt daarom dan ook hoog. Sommigen hebben dan toch maar liever een gesprek met handen en voeten. Twee prostitutiecontroleurs geven aan over een geobserveerde escort-controle achteraf toch gemengde gevoelens te hebben. Beiden vonden het gesprek met de Hongaarse prostituee moeizaam verlopen. Ook hadden beiden de indruk dat het de prostituee af en toe ook wel goed uit kwam een vraag niet te begrijpen. *"Achteraf hadden we toch beter via de tolktelefoon kunnen werken. Aan de andere kant hoor ik liever direct de informatie dan via de tolk via de telefoon. Dan heb je toch wat meer speelruimte."*

Een prostitutiecontroleteam dat veel met Spaanstalige prostituees te maken heeft



waar ze eigenlijk geen echte gesprekken mee konden voeren, heeft er daarom voor gezorgd dat zij een op hun werkzaamheden toegespitste cursus Spaans gaan volgen.

Ook over de communicatie met Nederlands sprekende prostituees zijn de prostitutiecontroleurs niet in alle gevallen tevreden. Zo zegt een respondent naar aanleiding van een geobserveerde controle in een club: *"Het eerste meisje vond ik veel te stil. Als iemand niet zo veel zegt, krijg je er geen grip op. Er kwam geen opening, ik had het gevoel dat er geen vertrouwen was."*

Een van de respondenten benadrukt dat je op moet passen als je vrouwen al vaker gecontroleerd hebt. Het is een valkuil dat je dan, omdat je iemand dan al kent, al te gemakkelijk mee gaat in een kort niets zeggend praatje. Zij pleit er voor dat prostitutiecontroleurs zich er van bewust zijn dat je kennismakingsgesprekken hebt en vervolgesprekken wat een ander soort gesprekken zijn. Elke keer opnieuw moet je, ook voor de vervolgesprekken de tijd nemen en die gesprekken niet afraffelen.

Twee prostitutiecontroleurs geven aan dat het soms niet zo zeer met de prostituees te maken heeft of de gesprekken beter of mee minder gaan. In een aantal gevallen is het juist de setting van het gesprek die een bepalende rol heeft. Beiden geven een voorbeeld van een club in hun werkgebied waar de gesprekken zeer open zijn en als er zorgen zijn de politiecontroleur ze meteen te horen krijgt. De signalen kunnen gemeld worden door de exploitant of door de prostituees. Het blijkt in beide gevallen om clubs te gaan waar voornamelijk Nederlandse vrouwen werken.

Volgens een prostitutiecontroleur is de werkplek niet altijd de geschikte locatie voor een controlegesprek. In een dergelijke omgeving zou zij het liefst de prostituees even van hun plek willen halen, zodat je met ze kunt praten zonder dat de toezichthouder of baas het ziet. *"Het is moeilijk hard te maken, maar het is de vraag in hoeverre die exploitant eerlijk is. De prostituees willen het eigenlijk ook weg hebben van hun werkplek, want in hoeverre kunnen ze de beheerder vertrouwen? En als de beheerder wel okay is en zijn werk goed doet, het weet dat een prostituee onder dwang werkt dan wil hij haar daar niet aan het werk. Het gaat gewoon om geld."*

Daarnaast lijkt er ook een persoonlijke invloed te zijn. Zo vindt een andere prostitutiecontroleur *"Bij x is het meer ieder voor zich. Daar zul je niet zo snel horen over een collega waar ze zich zorgen over maken. Plus daar spelen ook nog eens taalproblemen."* Een collega van hetzelfde team heeft op deze locatie juist regelmatig wel goede gesprekken.

Een respondent ziet het als een leuke uitdaging om een goed gesprek te hebben. *"Ze doen daar nooit zo ingewikkeld over. Ze vinden het meestal ook wel fijn om een goed gesprek te hebben. Ze hebben dan ook de ruimte om andere dingen te zeggen. Dat is makkelijker voor ze denk ik omdat ze je niet persoonlijk kennen."*

Een respondent benadrukt het belang dat een prostitutiecontroleur in staat moet zijn zich gemakkelijk te bewegen in het prostitutiemilieu, waardoor je ook gemakkelijker contact kunt maken. *"Ga nou gewoon voor dat gesprek op dat bed zitten. Dan gooi je na afloop je spijkerbroek toch in de was."*

Een ander punt dat naar voren gebracht werd, is dat sommige prostituees in het controlegesprek over een collega praten en niet over zich zelf. *"Dat kan veiliger zijn, dan hoeven ze niet over zichzelf te vertellen. Ik vind het ook best om op die manier contact te krijgen. Welke manier dat is maakt niet zo veel uit, als het maar gebeurt."* Anderzijds hebben de respondenten de ervaring dat prostituees daar naar gevraagd juist niets willen vertellen over een collega waarbij sterke vermoedens van mensenhandel zijn. Een respondent heeft in zo'n situatie goede ervaringen met niet te beginnen over wel of geen vertrouwen hebben in de politie, maar de prostituee te vragen zich in te beelden dat de betreffende vrouw waarover zorgen zijn, haar eigen dochter of zus zou zijn.

Een laatste punt dat door drie prostitutiecontroleurs naar voren wordt gebracht is dat, wil er een goede communicatie met de prostituees tot stand komen, er ook een geschikte match tussen de gesprekspartners moet zijn.

Twee respondenten noemen het werken met zijn tweeën een voordeel in de

communicatie met de prostituee. Er is altijd met een van de twee controleurs wel een klik. De ene respondent heeft daarom een voorkeur om te werken met gemengde koppels. *"Die meid maakt in het begin daarin een keuze. Daar moet je flexibel in zijn. Het gaat om het contact en niet met wie. Degene waarvoor een voorkeur is neemt het voortouw in het gesprek. De ander observeert en stelt zo nodig verdiepingvragen. Wie het succes binnen haalt is niet belangrijk, maar dat het gebeurt"* De andere respondent vertelt dat het hem wel eens overkomt dat hij merkt dat het contact niet echt loopt. *"Als je merkt dat het niet goed loopt moet je zo professioneel zijn om er uit te stappen en het over te laten aan je collega."* De derde respondent spreekt over een gunfactor die hierin bepalend is. *"Gunnen de vrouwen het jou om informatie te geven. Van hen moet je het eigenlijk hebben."*

## 6.5 Handhavingsperspectief

De antwoorden op de vraag of de prostitutiecontroleurs zelf tevreden zijn over wat de politie doet of kan doen wanneer zij een slachtoffer van mensenhandel aantreffen, levert een gemengd beeld op. Sommigen zijn niet ontevreden, anderen hebben hier gemengde gevoelens over en weer anderen worden echt niet gelukkig van wat de politie kan doen.

Als het gaat over wat de politie voor slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie kan doen noemen meerdere respondenten dat zij hun ambities hebben moeten bijstellen. Volgens hen blijft mensenhandel altijd een probleem en je moet niet de illusie hebben dat je alles oplost. Zij zijn al blij als ze er een of twee slachtoffers per jaar uit halen.

Een van degenen die redelijk tevreden is geeft aan dat zij in een voorkomend geval meestal wel tegen de prostituee zegt dat ze zich zorgen maakt. *"Soms is dat wel eens lastig. Als prostitutiecontroleur wil je veel voor ze doen. Maar als ze niet willen houdt het op. Ik zeg wel tegen ze je mag me altijd bellen."* Een andere prostitutiecontroleur die redelijk tevreden is over de mogelijkheden van de politie stelt dat de politie kan zorgen voor een veilig onderduikadres en beschikt over een geschikte verhoorruiimte. *"Ook ben ik er wel blijer van geworden sinds we de keten beter georganiseerd hebben. Of het nu 's avonds of in het weekend is."*

Andere respondenten vinden juist dat het aan goede opvang van slachtoffers schort. Volgens de een moet je soms veel te lang leuren met een slachtoffer en moet die de nacht doorbrengen op een ongeschikte plek. Een ander noemt dat er weliswaar opvang is, maar dit een algemene vrouwenopvang is die vanwege gebrek aan kennis over slachtoffers van mensenhandel eigenlijk niet geschikt is.

De weerstand om iets te doen komt niet alleen vanuit de prostituees waar het niet goed mee gaat. Meerdere respondenten noemen het een groot knelpunt dat er vaak om een verklaring of aangifte gevraagd wordt, niet alleen door het openbaar ministerie maar ook binnen de politie (de zg. weegploeg of een leidinggevende). Zo zegt een van de prostitutiecontroleurs: *"Dan wordt er gezegd, zorg nou eerst maar eens dat je een aangifte krijgt, dan kijken we daarna wel verder."* Volgens een andere respondent is mensenhandel weliswaar een beleidsmatig speerpunt, maar hebben en krijgen de teams niet de capaciteit om veel zaken op te pakken. Zij geeft aan: *"Er ligt heel veel werk; je kunt niet alles oppakken. Er spelen ook zo veel belangen. En er zitten zo veel haken en ogen aan een mensenhandel zaak. Het is wel een speerpunt en als we een minderjarige aantreffen wordt er alles uit de kast getrokken. Dat is prioriteit nummer 1 maar het is frustrerend dat daardoor alle andere dingen blijven liggen."*

Ook een respondent van een ander prostitutiecontrole-team benoemt dit punt. Zij stelt dat er veel te weinig capaciteit is om de kleinere zaken op te pakken. *"Dus strafrechtelijk schieten we wel tekort."*

De controleurs van een ander team geven aan dat zaken bij hen lang blijven liggen, omdat zij deze niet zelf op kunnen pakken maar door moeten spelen aan een ander team. Een respondent ervaart de wijze waarop de politie te werk moet gaan soms wel eens als een gebrek. Ondanks dat je als politie van alles probeert, is ook het resultaat lang niet altijd waarop je gehoopt had. *"Ik denk dan wel eens ik wou dat ik een toverstok had."*

Een van de controleurs zegt dat de politie kan proberen te helpen, maar dat er geen garanties zijn. Een verklaring afleggen of aangifte doen is voor een slachtoffer van mensenhandel niet per definitie de beste oplossing, zo geeft een aantal respondenten

aan. Een van de respondenten vindt dat de secundaire victimisatie die nog al eens optreedt als slachtoffers aangifte hebben gedaan een groot probleem. Met name het Om en de rechterlijke macht zijn hier debet aan, onder meer door het slachtoffer te blijven oproepen en verhoren. Een andere respondent benadrukt dat de politie altijd eerlijk moet zijn en goed moet uitleggen dat als slachtoffers aangifte willen doen dat dat een heel langdurig traject is. Dat het ook een zwaar traject is en dat het niet altijd leidt tot een veroordeling. *"Natuurlijk heb je graag dat ze komen om een verklaring af te leggen, maar je hebt er niets aan dat ze nog meer in de knoop raken. Dat de hulpverlening goed is, dat is het belangrijkste. We zouden een modus moeten vinden waarbij we de meiden niet meer nodig hebben en die gasten op een andere manier kunnen pakken."* Een andere respondent oppert als oplossing voor dit probleem dat de prostitutiecontroleurs een bepaalde CIE status krijgen.

Twee respondenten zeggen dat de politie natuurlijk heel opsporingsgericht is. Je bent en blijft politie. Het is belangrijk om dadergericht te blijven kijken, maar dat is bij mensenhandel heel erg lastig. In principe is mensenhandel natuurlijk ambtshalve vervolgbaar, maar zonder aangifte gebeurt er niet veel. Deze respondent wijst er op dat vervolgen zonder aangifte zeker niet onmogelijk is, de laatste tijd zijn er wel eens zaken waarin mensenhandel bewezen is zonder dat er een aangifte was.

Meerdere respondenten stellen dat het bewijs in deze zaken heel erg moeilijk is. De respondenten van een van de prostitutiecontroleteams vonden de gespreksituaties met de prostituees een paar jaar geleden veel gemakkelijker. In die tijd konden ze tegen een prostituee zeggen dat ze iets gerust in vertrouwen kon vertellen. Nu mag dat niet meer en moet alles in een proces verbaal van bevindingen vast gelegd worden. Het aantonen van dwang is hierdoor volgens hen veel moeilijker geworden. Een van deze respondenten zegt: *"Ik heb het gevoel dat je in een spagaat zit. Het wordt steeds lastiger om er achter te komen of er sprake is van mensenhandel. Als je mensenhandel kunt constateren is het vaak alleen maar op heterdaad tegenwoordig."* Een andere respondent is van mening dat je bij onderbuikgevoelens eerder zou moeten gaan opsporen. Hij vraagt zich af of je als prostitutiecontroleur nu misschien juist te veel vragen stelt.

Tot slot hebben sommige respondenten nog de kwestie van onveiligheidsgevoelens bij het slachtoffer aangekaart. Dit heeft tot gevolg dat het voor de respondenten moeilijk is om slachtoffers over uitbuiting aan de praat te krijgen.

Zo zegt een prostitutiecontroleur dat vrouwen die te maken hebben met mensenhandel bijna nooit iets willen verklaren en dat ook heel goed te snappen. Volgens hem zijn ze inderdaad ook niet veilig. *"Wij kunnen hun veiligheid ook niet garanderen. Je kunt wel wat doen, maar we kunnen niet 7 dagen in de week 24 uur per dag een politieagent voor de deur zetten. En als we dat wel zouden kunnen doen, dan nog."* Hij geeft aan dat zelfs politiemensen zelf zich in een vergelijkbare situatie zich niet veilig voelen en geeft een voorbeeld van een collega uit de uniformdienst wiens dochter mishandeld en bedreigd was door een zeer 'onfris' figuur en die collega wilde dan ook niet dat er aangifte gedaan werd uit angst voor de gevolgen. Laat staan dat burgers aangifte gaan doen van uitbuiting tegen hun pooier.

Twee prostitutiecontroleurs van een zelfde team geven aan wel eens aan slachtoffers gevraagd te hebben wat zij hadden moeten zeggen of doen om hun verhaal al in een eerder stadium te horen te krijgen. *"Het antwoord was: jullie hadden me mee moeten nemen. Ik kon in die situatie waarin ik me toen bevond niets zeggen."*

Een controleur van een ander team begrijpt ook heel goed dat veiligheid een issue is voor vrouwen die onder dwang werken. Maar wat is veiligheid? Er is volgens haar een verschil tussen objectieve en subjectieve onveiligheid. In zaken zoals Snee heb je inderdaad heel gevaarlijke daders en is er sprake van een zeer groot risico. Maar in veel andere gevallen dreigen verdachten alleen maar. *"Dat er sprake is van belaging is op een hand te tellen.. Maar ik snap dat dat heel gemakkelijk praten is. Ik heb zelf ook eens meegemaakt dat niet alleen ik, maar ook mijn gezin bedreigd werden. Dat is heel ingrijpend en belastend. En dan ben ik nog van de politie."* Deze respondent heeft wel eens aan iemand gevraagd, die later wel met haar verhaal kwam, waarom ze toen ze bij de politiecontroleurs in de auto zat niet al wat gezegd had. *"Maar dat meisje legde uit dat zij, ondanks dat de verdachte in een andere auto zat, ze toch zijn aanwezigheid, die druk voelde en daarom niets durfde te zeggen. Waarom kan ik dat gevoel van veiligheid niet geven. Dat*

*vind ik wel een probleem."*

## **6.6 Conclusies**

Met 16 van de prostitutiecontroleurs die we aan het werk hebben gezien zijn interviews gehouden. De ervaring met prostitutiecontroles varieert van 1,5 tot 10 jaar. Ondanks dat gekozen is voor open interviews is het mogelijk dat sommigen zich door het onderzoek de maat genomen voelden. Het beperkte aantal interviews maakt generaliseren naar de totale populatie onmogelijk.

De prostitutiecontroleurs zeggen geen standaard aanpak van het gesprek te hebben en laten dit afhangen van de situatie en omstandigheden. Dit komt overeen met de bevindingen uit de observaties. De prostitutiecontroleurs zijn, evenals de prostituees, van mening dat niet alle bedrijven zich lenen voor een goed gesprek. Ook uit de observaties komt naar voren dat de omstandigheden niet altijd goed zijn. De setting van het gesprek heeft een bepalende rol voor het verloop van het gesprek. Soms is daar door de politie weinig aan te doen, soms ook wel.

Hoewel alle respondenten aangeven dat het doel van de prostitutiecontroles het opbouwen van een vertrouwensband met de prostituee is, verschillen de prostitutiecontroleurs van één team van de overige respondenten of dit doel ook bereikt kan worden. De meerderheid die van mening is dat een vertrouwensband wel bereikt kan worden, geeft aan dat hiervoor wel meerdere gesprekken nodig zijn. Dit komt overeen met wat de prostituees hierover gezegd hebben.

Wanneer respondenten een niet pluis gevoel hebben, proberen zij de prostituee mee te nemen naar een andere locatie om het gesprek voort te zetten, op korte termijn een vervolg gesprek aan te gaan of te kijken of het niet pluis gevoel door iets bevestigd kan worden.

Er is geen sprake van een altijd voorkomend signaal dat aanleiding geeft tot een vermoeden van mensenhandel, het gaat om een combinatie van -soms ook in de tijd veranderende- signalen. Daarnaast wordt ook gelet op signalen dat het juist wel goed zit. Soms geeft het gedrag van een exploitant of beheerder de prostitutiecontroleurs reden tot niet pluis gevoelens. Daarom vinden de respondenten het belangrijk om integer te zijn en er te zijn voor de prostituees en niet voor de exploitanten. Dat dit in de praktijk ook zo werkt, wordt bevestigd door de interviews met de prostituees. Zij geven aan dat de politie er voor hen is en dat dat een goed gevoel is.

De prostitutiecontroleurs weten dat onveiligheidsgevoelens het praten met de politie over mensenhandel in de weg kunnen staan. Bijna alle prostitutiecontroleurs percipieren de realiteit van deze angst -die zowel prostituees met een pooier als hun collega's hebben om te gaan praten met de politie- anders als deze getuigen.

Gemengde gevoelens of ontevredenheid overheersen bij de vraag wat de politie uiteindelijk kan doen voor een slachtoffer van mensenhandel. Dit zal ongetwijfeld (onbewust) van invloed zijn op de aanpak van de controles en de communicatie met de prostituees.

## 7. Nabeschuwing

Het vertrouwen van burgers in de politie kan verbeterd worden door de communicatie tussen politie en publiek te verbeteren. Engels onderzoek van Bradford, Jackson & Stanko (2009) geeft sterk bewijs dat contact er in die zin toe doet. Het geven van informatie over het optreden van de politie draagt bij aan hoe het publiek denkt over dat optreden. Goed informeren moet dan ook niet gezien worden als lastig of ingewikkeld, maar als integraal onderdeel van een individuele ontmoeting tussen politie en burger. We hebben hiermee ook te maken bij de prostitutiecontroles door de politie. Prostitutiecontroles zijn individuele ontmoetingen 'pur sang' tussen politie (prostitutiecontroleur) en burger (prostituee). Door in het geval van een prostitutiecontrole de prostituees steeds informatie te geven over waarom zij gecontroleerd worden en waarom bepaalde vragen gesteld worden heeft de politie steeds opnieuw weer een gelegenheid om niet alleen de prostituees te laten zien dat zij de correcte procedures volgen en fair en volgens de wet- en regelgeving handelen, maar ook dat zij de prostituees behandelen als personen die aandacht en respect verdienen. "Such communication is one way in which trust and confidence in the police might be bolstered by personal contacts." (Bradford et al, 2009, p.46). Dit betekent dat in de controles van prostituees, ook als prostituees al vaker gecontroleerd zijn, door de controleurs steeds persoonlijk geïnvesteerd moet worden in het maken van contact. Door van de controles steeds een echte ontmoeting te maken, ook al is het soms een kort gesprek, investeert de politie in het opbouwen van vertrouwen.

Uit eerder onderzoek blijkt dat het contact met de politie volgens prostituees die door de politie als slachtoffer van mensenhandel geïdentificeerd waren, in meerdere opzichten nog al eens niet goed verloopt (Goderie & Boutellier, 2011). Zo vonden de aangeefsters de rechercheurs in hun gespreksvoering onvoldoende empathisch, bijvoorbeeld omdat zij de vrouwen onvoldoende op hun gemak stelden. Overige oorzaken voor ontevredenheid waren: het zich niet begrepen voelen door de rechercheurs, het met een mannelijke in plaats van met een vrouwelijke politieagent moeten praten, door het stellen van de verkeerde vragen zich niet serieus genomen voelen, zich door de vragen die gesteld werden voor schut gezet of geschoffeerd voelen, niet uit laten praten waardoor aangeefster de draad steeds kwijt raakt. Tot slot bespraken de rechercheurs onvoldoende de wederzijdse verwachtingen van het doen van aangifte en de mogelijkheden en eventuele effecten daarvan. Dit alles was voor sommige slachtoffers reden om niet verder te willen verklaren. Zij voelden zich onvoldoende tegemoet gekomen in hun behoefte aan hulp of het doen van recht (Goderie & Boutellier, 2011; Goderie & Boutellier, 2012).

Naar het stadium daarvoor, dat wil zeggen tijdens de prostitutiecontroles als slachtoffers van mensenhandel nog geïdentificeerd moeten worden en niet als zodanig in beeld zijn bij de politie, was nog geen systematisch onderzoek gedaan. In deze fase gaat het dus om personen waar het goed mee gaat en die gewoon hun beroep uitoefenen en personen die slachtoffer van mensenhandel zijn. Zijn deze personen net zo ontevreden over het contact met de politie als de bovengenoemde aangeefsters? Wat gebeurt er tijdens deze contacten en hoe beoordelen zowel de prostituees als de politiefunctionarissen deze contacten? Dat zijn vragen waarop in dit onderzoek een antwoord gezocht is door de controlegesprekken te observeren en door interviews te houden met gecontroleerde prostituees en controlerende politiefunctionarissen. Dit onderzoek betreft maar een deel van de controleteams. Onduidelijk is in hoeverre deze controleteams representatief zijn en of de resultaten te generaliseren zijn. De soorten controles kenden wel een grote verscheidenheid. Er zijn weliswaar veel gesprekken met prostituees gevoerd, maar sommige gesprekken hadden nog langer kunnen duren; door praktische omstandigheden was de gespreksduur soms beperkt.

Bij de prostitutiecontroles gaat het om het kunnen onderscheiden of er sprake is van een situatie waarin iemand haar beroep als prostituee vrijwillig en legaal uitoefent of dat er sprake is van een situatie die niet gewoon is. De prostitutiecontroleurs zeggen hun controles te richten op minderjarigheid, illegaliteit en dwang, waarbij minderjarigheid en illegaliteit voor hen eenvoudig vast te stellen zijn in tegenstelling tot dwang. Een

belangrijke manier om te weten te komen of er wel of geen sprake is van dwang, is door te luisteren naar wat de prostituees zelf, zowel de slachtoffers als hun collega's, hierover aan de politie te vertellen hebben.

De bevinding uit eerder onderzoek dat in het geval van dwang een prostituee dit niet zo maar aan de politie zal vertellen (Goderie & Boutellie, 2010 ; Goderie & Boutellier, 2011; Verhoeven, van Gestel & De Jong, 2011; Rood, 2009; Doornbos, 2006) wordt bevestigd in dit onderzoek. Dit is een probleem. Hoewel de meeste prostituees niet te maken hebben met mensenhandel, is het toch geen non-issue. Van de 26 in dit onderzoek geïnterviewde prostituees geven meerdere vrouwen aan dat ze weet hebben van collega's die niet zelfstandig werken, die een pooier hebben. Sommige prostituees hadden zelf ten tijde van het onderzoek of in het verleden wel te maken met mensenhandel, zelfs in deze kleine onderzoeksgroep. Dat daar maar heel moeilijk en vaak na lange tijd of nooit met de politie over gepraat wordt heeft te maken met angst. Alle prostituees, ook degenen die zelf geen slachtoffer van uitbuiting zijn maar weet hebben van een collega die dat wel is, hebben daar zeer veel last van. Dit wordt door een deel van de prostitutiecontroleurs wel erkend en het is voor hen frustrerend dat zij het gevoel hebben hier niet veel aan kunnen doen. Iemand die in een situatie van uitbuiting gebracht is komt op een gegeven moment in een zodanige afhankelijkheidspositie terecht dat hij zijn zelfbeschikkingmogelijkheid, zijn eigen wil verliest. De precieze werking van de gehanteerde dwangmechanismen, soms evident en aantoonbaar, soms impliciet en onzichtbaar, en hoe dit ingrijpt op de kwetsbaarheid van het slachtoffer is grotendeels nog onbegrepen (Goderie & Boutellier, 2010). Daar heeft dit onderzoek ook niet veel meer inzicht over opgeleverd. Het onderzoek van Rijken, van Dijk en Klerx-van Mierlo (2013) rept van sommige slachtoffers die spreken van een situatie van gehersenspoeld zijn. Ons literatuuronderzoek naar ervaringen op andere terreinen, bijvoorbeeld met de reconditionering van sekteleiden, leverde geen wetenschappelijke publicaties op. Wel is duidelijk geworden dat de angst voor represailles, als de politie ingelicht wordt over uitbuiting, bij alle prostituees een zeer invloedrijke rol speelt. Volgens van de Bunt en Kleemans zit er wel 'rek' in de medewerkingsbereidheid van getuigen van georganiseerde criminaliteit, wanneer er door de politie tijd en aandacht aan hen besteed wordt. Goede voorlichting en persoonlijke contacten zijn ingrediënten voor een succesvolle benadering (Van de Bunt & Kleemans, 2007 in Verhoeven, van Gestel en de Jong, 2011). Uit het onderzoek van Helfferich et al (2013) blijkt dat prostituees regelmatige contacten waarbij ondersteuning op de voorgrond staat belangrijk vinden. Door vrouwen en een langdurig contact op te bouwen, kan de politie bevorderen dat vrouwen die slachtoffer zijn van mensenhandel zich op een gegeven moment op eigen initiatief tot haar wenden.

De prostitutiecontroleurs zullen extra moeten inzetten om slachtofferschap op het spoor te komen. Tegelijkertijd hebben gewone prostituees die geen slachtoffer zijn het recht om niet gestigmatiseerd te worden en normaal en niet argwanend tegemoet getreden te worden. Dit onderzoek wijst er op dat dit ook niet of nauwelijks gebeurt. Op één Zuid-Amerikaanse prostituee na vinden alle prostituees, ook degenen die niet uitgebuit of gedwongen worden, het niet problematisch dat de politie een controlegesprek met hen houdt. Zij vinden dat het nou eenmaal bij dit werk hoort dat de politie regelmatig controleert of er geen mensenhandel plaats vindt. Zij vinden het zelfs essentieel dat de politie dit doet. Er worden drie redenen genoemd. Ten eerste is het belangrijk dat er een instantie is die er speciaal voor de prostituees is en hun werk niet als iets minderwaardigs ziet. Ten tweede staan zij achter het doel van het prostitutiecontroleteam, namelijk "het helpen van meisjes die een pooier hebben." En ten derde neemt de politie een speciale positie in, een rol die bijvoorbeeld de exploitant in de ogen van de prostituees niet kan vervullen. Sommige prostituees vinden het zelfs noodzakelijk dat de politie vaker controles houdt dan nu gebeurt, omdat het met een deel van hun collega's niet goed gaat en het een tijdje zal duren voordat zij daarover zullen gaan praten. We kunnen concluderen dat de prostituees van mening zijn dat de prostitutiecontroles die de politie verricht zeker een bestaansrecht hebben.

De politie is in eerste instantie dus afhankelijk van signalen die er op wijzen dat het goed zit of dat het niet in de haak is. Om deze signalen te krijgen is het van belang om vertrouwen te krijgen en om de goede vragen te stellen en goed te luisteren, oftewel door 'actief te luisteren'.

Hierbij gaat het om de ander aan te moedigen om diens verhaal te vertellen, te proberen door te vragen, aandacht tonen door non verbaal gedrag, in eigen woorden weergeven wat de ander voelt of zegt en toetsen of dit klopt. Hierbij is het de kunst de goede vragen te stellen. Vragen die de functie hebben om iets toe te laten lichten wat nog niet duidelijk is, om te stimuleren om over bepaalde aspecten te vertellen, om belangstelling te tonen, maar ook om te prikkelen om ergens over na te denken of dieper op een kwestie in te gaan. Als beïnvloedingsstrategie voor het gebruik in verdachtenverhoren is actief luisteren ook onderzocht. Zo blijkt actief luisteren tot meer bekentenissen te leiden dan rationeel overtuigen. Door actief te luisteren, waarbij de verhoorder vriendelijk, empathisch en oprecht geïnteresseerd is, is de verdachte coöperatiever en ontstaat er een betere werkrelatie. Ook het gedrag van de rechercheur blijkt direct van invloed op de door de verdachte waargenomen geloofwaardigheid van de rechercheur: verdachten nemen de rechercheur als meer betrouwbaar en als expert waar wanneer zij geconfronteerd werden met actief luisteren in vergelijking met rationeel overtuigen (Stradmann, 2010).

Opvallend en voor ons niet zo goed verklaarbaar is de niet altijd constante kwaliteit van de controlegesprekken. Zo verliep bijvoorbeeld op een en dezelfde avond en bij een en dezelfde prostitutiecontroleur het ene gesprek goed en het volgende gesprek was niet veel meer dan een paspoortcontrole. Ook gaven enkele prostituees aan dat zij belangrijke vragen, zoals naar de vrijwilligheid, tijdens het gesprek hadden gemist. Uit de observaties en uit de interviews met de prostituees blijkt dat er bij een beperkt aantal controles geen sprake was van 'actief luisterende' controleurs. Soms was er vanwege een taalbarrière geen echt gesprek (hoewel er ook controlegesprekken waren waar sprake was van een taalbarrière en er wel een echt gesprek tot stand kwam waarin actief werd geluisterd). Soms waren er gesprekken over koetjes en kalfjes zonder enig nut voor het controlegesprek (hoewel er ook gesprekken over koetjes en kalfjes waren die er wel toe leidden dat de prostituee aangemoedigd werd haar verhaal te vertellen). Deze gesprekjes zijn eigenlijk niet veel meer dan een controle van de identiteit. Dit komt ook terug in een paar interviews met prostituees. Ook zij omschreven dit verschijnsel als controle van hun papieren. Tot slot stak twee controlegesprekken bijzonder negatief af bij de andere gesprekken. Bij het ene gesprek was geen sprake van een actief luisterende gesprekshouding, omdat de politie geen enkelvoudige vragen stelde, de prostituee bombardeerde met vragen zonder het antwoord af te wachten, de vraagstelling suggestief was en de toon vaak neerbuigend was. Bij het andere controlegesprek was eigenlijk geen sprake van een gesprek. Er kwam geen communicatie tot stand omdat de prostitutiecontroleur geen Engels sprak en daarbij zich duidelijk geen raad wist met de situatie van het onverwacht een transgender prostitué te moeten controleren. De situatie werd door de prostitué dan ook als traumatiserend ervaren. Tijdens de meeste controlegesprekken zagen we wel meerdere kenmerken van een actieve luisterhouding, bij de gesprekken van één van de prostitutiecontroleurs zelfs alle aspecten. Op de implicaties van dit verschil tussen de gesprekken komen we later terug.

De prostituees voelen zich met respect behandeld door de politie tijdens de controle en geven daar ook sprekende voorbeelden van. Dit wordt ook bevestigd door alle observaties op drie na.

Toch zeggen veel prostituees dat ze niet het gevoel hebben dat de politie hen daadwerkelijk begrijpt. Deze bevinding uit de interviews met de prostituees wordt ondersteund door de bevinding uit de observaties van de controles dat maar een paar prostitutiecontroleurs door middel van controlevragen toetst of zij de prostituee goed aanvoelden of begrepen. Nog minder vaak werd op het eind van het gesprek of eventueel tussendoor samen gevat wat de prostituee gezegd hadden, onder meer bedoeld om te laten weten dat je de prostituee gehoord en begrepen hebt. Dit begrip lijkt wel van belang, omdat uit eerder onderzoek onder slachtoffers van mensenhandel naar voren komt dat zij om vertrouwen in de politie te hebben, van de politie verwachten dat deze zich begripvol opstelt (Monpellier, 2009; Goderie et al, 2012). Deze bevinding uit eerder onderzoek lijkt nu genuanceerd te kunnen worden. Ondanks het gevoel dat de politie niet begrijpt wat de prostituees beweegt, is de heersende tendens dat er wel sprake is van vertrouwen in de politie, ook bij de buitenlandse prostituees. Dat twee prostituees aangaven dat het eigenlijk niet belangrijk is of de politie hen begrijpt geeft aanleiding om in eventueel vervolgonderzoek de term 'begrip' nader te preciseren.

We denken dat 'begrip' eigenlijk op twee verschillende dingen kan slaan: zich begripvol opstellen door zich in te zetten voor de (oplossing van de problemen van) prostituees en begrip in de zin van begrijpen waarom iemand als prostituee werkt. De eerst genoemde soort van begrip lijkt hier het meest essentieel.

Het doorvragen dat de politie doet wordt niet gezien als 'ze vertrouwen blijkbaar niet wat ik zeg', maar gelabeld als iets 'voor het goede doel'. Er is begrip bij de prostituees voor het gegeven dat de politie, om te kunnen achterhalen of het echt goed met ze gaat en ze geen slachtoffer van mensenhandel zijn, wel zal moeten doorvragen. Het hoort bij hun werk als prostitutiecontroleur, daar zijn ze voor aangesteld zo is de heersende opvatting. Dat de politie door vraagt naar aanleiding van wat de prostituee zegt wordt bevestigd door de observaties. Bij de meeste gesprekken werd hier 'goed' of 'voldoende' gescoord en gebeurde dit doorvragen op een empathische manier. Dit is een verschil met de bovengenoemde onderzoeken naar de aangeefsters. De prostitutiecontroleurs geven aan dat zij het nooit moeilijk vinden om de prostituees te bevragen. Precair is dat er in twee situaties juist niet werd doorgevraagd door de politie, terwijl er volgens de onderzoekers (en in één situatie ook volgens de politie zelf) wel sprake was van signalen van uitbuiting. Voor de manier waarop de politie het doorvragen aanpakt bestaat waardering bij de prostituees. Zo pusht de politie hen niet om toch wat te zeggen als ze dat niet willen. Ook is het vertrouwen aanwezig dat de politie betrouwbaar om gaat met bepaalde informatie die ze van de prostituees krijgen. Ook hier treedt een verschil in situatie op met de aangeefsters; bij het opnemen van een aangifte zal de politie wel druk leggen om te gaan verklaren (Goderie & Boutellier, 2012) en is er per definitie geen sprake meer van het betrouwbaar om gaan met informatie.

Wat betreft het stellen van open vragen waardoor je iemand echt uitnodigt om te gaan praten zagen we tijdens de observaties een soort tweedeling. In sommige controlegesprekken worden nauwelijks of geen open vragen gesteld, in andere controlegesprekken juist wel. Bij de non-verbale communicatie scoorden vrijwel alle gesprekken voldoende of goed.

Als de intuïtie van de prostitutiecontroleurs aangeeft dat er mogelijk sprake is van mensenhandel, zeggen zij daarnaar te handelen door te proberen die niet pluisgevoelens bespreekbaar te maken, de betreffende vrouw te spreken buiten haar werkplek of door op korte termijn nog eens terug te gaan voor een controlegesprek. Tijdens de geobserveerde gesprekken heeft zich dit niet voor gedaan. Gevraagd naar signalen van mensenhandel noemen de prostitutiecontroleurs dat het altijd om een combinatie van dingen gaat waardoor ze een niet pluis gevoel kunnen krijgen. Overigens kan ook het gedrag van de exploitant wel eens aanleiding geven tot niet pluis gevoelens. Dit hebben we zelf ook een paar keer geconstateerd tijdens de observaties van de prostitutie controles. Ook een enkele prostituee wees hier op. Met deze signalen lijkt niets gedaan te worden.

Maar is het vervolgens in het belang van prostituees die te maken hebben met mensenhandel om daar met de politie over te praten? De prostituees zelf zeggen vrijwel allemaal geen verklaring af te willen leggen bij de politie "als het niet goed met hen gaat". Dit zullen ze ook niet doen als ze weet hebben van een collega die met een pooier werkt. Zij verwachten ook niet dat andere prostituees dit zullen doen. Je verhaal vertellen aan de prostitutiecontroleurs is een grote stap, die je alleen neemt als je zeker weet dat je na afloop van het gesprek meteen een veilige plek hebt; het afleggen van een verklaring of het doen van aangifte is een brug te ver. Over de achterliggende reden bestaat grote eensgezindheid: onveiligheid. De dreiging die vanuit de pooiers komt, objectief of subjectief, is veel te groot voor de prostituees. Slechts een deel van de prostitutiecontroleurs benoemt dit zelf ook als een groot probleem. Soms omdat zij de onveiligheid zelf ook een probleem vinden, soms omdat zij er niet in slagen om de onveiligheidsgevoelens bij slachtoffers weg te nemen.

De aangiftebereidheid bij mensenhandel is notoir laag, wat leidt tot terughoudendheid bij het openbaar ministerie en de rechterlijke macht (Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2009; Goderie & Boutellier, 2011). Uit dit onderzoek komt naar voren dat het ook tot terughoudendheid leidt bij de politie zelf. Meerdere prostitutiecontroleurs noemen het een groot knelpunt dat een leidinggevende of weegploeg ook vraagt om een aangifte,



alvorens een zaak opgepakt kan worden. De doorzettingsmacht van de politie wordt niet alleen door de prostituees al (te) beperkt ervaren, dit gevoel leeft blijkbaar ook bij de politie zelf.

Bij een deel van de prostitutiecontroleurs zelf bestaat ook terughoudendheid, maar dan ten aanzien van het streven naar een aangifte. Zij vinden het om meerdere redenen lang niet altijd in het belang van een slachtoffer om aangifte te doen. Er zouden dan ook manieren gezocht moeten worden waarbij je geen aangifte van de slachtoffers meer nodig hebt om de daders aan te kunnen pakken. Anderzijds is door een deel van de respondenten ook gezegd dat het voor hen ophoudt als een prostituee die uitgebuit wordt niet zelf met haar verhaal komt. Tot slot is het opvallend dat mensenhandel officieel een topprioriteit voor politie en justitie is, maar dat in de praktijk nu al te weinig capaciteit is om zaken daadwerkelijk op te pakken.

Wat betreft de prostitutiecontroles is er nog het een en ander te verbeteren. Uit de observaties blijkt dat er zowel wat betreft de praktische omstandigheden als de aanpak van het gesprek als de gesprekstechniek soms nog het een en ander te verbeteren is. Zo merken de prostitutiecontroleurs op dat niet alle bedrijven zich lenen voor een goed gesprek. Er zou nagedacht moeten worden over oplossingen voor dit probleem. Verder werd duidelijk dat uit lang niet alle controlegesprekken is gehaald wat er te halen was. Zo gaven enkele prostituees aan, waaronder een vrouw met een pooier, dat niet alle en de juiste vragen gesteld zijn. Het verdient dan allereerst ook aanbeveling te toetsen of prostitutiecontroleurs de vaardigheid beheersen tot actief luisteren. Verder zouden prostitutiecontroleurs ieder gesprek, ook met bekende prostituees, steeds opnieuw met volle inzet in moeten gaan. Hoewel volgens de prostituees alleen de controlengesprekken onvoldoende zijn om iemand die te maken heeft met uitbuiting uit die situatie te halen, geven zij zelf aan goede gesprekken met deze 'speciale politie' toch heel belangrijk te vinden en te waarderen. Een controle die door de prostituees ervaren wordt als een controle van hun papieren en verder niets, is niet alleen niet productief maar mogelijk zelfs contraproductief.

Tot slot is opvallend dat geen van de door ons geïnterviewde prostituees een duidelijk beeld kon schetsen van wat de politie zou kunnen doen in het geval je te maken hebt met een pooier. Naast allerlei andere invloeden, zoals de alom aanwezige angst voor de pooiers -ook bij niet-slachtoffers-, zal dit het gaan praten met de politie over uitbuiting niet bevorderen. Ook dit is een verder te ontwikkelen aangrijpingspunt voor de politie.

## Literatuur

- Baart, A. (2002), *Een kleine filosofie van signalen*, 1e versie. Tilburg: Actioma KTU (ongepubliceerd).
- Beune, K. (2009), *Talking Heads. Interviewing suspects from a cultural perspective*. Enschede: Universiteit Twente.
- Bottenberg, M., Valk, J., Kuipers, M. en Weerd, de L. (2012), *Seksuele uitbuiting. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Drieberge: KLPD Dienst Nationale Recherche.
- Bradford, B., Jackson, J. and Stanko, E. (2009) Contact and confidence: revisiting the impact of public encounters with the police. *Policing and society*, 19 (1). pp. 20-46.
- Doornbos, A. (2006), *Je beste vriend? Een onderzoek naar de aangiftebereidheid van slachtoffers van loverboys*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Gladwell, M. (2005) *Intuïtie. De kracht van denken zonder er bij na te denken*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Goderie, M., Lünemann, K., Nieborg, S. en Jansen, U., (2003), *Geweldsmeldingen bij de politie. Overwegingen van burgers om geweldsincidenten te melden*. Apeldoorn/Utrecht, Politie & Wetenschap/Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.
- Goderie, M. en Boutellier, H. (2010), *Het slachtoffer en zijn ketens. Een studie naar mensenhandel in strafrechtelijk perspectief*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Goderie, M. & Boutellier, H. (2011), Een gevalsstudie van mensenhandel. *Proces, tijdschrift voor strafrechtpleging*, 90(2), 71-84.
- Hartog, A. den en Loeber, C.H. (2013), *Korpsmonitor prostitutie & mensenhandel 2011-2012*. z. pl.: Landelijke Expertgroep Mensenhandel i.o.v. De portefeuillehouder mensenhandel Raad van Korpschefs.
- Helfferich, C., Kavemann, B. und Rabe, H. (2010), *Determinanten der Aussagebereitschaft von Opfern des Menschenhandels zum Zweck sexueller Ausbeutung. Eine qualitative Opferbefragung*. Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH.
- Herwijnen, W. van (2011), *Verklaringsbereidheid beïnvloedende factoren bij Centraal- en Oost-Europese slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie*. Masterscriptie recherchekunde. Zwolle: Politieacademie Apeldoorn.
- Holvast, N en Meij, P. van der (2011), De problematiek van sfeervervaging bij de bestuurlijk-strafrechtelijke aanpak van mensenhandel in de legale prostitutiesector. *Tijdschrift voor Veiligheid* 2011 (10) 3.
- Krogt, S.C. van der (z.j.), *Transitie in het licht van autopoïese*. Scriptie. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Loeber, C. (2012), *Signalering van mensenhandel in de escortbranche. Best practices onder de loep*. Masterscriptie Recherchekunde, Apeldoorn: Politieacademie.
- Monpellier, M. (2009), *De kracht om te spreken. Een onderzoek naar het verloop van de aangifte en de strafrechtelijke procedure bij slachtoffers van mensenhandel in Nederland*. Masterscriptie. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Naber P. en Lier, L. van (2002), *Handhaving prostitutiebranche door Politiekorpsen, Belastingdienst, Arbeidsinspectie en UWV/GAK*. Den Haag: ES&E.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2009), *Mensenhandel. Zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel

Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2014), *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008 – 2012*. Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

Rood Utrecht (2009), *In gesprek met slachtoffers van loverboys. Een onderzoek naar ervaringen met politie en justitie van het proces van aangifte tot de veroordeling*. Utrecht: Rood Utrecht.

Rijken, C., Dijk, J. van en Klerx-van Mierlo (2013), *Mensenhandel: het slachtofferperspectief. Een verkennende studie naar belangen en slachtoffers mensenhandel in Nederland*. Tilburg: INTERVICT Tilburg University.

Schuyt, C.J.M. (1991), *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*. Leiden / Antwerpen: Stenfert Kroese

Stradmann, A. (2010), *Het vredachtenverhoor. Welke invloed heeft het gedrag van de rechercheur en de verhooromgeving op waarheidsvinding?* Masterscriptie. Enschede: Universiteit Twente.

Surtees, R. (2007), *Listening to victims. Experiences of identification, return and assistance in South- Eastern Europe*. Vienna: ICMPD.

Surtees, R. and Craggs, S. (2010), *Beneath the surface. Methodological issues in research and data collection with assisted trafficking victims*. Geneva/Washington: IOM/NEXUS Institute.

Verhoeven, M.A., van Gestel B. & De Jong, D. (2011), *Mensenhandel in de Amsterdamse raamprostitutie. Een onderzoek naar aard en opsporing van mensenhandel*. Meppel: Boom Juridische uitgevers.

## **BIJLAGE 1**

### **Items interviews prostituee**

#### *communicatie*

1. Vond je het een prettig gesprek?  
– zo ja, wat vond je prettig  
– zo nee, waarom niet?
2. Was de politie aardig tegen je? Waaruit blijkt dit?
3. Voelde je je met respect behandeld? Waaruit blijkt dit?
4. Had je het idee dat de politie je begrijpt? Waaruit blijkt dit?
5. Had je het idee dat er (wederzijds) vertrouwen was? Waaruit blijkt dit?

#### *Perspectief*

1. Stelde de politie goede vragen? Waarom?
2. Is dit het goede moment om een gesprek met de politie te hebben? Waarom?
3. Is dit de goede locatie om een gesprek met de politie te hebben? Waarom?
4. Is het belangrijk dat de politie controles houdt? Waarom?
5. Stel dat het niet goed zou gaan met je, omdat je dingen moet doen die je niet wilt, zou het dan in jouw belang zijn om met de politie hierover te praten? Waarom?

#### *Signalen en doorzettingsmacht*

1. Waaraan kun je merken dat het goed gaat met een vrouw, dat zij happy/tevreden is met haar werk?  
Komt dit vaak voor? Ken je er veel die tevreden met hun werk zijn?
2. Waaraan zou je kunnen merken dat het niet goed gaat met een vrouw die in deze branche werkt?  
Komt dit vaak voor? Ken je vrouwen waar het niet goed mee gaat?
3. Is het moeilijk om iets aan de politie te vertellen als het niet goed met je zou gaan? Waarom?
4. Heb je al eens gemerkt dat de politie iets heeft kunnen doen voor een vrouw die gedwongen werkt?
5. Denk je dat de politie iets zou kunnen doen aan de situatie van/voor een prostituee die gedwongen werkt?
6. Utrecht. Boten Zandpad gesloten. Plan van een aantal prostituees om zelf een prostitutiebedrijf te beginnen. Denk je dat dit een oplossing kan zijn voor het probleem mensenhandel?

## BIJLAGE 2

### Observatieformulier

#### I Algemeen

\* Beschrijving situatie

1. Hoe introduceert politie zich?
2. Wordt uitgelegd wat het doel van de controle is?

#### II Gesprek

*actief luisteren*

##### **Politie**

1. de prostituee wordt aangemoedigd om haar verhaal te vertellen

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

2. de controleur vraagt om verduidelijking als hij/zij iets niet begrijpt

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

3. de controleur vraagt door

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

4. de controleur stelt een open vraag

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

5. de controleur moedigt aan om door te gaan:

- knikt / humt
- zit er geïnteresseerd bij
- maakt oogcontact
- heeft een rustige ontspannen houding

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

6. de controleur toetst of hij/zij de prostituee goed begrepen heeft / goed  
aangevoeld heeft

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

7. de controleur vat samen wat de prostituee gezegd heeft

goed	voldo ende	zwak	nvt	
------	---------------	------	-----	--

bron:

<http://luisterendeoverheid.wordpress.com/praktijk/actief-en-passief-luisteren/>  
geraadpleegd op 2013-07-21